

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Počátky a vývoj vzdělávání v Jindřichově Hradci

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Lucie Šimková

Studijní obor: Učitelství náboženství a etiky - navazující

Ročník: II.

17. 3. 2012

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů

17. března 2012

Lucie Šimková

Děkuji vedoucí diplomové práce PhDr. Zuzaně Svobodové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod	6
1 Stručné dějiny města Jindřichův Hradec.....	9
2 Vývoj školství v západoevropském prostoru.....	11
2.1 Počátky církevního školství	11
2.2 Počátky sekulárního školství	12
2.3 Vznik univerzit	13
2.4 Vývoj školství v novověku	14
3 Stručné dějiny školství v českých zemích	17
3.1 Nejstarší dějiny školství v českých zemích	17
3.2 Dějiny školství v českých zemích od 18. století.....	19
4 Vývoj vzdělávání v Jindřichově Hradci.....	25
4.1 Základní školství v Jindřichově Hradci	25
4.1.1 Nejstarší základní a nižší školství.....	25
4.1.2 Základní a nižší školství po tereziánských reformách	31
4.1.3 Novodobé základní školství.....	33
4.2 Střední školství v Jindřichově Hradci	34
4.2.1 Jindřichohradecké gymnázium	34
4.2.1.1 Vznik a vývoj jezuitského gymnázia.....	34
4.2.1.2 Výuka a život v jezuitském gymnáziu.....	39
4.2.1.3 Obnovení gymnázia v Jindřichově Hradci	44
4.2.2 Průmyslové a učňovské školy.....	48
4.2.3 Obchodní školy	49
4.2.4 Zemědělská škola.....	50
4.2.5 Odborná škola pro ženská povolání a pedagogická škola	52
4.2.6 Zdravotnická škola.....	52
4.3 Ostatní školy	53
4.3.1 Židovská škola	53
4.3.2 Vojenská škola	53
4.3.3 Učitelská průpravna (Lehreranstalt)	53
4.3.4 Speciální školy	54
4.3.5 Hudební a umělecké školy	55
4.3.6 Opatrovna a mateřské školy.....	56
4.4 Vysoké školství v Jindřichově Hradci.....	59
5 Zajímavosti ze života škol	61
5.1 Studentské výstřelky starších dob.....	61
5.2 Aféra Jana Zátky	63
5.3 Maturitní aféra přelomu 19. až 20. století.....	66
5.4 Školní výlety	67
6 Některé významné osoby jindřichohradeckého školství starší doby	71
6.1 Bohuslav Alois Balbín	71
6.2 Hubert Hudec	73
6.3 František Xaver Jandera.....	76
6.4 František Lego	77
6.5 Josef Novák.....	78
6.6 Anna Pavalová	79
6.7 František Rull.....	80
7 Někteří významní absolventi jindřichohradeckých škol starší doby	82

Závěr	92
Seznam literatury	94
Seznam příloh:	100
Přílohy:	101

Úvod

Předkládaná diplomová práce se zabývá počátky a vývojem školství v Jindřichově Hradci od prvních zpráv až do současnosti. Město bylo již od středověku významným školským centrem pro rozsáhlý region a tuto skutečnost umocňovala jeho role jako významného centra církevní správy.

Cílem této diplomové práce je vykreslit v historickém rámci obraz jednotlivých stupňů jindřichohradeckého školství od jeho počátků, míst jeho působení a vlastní činnost. Prvořadým úkolem bylo podat ucelený přehled tohoto tématu, které bylo dosud zpracováváno jen v dílčím rozsahu a pouze pro některé školy. V souladu s názvem diplomové práce „Počátky a vývoj vzdělávání...“ je při šíři tématu věnována prvořadá pozornost vzniku jednotlivých typů školských institutů a jejich počátkům zhruba do konce 19. století. Další vývoj těchto škol, zejména v nejnovější době, bývá již v různých publikacích a příležitostných tiscích podrobně zpracován, a proto jej zde uvádím jen pro úplnost v stručném přehledu.

Při tvorbě této studie bylo použito metody přímé, která se opírala o studium dostupné publikované literatury, tisk a dobových kronik. K doplnění a prověření zjištěných skutečností jsem také využila archivních materiálů Státního okresního a oblastního archivu v Jindřichově Hradci. Mojí snahou bylo co nejvíce dokládat zjištěné skutečnosti citacemi a vysvětlivkami pod čarou.

Na počátku bylo nutno zmapovat možnosti a dostupnost potřebných pramenů. Práce vychází především z několika zdrojů. Základním zdrojem pro zpracování konkrétních událostí týkajících se zvoleného tématu byla kniha jindřichohradeckého archiváře Františka Tischera: *Paměti fary jindřichohradecké*, která je vlastně překladem německy psaných *Geschichten der Stadt Neuhaus (Dějiny města Jindřichova Hradce)*, pocházejících z rukou dlouholetého zdejšího kaplana P. Štěpána Claudia. Tischerovo dílo však vykazuje některá omezení. Autor zejména nevěnuje stejnou pozornost všem událostem. Můžeme se domnívat, že zde snad hrály roli i sympatie autora a zájem o jednotlivé události, které popisoval. Tento spis ovšem nepokrývá celé zvolené období. Dalšími důležitými knižními zdroji jsou Rullova *Monografie města Hradce*

*Jindřichova*¹ a *Dějiny města Jindřichova Hradce* – stěžejní dílo proslulého jindřichohradeckého archiváře Františka Teplého. Ten sice ve svém mnohasvazkovém díle velmi důkladně popisuje všechny okolnosti života města, včetně školských dějin, avšak období, které zpracoval, končí rokem 1848. Zaměřuje se také zejména na ekonomické údaje – především na doklady nejrůznějších plateb a vydání.

Ve snaze o zajištění dalších materiálů jsem využila i některých fondů ve Státním okresním archivu: Jednalo se především o *Kulturně – historický fond*, *Archiv města Jindřichův Hradec* a *fond Gymnázia*. Samostatný fond školství J. Hradec bohužel není zpracovaný. Pouze některé fondy týkající se školství byly částečně zpracovány, jako např. fond *I. Střední škola Jindřichův Hradec*. V něm byly k nahlédnutí některé *Kroniky* a *Pamětní knihy* k jednotlivým školám (dívčí, chlapecká, měšťanská). Mnoho údajů (nad rámec této práce) by se dalo vyčíst i v záznamech z konferencí gymnázia. V badatelské práci jsem také využila pobočky SOkA J. Hradec, a sice Státního oblastního archivu, kde jsem vyhledávala informace z *fondů Velkostatek J. Hradec*. Velkou pomocí při zjišťování potřebných materiálů byly také digitalizované materiály dostupné v Digitálním archivu SOA Třeboň. Zde jsem využila např. digitalizovanou *Pamětní knihu* a *Kroniku města*. V těchto pramenech byly zaznamenány některé důležité statistické údaje i informace o otevření jednotlivých škol (viz Příloha V.). U některých škol, jako např. speciální škola (zvláštní) byla jediným dostupným pramenem Kronika této školy, kterou jsem našla přímo na místě – u vedení školy.

Významným zdrojem informací byl i dobový tisk. Nejedná se sice většinou o odborný historiografický tisk, ale o časopisy a noviny určené pro širokou veřejnost. Publikované články pomohly doplnit některá dohledávaná data. Nejčastěji jsem citovala významný regionální týdeník *Ohlas od Nežárky*, výroční zprávy a materiály jednotlivých škol, jejich kroniky, různé příležitostné tisky a osobní vzpomínky absolventů jindřichohradeckých škol. Cenným zdrojem informací byl i program *Kramérius* Národní knihovny České republiky.

Téma diplomové práce bylo nutno zasadit do historie města, regionálního rámce

---

¹ Archivář Tischer nicméně Rulla do jisté míry kritizoval za nekritické přejímání Claudiových údajů. Srov. TISCHER, F. František Rull, ředitel a katecheta obecné chlapecké školy v Jindř. Hradci. *Ohlas od Nežárky*, 1892, č. 31, roč. 22, s. 252.

a všeobecných školských dějin, abychom lépe pochopili všechny důležité souvislosti této problematiky.

Celá práce je strukturována do sedmi základních kapitol. První kapitola stručně seznamuje s dějinami tohoto jihočeského města. Druhá kapitola popisuje vývoj školství v západoevropském prostoru od středověku až do osvíceneckých školních reforem. Zvláštní pozornost je při tom věnována i vzniku univerzit. Ve třetí kapitole si velmi stručně připomínáme dějiny školství v českých zemích od nejstarších dob až do současnosti. Čtvrtá a nejrozsáhlejší kapitola, která tvoří téměř dvě třetiny celé práce, popisuje přehled vývoje vzdělávacích institutů v Jindřichově Hradci. Prostorově je tento pohled omezen katastrem města, bez novodobě připojených místních částí, které na rozdíl od vlastního města byly historicky osídleny převážně německy mluvícím obyvatelstvem. V této kapitole jsou pak odděleně probrány jednotlivé kategorie škol od svých počátků a zvláštní pozornost je věnována chloubě městského školství – gymnáziu, i s jeho nelehkým historickým osudem. Stručně jsou vedeny i ty školy, jejichž působení bylo velmi krátké. O některých školách (například zdravotnické) se bohužel dochovaly jen velmi sporadické písemné zmínky. Přehled školských zařízení, která se v městě vyskytla, pak vrcholí nejvyšším možným stupněm – nedávno zřízenou fakultou vysoké školy.

Závěrem diplomové práce uvádím některé zajímavosti ze života škol. Uvedla jsem i několik příkladů významných osob jindřichohradeckého školství, jak pedagogů, tak i příznivců. Nechybí ani stručný výběr některých nejznámějších či veřejně úspěšných absolventů zdejších škol. V obou skupinách se zaměřuji většinou na jména ze staršího období, která dnes nebývají často zmiňována. Jde tedy převážně o osoby působící ve školách či veřejném životě do konce 19. století. Po některých z nich jsou pojmenovány i jindřichohradecké ulice, přičemž mnoho obyvatel města netuší, kdo vlastně stojí za těmito jmény. Práce je doplněna také samostatnou kapitolou - *příklady ze života škol*. Tato část se snaží ukázat na některé dochované zajímavosti, které by nám přiblížily některé školní události. Zabývám se zde např. ve své době proslulými školními výlety. V příloze pak jsou pro ilustraci přiloženy některé dokumenty se vztahem k tématu, přehledné tabulky a další údaje.

V připojeném přehledu literatury jsou uvedena základní použitá díla, všechny ostatní odkazy jsou uváděny v citacích pod čarou, kam jsem umístila i vysvětlující a doplňující údaje, abych netříštila plynulost textu.

1 Stručné dějiny města Jindřichův Hradec

První známá písemná zpráva o existenci města, vzniklého na brodu přes Nežárku, pochází z roku 1220, kdy je Jindřich Vítkovec poprvé uveden s místem svého původu „*de Novo Castro*“² (latinské varianty byly *Novum castellum*, či *Nova domus*, v němčině *Neuhaus (Newenhaus)*, česky poprvé roku 1255 jako *Gradecz*).

V písemných pramenech je prvně výslovně uveden jako město – „*civitas*“ roku 1293 v originále nedochované listiny zemského komtura německých rytířů.³ Rychle se rozvíjel, z roku 1255 je zmíněn rychtář⁴, vzniká městská samospráva. Byl záhy obehnan fortifikacemi. Jsou zde usazeny i židovské rodiny, přicházejí minorité. Město získává i své první privilegium, v němž se vrchnost zřiká práva odúmrtí.⁵ Sociálním aktem vrchnosti bylo založení městského špitálu. Národnostně bylo město smíšené, žili zde jak Češi, tak i Němci. Základy všech městských čtvrtí jsou dokončeny ve 14. století a v roce 1410 se město poprvé písemně připomíná i s dosud používaným českým názvem *Jindřichův Hradec*.⁶ Husitské války se mu vyhnuly, pouze minoritský kostel byl zapálen při obležení Prokopem Holým.⁷ Město rychle bohatlo z řady řemesel, především ze soukenické produkce a ze zahraničního obchodu. Rozvíjí se renesanční výstavba – jak přestavba hradu na zámek, tak i městských patrových domů s bohatou sgrafitovou výzdobou a štíty. Po smrti posledního z pánů z Hradce v roce 1604 přechází panství na jeho sestru Lucii Otýlii a s ní na jejího manžela Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberku. Ten přivedl do města jezuitu a zřídil gymnázium.

Na žádost Viléma Slavaty povýšil Papež Urban VIII. bullou z 18. 8. 1625 hradeckou faru na proboštsství, s právem pontifikálií (zdejší proboštsství však nebylo nikdy exemptním sídlem). Na konci 17. stol. vzplanul nešťastný dlouhý spor s jezuitu, týkající se jurisdikce, práv rozhodovat o účtech a potřebách kostela apod. Situaci komplikovalo to, že patronátní právo k farnímu kostelu přenesl již dříve fundální listinou z 17. února 1594 Adam z Hradce na jezuitu.⁸

---

² srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce. Díl 1, svazek 1 : Od nejstarší doby až do vymření rodu pánů z Hradce*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1927, s. 50.

³ JIRÁSKO L. in: KOLEKTIV: *Jindřichův Hradec. 1293–1993*, ISBN nevedeno, s. 57.

⁴ Srov. CHARVÁTOVÁ, E. *Jindřichův Hradec*. Praha: Odeon, 1974, ISBN nevedeno, s. 16.

⁵ Srov. JIRÁSKO, L. in: KOLEKTIV: *Jindřichův Hradec 1293–1993*, s. 11.

⁶ Srov. tamtéž s. 12.

⁷ Srov. CHARVÁTOVÁ, E. *Jindřichův Hradec*. s. 30.

⁸ Srov. RULL, F., 1817–1883. *Monografie města Hradce Jindřichova*. Jindřichův Hradec: A. Landfras a syn, 1875. ISBN nevedeno, s. 71.

V roce 1693 dochází opět ke změně vlastníka panství. Po vymření Slavatů se stává novým vlastníkem panství rod Černínů z Chudenic. Veřejná politická angažovanost Černínů a jejich styky přispívaly k dalšímu rozvoji města.

Město poškodilo nejen zrušení jezuitského řádu v roce 1773 ale i tragický požár, který roku 1801 zničil 318 objektů (včetně klenby proboštského kostela a Brandlova oltářního obrazu) a změnil tvář města. V první polovině 19. století vznikají továrny (výroba potaše, textilka), Landfrasova tiskárna, byla zde poštovní rychlíková stanice. Vzniká první novodobá městská nemocnice. Tehdy patřilo město k první desítku nejlidnatějších míst v Čechách.⁹ V druhé polovině 19. a na začátku 20. století však dochází k hospodářské a demografické stagnaci. Mezi důvody této stagnace patřila i skutečnost, že železniční dráha Praha – Vídeň se městu vyhnula. Rovněž převažoval zemědělský charakter jindřichohradeckého okolí. Zanikající domácí řemeslnou výrobu nenahradilo malé množství vzniklých průmyslových podniků. Počet obyvatel města začal dokonce klesat (z 9 500 v roce 1864 na 7 749 v roce 1891).¹⁰

Jindřichův Hradec byl zasažen i prusko-rakouskou válkou, 4. 8. 1866 přišlo na 3 týdny pruské vojsko a pobývalo zde cca 3 týdny. Jeho přítomnost městu neuškodila, v té době byl již uzavřen mír.¹¹

Technickou prioritou bylo zřízení elektrického městského osvětlení roku 1887. Město bylo i sídlem početné posádky a několika kasárenských objektů. Ve válečných letech stalo i záložním vojenským lazaretem.¹²

Po 2. světové válce došlo k postupnému vzrůstu počtu obyvatel, výstavbou a částečně i připojením okolních vsí až na cca 23 000.

---

⁹ Srov. KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 2. díl*. Praha Libri 2000. ISBN 80-85983-14-1, s. 706.

¹⁰ Srov. CHARVÁTOVÁ, E. *Jindřichův Hradec*. Praha: Odeon, s. 101.

¹¹ Přestože městu nevznikly válečné škody, objevila se mezi vojáky cholera. Srov. MUK, J. *Okolo pruské okupace Hradce r. 1866. Jihočeská jednota*. 1939, č. 36, s. 4.

¹² Srov. HRADECKÝ, A. in KOLEKTIV: *Jindřichův Hradec*. 1293–1993. s. 9.

2 Vývoj školství v západoevropském prostoru

2.1 Počátky církevního školství

Křesťanství, podobně jako jiná „náboženství knihy“ je již svou vazbou na biblické knihy přímo vázáno na gramotnost. V izraelském národě existovala gramotnost širších vrstev (každý dospělý muž musel být připraven číst tóru v synagoze). U křesťanů, kteří se rekrutovali z širokých vrstev prostého obyvatelstva římské říše, byla již od počátků nutností vzdělanost kléru. Se stabilizací liturgických textů a používáním psaných předloh¹³ se požadavek gramotnosti a vzdělanosti kléru zvyšoval.

Potřeba vzdělanosti dostatečného počtu duchovních se zvýšila po Konstantinově uznání křesťanství jako rovnoprávného náboženství ediktem milánským roku 313 a poté, co císař Theodosius I. je roku 380 prohlásil ediktem *Cunctos Populos* za náboženství státní.

Augustinem formovaný Anicius Manlius Torquatus Boëthius (480–524), (získal klasické vzdělání ještě před zrušením antických škol císařem Justiniánem I.) je často nazýván „poslední Říman“. Kromě své ostatní činnosti, pomáhal budovat novou vzdělanost. On a pak i po něm Cassiodorus (490–583), který chtěl v Římě zřídit vysoké učení podle vzoru alexandrijské akademie, se zabývají koncipováním textů o sedmi svobodných uměních. Ta sestávala z *trivia* (rétorika, gramatika a dialektika) a *quadrivia* (aritmetika, geometrie, astronomie a hudba). Boëthius se zasloužil o rozvoj logiky a také přispěl k formování latinské filosofické terminologie.¹⁴

Postupně vznikají různé typy základních škol, které nahrazují upadající antické městské školy. Zřizované církevní školy se objevovaly v několika formách:

- Klášterní školy – vzdělávají řádové mnichy
- Katedrální školy – určené pro přípravu světských kněží
- Farní školy – zakládány ve farnostech

Na počátku klášterního školství stojí římský patricij sv. Benedikt z Nursie

---

¹³ Srov. *Několik kapitol k dějinám liturgie* (Neznámý překlad z r. 1966 z knihy: A.-G. MARTIMORT (ed.), *Handbuch der Liturgiewissenschaft (I)*. Leipzig : St. Benno-Verlag, 1965. Přepis: J. Dvořáková. Korektury: J. Dvořáková, P. Zelinka, Z. Demel. Redakce: Z. Demel. TF JU 2004) [cit. 30. 12. 2011]. Dostupné na internetu: <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/1f55daf52d10fcc6>>

¹⁴ Srov. FLOSS, P. *Architekti křesťanského světového vědění*. Praha: Vyšehrad, 2004, ISBN 80-7021-662-X, s. 24-27.

(480-543), který založil roku 529 u Neapole na hoře Monte Cassino klášter, při němž byla i klášterní škola.¹⁵ Toto školství vznikalo v celé západní Evropě. V prvních stoletích raného středověku se objevují i významné iroskotské a anglosaské kláštery.¹⁶

V klášterních školách se nejprve vyučoval klášterní dorost – tzv. *pueri oblati* (chlapci, kteří byli od svého devátého roku zasvěceni rodiči řeholnímu životu). Tyto školy se později dělily na vnitřní školu (*schola interna, interior* nebo *claustrum*) a na školu vnější (*schola externa, exterior* nebo *canonica*) pro docházející žáky, ať již z řad budoucích feudálů či budoucí kněze.

V biskupských katedrálních školách se vzdělávali budoucí kněží. V čele byl *magister scholarium*, později *scholasticus* či *scholaster* a jeho podřízený *rector*. Církevní zpěv vyučoval *cantor*. V Metách vydal roku 766 tamější biskup Chrodegang pravidla pro svou církevní školu (založil i sbor duchovních – kanovníků).¹⁷

Spolupráce státu a církve v oblasti školství se projevuje v době císaře Karla Velikého (768–814), který poslal slavný oběžník určený opatu Baugulfovi z Fuldy - svůj list *Epistula de litteris colendis* (Dopis o péči o vzdělání). Císař Karel povolal z katedrální školy v Yorku anglosaského mnicha Alcuina (stal se opatem v Tours), který zřídil v Cáchách roku 782 vzornou *schola palatina* (palácovou školu). V Anglii Alfréd Veliký (849–901) podobně reformoval dvorskou školu. Zakládal klášterní školy a zpřístupňoval je i pro laiky¹⁸ V 11. století na škole při katedrále sv. Lamberta v Lutychu studoval i náš kronikář Kosmas.¹⁹

2.2 Počátky sekulárního školství

Přibližně od 13. století začaly iniciativou měšťanů vznikat tzv. *městské školy* s praktickým zaměřením.²⁰ Nejprve šlo o školy cechovní a kupecké, které později

---

¹⁵ Srov. ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, ISBBN neuvedeno, s. 56.

¹⁶ Srov. KRČALOVÁ-KONEČNÁ, K. *Úloha středověkých evropských klášterů v knižní kultuře*. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Kabinet knihovnictví [cit. 30. 12. 2011]. Dostupné na internetu: <www.phil.muni.cz/~konecna/Dokumenty/prace1.htm>

¹⁷ Srov. ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*. s. 57-58.

¹⁸ Srov. ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 57.

¹⁹ Srov. *Kosmova kronika česká* přel. Hrdina, K. a Bláhová, M. vydání 5. (1.). Praha: Svoboda, 1972, ISBN neuvedeno, s. 206.

²⁰ Srov. JÚVA, V. sen., JÚVA, V. jun. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-062-

splynuly v nižší a vyšší školy. Obsahově se příliš nelišily od církevních škol. Na nižších městských školách (trvajících 2–3 roky), se vyučovalo čtení, psaní, latinská gramatika a náboženství, na pětiletých se poskytovaly žákům vybrané úseky *trivia* a *quadrivia*, tedy část sedmera svobodných umění, proto mívaly také název *školy partikulární*. Postupně se na nižších městských školách začal prosazovat mateřský jazyk. V Čechách se těmito českým městským školám říkalo školy *dětské*. Paralelně s těmito školami vznikaly i soukromé elementární školy, tzv. *pokoutní* (postranní), kde se vyučovalo za plat čtení a psaní, často s velmi nízkou úrovní.

2.3 Vznik univerzit

V době vrcholného středověku, tedy v období vrcholného rozkvětu scholastiky a objevení Aristotelova díla pro křesťanství, vznikají v západní Evropě první univerzity. Scholastika zdůrazňovala roli rozumu, která byla dříve podceňována. Týkalo se to nejen sekulárních věd, ale i teologie.²¹ Předchůdci univerzit byla i *studia generale* při některých řádech. Vznikající univerzity představují další rozvoj a překonání dosavadních církevních škol a sloučení více oborů do jednoho institutu. Odtud je i název *univerzitas* – spojení věd. Zprvu jsou některé z univerzit více oborově specializovány (např. v Itálii na právo, ve Španělsku na medicínu, ve střední Evropě na teologii a filosofii). Jsou samostatnými korporacemi s vlastní správou, jměním a soudní jurisdikcí.²² Jde o společenství učitelů a studentů – *univerzitas magistrorum et scholarium*. V jejich čele stojí volený rektor, mající právo soudit žáky i učitele. Podléhaly pochopitelně dohledu církve. Místní diecézní biskup býval kancléřem univerzity a uděloval právo přednášet. Univerzity se dělily jednak na „národy“, což byl ovšem pojem teritoriální nikoli jazykový či etnický, a dále na fakulty, v jejichž čele stál děkan. Studium vycházelo ze sedmera svobodných umění.

První evropské univerzity se v 11. století objevují nejprve v ekonomicky a kulturně nejrozvinutějších oblastech.²³ Za úplně první z nich se všeobecně považuje italská univerzita v Bologni (1084),²⁴ která byla zaměřená na studium práv. Výrazným

---

X, s. 17.

²¹ Srov. CIPRO, M. *Průvodce dějinami výchovy*. Praha: Panorama, 1984, ISBN neuváděno, s. 31

²² Srov. ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 65

²³ Srov. JÚVA, V. sen., JÚVA, V. jun. *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 17

²⁴ Srov. Přesné datum je nejisté, některé prameny uvádějí i 1088. Srov. PRŮCHA, J. a kol. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001 ISBN 80-7178-579-2, s. 264

vzorem a myšlenkovým centrem pro většinu evropského kontinentu byla univerzita v Paříži (1150), která vynikala především ve studiích filozofických a teologických. V Anglii byly nejstaršími univerzitami oxfordská (1096) a cambridžská (1209), na Iberském poloostrově univerzita v Salamance (1134), ve středoevropském prostoru pak v Praze (1348), Krakově (1364) a Vídni (1365) a na severu Evropy univerzita v Uppsale (1477).

2.4 Vývoj školství v novověku

Na vývoj školství měli vliv renesanční humanisté, kteří se zabývali i otázkami pedagogiky. Byli to například: Aeneas Sylvius Piccolomini (1405-1464), Erasmus Rotterdamský (1467–1536), Rudolf Agricola (1443-1485)²⁵

Církevní školství pokračovalo i dále. V protestantském prostředí vypracoval plány latinské protestantské školy již Lutherův spolupracovník Phillip Melancthon (1479–1560). Johannes Sturm (1507–1589) zakládá roku 1535 ve Štrasburku chlapecké desetileté gymnázium. Dalším protestantským pedagogem byl i Wolfgang Ratke (1571-1635), požadující mj. i všeobecnou školní docházku.²⁶ Světový význam měla i pedagogická činnost J. A. Komenského.

Katolické školství se reformovalo především zásluhou jezuitů, kteří již v prvních desetiletích své existence zakládají školy. Zakladatel řádu sv. Ignác z Loyoly (Íñigo López de Loyola 1491-1556) uvažoval nejprve pouze o vzdělávání členů řádu. Myšlenky kolejí, coby míst výuky se ujal jeden ze zakladatelů Tovaryšstva Jacobus Lainez (1512-1565).²⁷ Uvažovaný přímý vliv katalánského pedagoga Juana Luise Vivese (1493-1540) na sv. Ignáce v Bruggách je nepravděpodobný. Po dlouhé přípravě vychází teprve v roce 1599 známé *Ratio studiorum atque Institutiones scholasticae Societatis Jesu* (zkráceně *Ratio studiorum* - Studijní plán).²⁸ Jezuité nevytvořili zcela

²⁵ Srov. ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 82–85

²⁶ Srov. *Luther and the German Reformation* [cit. 30. 12. 2011]. Dostupné na internetu <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/179408/education/47549/Luther-and-the-German-Reformation?anchor=ref302853>>

²⁷ Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, K. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. Praha: Univerzita Karlova v Praze Nakladatelství Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1082-5, s. 19

²⁸ O tomto vlivu uvažuje Čornejová - srov. ČORNEJOVÁ, I. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 80-204-0471-6, s. 66. Životopisec Vivese ho považuje za

originální pedagogický systém, čerpali z již osvědčených zdrojů, dokázali však vtisknout svým učebním metodám i výuce pevný řád. Jejich systém představoval jednak nižší pětiletý systém – gymnázium, členěné do dvou oddílů. Na gymnázium navazoval vyšší systém – fakulta filosofická a následně teologická.

Vedle jezuitského řádu působily v oblasti vzdělávání i další řády. Byli to především piaristé – Řád zbožných škol (*Ordo scholarum piarum*). První svou školu (prvá skutečně volně přístupná veřejná škola) založil v roce 1597 Josef Kalasanský (José de Calasanza 1557–1648) v chudinské římské čtvrti Trastevere. Kongregace piaristů byla ustanovena papežem Pavlem V. roku 1617.²⁹ Piaristé se soustředili spíše na školy nižší a střední.

Ve Francii založil roku 1679 v Remeši svobodnou školu pro chlapce, analogickou k již existující škole pro děvčata.³⁰ Šlo o vlastně první školu odpovídající budoucím *normálním školám*. V roce pak zakládá 1684 kongregaci Školských bratří (*Fratres Scholarum Christianarum*) Jean Baptiste de la Salle (1651–1719). Tento řád se zaměřil na péči o děti z chudých poměrů. Školní bratři se starali též o děti opuštěné, postižené a vězněné. Zakládali též ústavy pro vzdělávání učitelů a nedělní řemeslnické pokračovací školy. Na svých školách pečovali o rozvoj mateřštiny a vyučovali reáliím.³¹

V 17. století tzv. realisté požadují názorné předvádění učiva místo memorování. Školy ve Francii provozovali také racionalisticky a realisticky zaměřené oratoriáni (zejména po přechodném vyhnání jezuitů z Francie v letech 1594-1618). Zde vyučovali ve svých školách předměty ve francouzském jazyce.³²

I v osvícenecké době se věnuje řada teoretiků otázkám výchovy a vzdělávání – mezi jinými zejména Jean Jacques Rousseau (1712–1778), Marie Jean Antoine

---

nepravděpodobný – srov. NOREŇAS, C. G. *Juan Luis Vives in International Archives of the History of Ideas*. Haag: Martinus Nijhoff 1970 ISBN 90-247-5008-3 s. 112 dostupné též na internetu [cit. 30. 12. 2011] <<http://books.google.cz/books?id=DMKcYs-tifoC&pg=PA112&lpg=PA112&dq=Juan+Luis+Vives+Ignatius+Loyola&source=bl&ots=HuB9HmxeLq&sig=OVdi8w3qoMy26P9ZxlsZUdfToNg&hl=cs#v=onepage&q=Juan%20Luis%20Vives%20Ignatius%20Loyola&f=false>>

²⁹ Srov. JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991. ISBN 80-85245-11-6, s. 80.

³⁰ Srov. SCHAUBER, V., SCHINDLER, H.M. *Rok se svatými*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství v Kostelním Vydří 1997. ISBN 80-7192-304-4, s. 145-146.

³¹ Srov. BROTHER COONSTANTINUS *The Catholic Encyclopedia*. Vol. 5. New York, The Encyclopedia Press, Inc., 1910, s. 444-449. Dostupné i na internetu: <<http://oce.catholic.com/oce/browse-page-scans.php?p=0cc9def50e12c2bdf91498dc70ef3089&o=g>>

³² Srov. ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny*, s. 105.

Condorcet (1743-1794) a Louis Michel Lepeletier de Saint-Fargeau (1760-1793). Condorcet dokonce předkládal francouzskému Konventu návrh svého školského systému.³³

Skutečným zakladatelem *národní školy* se stal švýcarský pedagog Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1778). Zvláštní péči věnoval elementárnímu vyučování a jeho názornosti.³⁴ Ovlivnil rozvoj národního školství v řadě evropských zemí, podobně jako později Johann Friedrich Herbart (1776-1841).

Od konce 18. století vrůstá role státu v organizaci školství. Školské systémy se pak vyvíjejí v jednotlivých národních státech vlastními cestami.

---

³³ Srov. ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny*, s. 145.

³⁴ Srov. JÚVA, V. sen., JÚVA, V. jun. *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 35.

3 Stručné dějiny školství v českých zemích

3.1 Nejstarší dějiny školství v českých zemích

Již od počátků křesťanství v našich zemích, které bylo šířeno nejprve z latinského liturgického prostoru, lze počítat s jistou formou přípravy katechumenů a vzdělávání především budoucího kléru. V souvislosti s cyrilometodějskou misí a vytvořením písma pro staroslověnštinu se předpokládají nějaké formy katechumenické školy při chrámech Velké Moravy.³⁵

První literární zmínka o vzdělávání v Čechách se týká dětství knížete sv. Václava, kterého poslal jeho otec kníže Vratislav, aby se vzdělával v latinském jazyku na hradisku Budči.³⁶

Poté, co v roce 973 získalo české knížectví vlastní církevní správu – biskupství, zahájila bezesporu svou činnost škola při pražské katedrále. První pražští biskupové pocházeli z řádu benediktinů, u nichž hrálo vzdělání vždy velkou roli. Tento řád měl první mužský klášter založený v Čechách.³⁷ První zprávy o zdejší katedrální škole pocházejí z roku 1068, o škole v Olomouci je zpráva z roku 1073.³⁸ V 11. století na pražské katedrální škole působil mistr Hubald z Lutychu.³⁹ Reforma kapituly katedrály provedená proboštem Markem (1068–1098) se jistě týkala i katedrální školy.⁴⁰

Katedrální pražské studium zaniklo v roce 1248, ale bylo obnoveno za vlády Přemysla Otakara II. Kolem roku 1271 na něm působili rodilí Češi: mistr Očko

---

³⁵ Srov. SOMR, M. *Dějiny školství a pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 29.

³⁶ Cit. z legendy *Crescente fide*: „...*Jeho otec, přejde si vyhovět touze synova srdce, poslal jej do města jménem Budeč, aby ho tam cvičil v Žaltáři jistý kněz zvaný Učen. Tehdy se blahoslavený Václav s chápavou myslí rád pustil do učení...*“ in: KRÁLÍK, O. (ed.) *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1968, ISBN nevedeno, s. 30.

³⁷ Šlo o břevnovský klášter, založený roku 993 pražským biskupem sv. Vojtěchem.

³⁸ Srov. NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2006. ISBN 80-7040-883-9, s. 39-42.

³⁹ HRABÁK, J. *Dějiny české literatury I*, Praha: ÚČL ČSAV v Nakladatelství ČSAV, 1959, ISBN nevedeno, s. 49; SOMMER, P.: *Svatý Prokop. Z počátků českého státu a církve*. Praha: Vyšehrad, 2007, ISBN: 80-7021-732-4 s. 101.

⁴⁰ Kosmas tomuto proboštovi věnuje poměrně hodně místa. Srov. *Kosmova kronika česká* přel. Hrdina, K. a Bláhová, M. vydání 5. (1.). Praha: Svoboda, 1972, ISBN nevedeno, s. 108.

(Osconus) s mistrem Bohumilem přednášeli logiku a gramatiku, Řehoř Zajíc z Valdeka přírodovědu (Aristotela).⁴¹

V českých zemích vznikají i městské školy. V roce 1265 dostává právo zřídit školu v nově vzniklé pražské čtvrti u sv. Havla její lokátor, první rychtář a mincmistr krále Václava II. Eberhard.⁴² Z doby panování krále Přemysla Otakara II. je doložena i existence židovských škol.⁴³ Rozrůstá se soustava farních a městských škol. V nejnižším stupni (školy dětinské) šlo o čtení a psaní v národním jazyce, druhý stupeň představuje *schola minor*, kde se vyučuje latinská gramatika a četba. Třetím stupněm pak byla vlastní latinská škola (*schola particularis*), která vyučovala část *trivía* a *quadrivía*.

Král Václav II. byl se svou snahou založit v roce 1294 v Praze univerzitu neúspěšný pro odpor šlechty.⁴⁴ Tento záměr se daří až Karlovi IV. v roce 1348.

Nově vzniklá jednota bratrská měla zprvu k vzdělání rezervovaný přístup, který se mění až zásluhou Jana Blahoslava (*Filipika proti misomusům.*). Světově významným pedagogickým autorem byl biskup jednoty bratrské Jan Amos Komenský.⁴⁵

Jezuity do Prahy povolal Jiří Popel z Lobkovic. V Čechách začali jezuité se svým vyučováním v prostorách dřívějšího dominikánského kláštera sv. Klimenta již 7. července 1556, tedy v roce svého příchodu do Prahy. Následovalo založení tří předbělohorských gymnázií s kolejí: Český Krumlov 1584, Chomutov 1589-1591, Jindřichův Hradec 1594. I na Moravě byla otevřena gymnázia v Olomouci (1566) a v Brně (1578).⁴⁶

---

⁴¹ Srov. *Katolická teologická fakulta. Historie*. [cit. 30. 12. 2011]. Dostupné na internetu <www.ktf.cuni.cz/KTF-8.html>

⁴² Srov. CACH, J. *Dějiny české pedagogiky I. Díl*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956, ISBN neuvedeno, s. 64.

⁴³ V tehdejší Rádě židovském byl uveden i článek obsahující „*Kdokoli by blázny dělal ze škol židovských, ten a takový dvě hřivny pokuty soudci židovskému položí*“. Srov. MORKES, F. *K historii českého církevního školství* [cit. 30. 12. 2011]. Dostupné na internetu <http://skolstvi.cirkev.cz/_d/historie-ccs.doc>

⁴⁴ Srov. CACH, J. *Dějiny české pedagogiky I. Díl*, s. 60.

⁴⁵ Srov. KASPER, T., KASPEROVÁ, D. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008, ISBN 978-80-247-2429-4, s. 11-25.

⁴⁶ Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, K. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 58.

V závěti Petra Voka (z 30. dubna 1610) bylo vysloveno přání vytvořit z městské latinské školy v Soběslavi *gymnasium illustre*. Mělo však jen krátké trvání. Jeho první a jediný rektor i další učitelé pocházeli z německého luteránského prostředí. Mělo jít o nábožensky i národnostně otevřený ústav vedený duchem České konfese.⁴⁷

V roce 1622 po porážce protestantských stavů na Bílé hoře je karolínská univerzita předána jezuitům.⁴⁸ To vedlo k letitým sporům s arcibiskupem kardinálem Arnoštem Vojtěchem Harrachem (1598-1667). Tento spor mezi Klementinem a Karolinem nakonec skončil tím, že se 4. března roku 1654 Univerzita Karlova a jezuitská Univerzita Ferdinandova spojily v Univerzitu Karlo-Ferdinandovu.⁴⁹

3.2 Dějiny školství v českých zemích od 18. století

Na počátku 18. století se projevuje určitý úpadek nižšího školství. Tak například pražský magistrát uvádí ve své zprávě z roku 1715 pouze 5 škol.⁵⁰ Vyučovalo se náboženství, čtení, psaní, základy počtů a pěstovala se hudba. V některých městských školách se navíc vyučovala latina a němčina. Učitelská místa byla mnohdy obsazována lidmi bez učitelského vzdělání (např. řemeslníci, váleční vysloužilci). Školní budovy byly někdy improvizované, někdy se vyučovalo na faře či v příbytku učitele. V jihočeském Kájově sloužila budova vystavěná v letech 1629–1640 nejen jako školní budova, ale dokonce zároveň i jako hostinec.⁵¹ Hustota škol v jižních Čechách byla však vysoká, ve všech zdejších vikariátech byla škola prakticky vždy v místě farnosti, někdy i ve filiálních osadách.⁵²

V oblasti středního školství pokračovala v pobělohorském období mohutně se rozvíjející síť jezuitských gymnázií a akademií, kterých bylo v zemích Koruny české 22, (navíc 2 jezuitské vysoké školy: Klementinum v Praze a olomoucká univerzita). Tuto soustavu jezuitských škol doplňovaly i školské instituce několika dalších

---

⁴⁷ Srov. NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 45-46.

⁴⁸ Srov. ČORNEJOVÁ, I. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. 1. vyd., s. 101.

⁴⁹ Srov. tamtéž s. 117.

⁵⁰ Srov. CACH, J. *Dějiny české pedagogiky I. Díl*. 1. vyd., s. 97.

⁵¹ Srov. NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 57.

⁵² Srov. tamtéž s. 58.

církevních řádů, například premonstrátů,⁵³ obutých⁵⁴ i bosých⁵⁵ augustiniánů, paulánů a minoritů. Nejvýznamnějšími konkurenty jezuitů byli však piaristé, kteří od svého příchodu na Moravu (1631) provozovali v roce 1773 dvacet tři gymnázií v českých zemích.⁵⁶ Tyto jejich školy ještě více nabyly na významu po zrušení jezuitského řádu (roku 1773).⁵⁷ Také role českobudějovického piaristického gymnázia, založeného roku 1762,⁵⁸ se ještě zvýšila po zrušení obou jihočeských jezuitských gymnázií.⁵⁹

V 18. století také začínají vznikat nové vysoké školy. V Praze byla roku 1718 založena dvouletá stavovská inženýrská škola, z níž se později vyvinulo české vysoké učení technické. V Olomouci byla zřízena rytířská, resp. stavovská akademie pro přípravu právníků, důstojníků a inženýrů.⁶⁰ V roce 1787 byla Stavovská inženýrská škola na základě dekretu císaře Josefa II. spojena s pražskou univerzitou.⁶¹

Za vlády císařovny Marie Terezie (vládla v letech 1740–1780) a jejího syna Josefa II. (vládl 1780–1790) si zaostalost mocnářství, válečné územní ztráty, příklad Pruska a všeobecná osvícenecká atmosféra vyžádaly hektické reformní úsilí. To se samozřejmě dotklo i školství.⁶² Vznikají prakticky zaměřené střední školy. Již v roce 1754 byla založena vídeňská vojenská akademie, roku 1763 hornická škola v Banské Štiavnici, roku 1771 první reálka ve Vídni.⁶³ Tam vznikla roku 1771 i první rakouská normální

---

⁵³ V jižních Čechách měli premonstráti latinskou školu v Milevsku.

⁵⁴ Obutí augustiniáni provozovali např. gymnázium v Domažlicích – viz BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích III. díl/I. svazek. Žebravé řády*. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-088-8, s. 66 a německé gymnázium v České Lípě – viz tamtéž s. 102.

⁵⁵ Bosí augustiniáni měli gymnázium např. v Německém (dnes Havlíčkově) Brodě – viz tamtéž s. 129

⁵⁶ Srov. NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 56.

⁵⁷ Jezuitský řád byl především na nátlak některých evropských panovníků zrušen papežem Klementem XIV. dokumentem *Dominus ac Redemptor* z 21. července 1773. Nicméně řád zcela nezanikl a zákaz nebyl respektován na půdě Pruska a Ruska. Obnoven byl roku 1814 papežem Piem VII.

⁵⁸ Piaristická kolej byla založena navzdory nepřizní jezuitů, obávajících se odlivu svých studentů z Jindřichova Hradce a z Českého Krumlova. Budova, kterou si piaristé si vystavěli je dnešní biskupskou rezidencí. Srov. BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích III. díl. 3. svazek. Řeholní klerikové*. Praha: Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-357-2, s. 144.

⁵⁹ Došlo k tomu v Českém Krumlově roku 1777 a v Jindřichově Hradci roku 1778.

⁶⁰ Její plán byl schválen císařem Karlem VI. V roce 1725 a od roku 1727 zahájila výuku. Srov. NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 51.

⁶¹ Osamostatnila se až 8. září 1815 jako polytechnika. Od roku 1879 bylo škole dovoleno nazývat se vysokou školou technickou, v roce 1920 získala název České vysoké učení technické.

⁶² Příznačný pro význam, který reformní úsilí školství přikládalo, je často citovaný výrok Marie Terezie: „*Die Schule ist und bleibt allezeit ein Politicum, das heißt ein Teil und Interesse des öffentlichen staatlichen Lebens*“ - viz např. EFMERTOVÁ, M. L'évolution de l'enseignement technique tchèque aux XVIIIe et XIXe siècles. In *Quaderns d'història de l'enginyeria* 1999, roč. 3, č. 1 s. 33 Dostupné též na internetu:

<http://upcommons.upc.edu/revistes/bitstream/2099/686/1/evolution_enseignement.pdf>

⁶³ Srov. ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 184.

škola.⁶⁴ Pro císařovnu vypracoval roku 1775 pruský pedagogický reformátor Johann Ignác von Felbiger (1724-1788) zásadní školskou reformu, počítající s povinností šestileté docházky a se zařazením praktických předmětů.⁶⁵ K přípravě učitelů byly zakládány tzv. *preprandie* (*preparandy*). Všeobecný školský řád zaváděl jedno- až dvoutřídní *triviální školy* (při venkovských farách), trojtřídní *hlavní školy* (v krajských městech při farách či zrušených klášterech v obvodu) a *normální školu* v každé provincii, v níž byla školská komise.⁶⁶ Již v roce 1775 byla v Praze v Karmelitánské ulici otevřena normální škola. Paralelně s touto soustavou i po zrušení jezuitského řádu běžel systém gymnázií, pro něž ve stejném roce piarista Gratian Marx vypracoval nový organizační statut.⁶⁷

V jižních Čechách byl aktivním reformátorem nejprve na své škole v Kaplici místní farář Ferdinand Kindermann (1714–1801). Jeho ideou byla příprava žáků na společenské a výrobní změny – zakládal tzv. *industriální kurzy*.⁶⁸ Významnou industriální školu provozoval od roku 1772 i ve Zlaté Koruně opat Bohumír Bylanský.⁶⁹

Se vznikem nové diecéze vznikaly i nové semináře pro výchovu kněží. První českobudějovický biskup Jan Prokop Schaaffgotsche získal u císaře Františka I. roku 1803 souhlas se zřízením diecézního kněžského semináře a vyšších studií filozofických a teologických v Českých Budějovicích. Jako učitelé na něm působili zprvu piaristé.⁷⁰

Na počátku 19. století došlo k jistému ústupu od josefínských školských reforem i s poklesem kvality učitelstva na venkově.⁷¹ I výuka na gymnáziích byla vržena jejich novým učebním plánem o půl století zpět (vyloučením vyšší matematiky a přírodních

---

⁶⁴ Srov. ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 185.

⁶⁵ Nový řád pojatý osvícensky a chápající školství jako součást organizace státu se jmenoval *Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen in sämtlichen Kaiserlich-Königlichen Erbländern*. Felbiger pak vydal roku 1775 příručku pro učitele s názvem *Methodenbuch für die Lehrer der deutschen Schulen in den k.k. Erbländern*. Více viz: ŠTVERÁK V. *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 185-188, nebo KASPER, T., KASPEROVÁ, D. *Dějiny pedagogiky*, s. 84-87.

⁶⁶ Srov. VÁŇOVÁ, R. Historický vývoj českého školství I (do r. 1948) in: PRŮCHA, J. (ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009 ISBN 978-80-7367-546-2, s. 39.

⁶⁷ Srov. NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 69.

⁶⁸ V roce 1792 bylo při triviálních školách již cca 500 industriálních škol. Později byl F. Kindermann jmenován vrchním školním zemským dozorcem, byl povýšen do šlechtického stavu a roku 1790 se stal 7. litoměřickým biskupem. Viz: KASPER, T., KASPEROVÁ, D. *Dějiny pedagogiky*, s. 89.

⁶⁹ Srov. NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 68.

⁷⁰ Srov. *Historie Teologické fakulty JU v Českých Budějovicích* [cit. 30. 12. 2011]. Dostupné na internetu <<http://www.tf.jcu.cz/historie/historie>>

⁷¹ Srov. ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 195.

věd). V této době byla v jižních Čechách tři gymnázia: piaristické v Českých Budějovicích a dvě státní – znovuobnovené v Jindřichově Hradci a písecké.

Uzavření konkordátu mezi státem a římskokatolickou církví v roce 1855⁷² posílilo vliv církve na školství, nicméně po přijetí ústavy z roku 1867 (předcházely jí prohrané války monarchie s Pruskem a Itálií) se stát opět chápal ve školství svých pravomocí. Vypovězením konkordátu roku 1871 se tento proces dovršil.⁷³ Již 14. května 1869 byl vyhlášen školský zákon⁷⁴ s těmito prvky: svoboda vědy a vyučování, státní dozor nad vyučováním náboženství (to zajišťovaly církve), rovnost jazyků, zřízení školních rad, čtyřleté vzdělávání učitelů, povinnost osmileté školní docházky pro obě pohlaví, rozšíření trivia o přírodopis, zeměpis, dějepis, geometrie, tělesná výchova apod.⁷⁵ V okrese pak musela být alespoň jedna měšťanská škola.⁷⁶

Rozvíjí se i české školství. V Táboře vzniká první české soukromé (městské) gymnázium roku 1860 a v Českých Budějovicích biskup Jan Valerián Jirsík (1798-1883) roku 1868 zakládá a sám financuje české gymnázium.⁷⁷ V druhé polovině 19. století vznikají i první odborné střední školy. Byly postupně zřizovány i pokračovací školy pro učně.⁷⁸ Rozvíjí se i dívčí střední školství. Nejprve v řeholnicemi spravovaných ústavech, později po školské reformě i jako veřejné školy. V Písku byla roku 1860 založena první jihočeská vyšší dívčí škola.⁷⁹ První ženský učitelský ústav v Čechách byl založen v Praze 1870 a roku 1890 soukromé dívčí gymnázium Minerva.⁸⁰ Od roku 1849 se vedle gymnázií objevují tzv. reálky jako šestitřídní dvoustupňové ústavy. Po předcházejícím růstu reálných a reálně reformních gymnázií

---

⁷² Jako církevní zákon byl vyhlášen bullou *Deus humanae salutis auctor* z 3. 11. 1855, jako státní zákon císařským patentem č. 195/1855 ř.z. z 5. 11. 1855.

⁷³ Vyhlášení papežské neomylnosti využilo Rakousko-Uhersko jako záminku k vypovězení konkordátu s papežskou stolicí roku 1871 a květnovými zákony z roku 1870 byla církev v mocnářství opět postavena pod státní dozor. Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-003-6, s. 205–206.

⁷⁴ Šlo tzv. „Hasnerův zákon“ č. 62 ř. z. (někdy nazývaný „květnový“ nebo „Velký říšský zákon“), plným názvem: *Základní říšský zákon o školách obecných (Grundsätze des Unterrichtswesens bezüglich der Volksschulen)*

⁷⁵ Srov. ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 216.

⁷⁶ Srov. KRÁLÍKOVÁ, M.; NEČASANÝ, J.; SPĚVÁČEK, V. *Nástin vývoje všeobecného vzdělávání v českých zemích, Vzestup školního vzdělávání od zavedení školní docházky*, s. 32.

⁷⁷ Srov. ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 219.

⁷⁸ První nedělní řemeslnická škola byla otevřena roku 1835 ve Zbraslavi. Srov. FRAJDL, J. *Osvěta v období národního obrození 1781-1848 II. část. Studijní texty*. [on line]. [cit. 18. 11 2011], dostupné na <<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/osveta-v-obdobi-narodniho-obrozeni-2.html>>

⁷⁹ Šlo o soukromou školu prof. Janoty, měla jen desetileté trvání. Srov. ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 222.

⁸⁰ Právo konat maturity získala Minerva až roku 1907 Srov. NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 123.

byla v období 1908–1912 provedena reforma gymnázií a středních škol gymnaziálního typu.⁸¹

V oblasti vysokého školství byla postupně rušena v letech 1851–1860 Univerzita císaře Františka v Olomouci. Došlo však ke vzniku vysoké školy technické v Brně, Báňské akademie v Příbrami. Karlo-Ferdinandova univerzita v Praze byla ve školním roce 1882–1883 rozdělena na českou a německou univerzitu.⁸²

Vznikají i předškolní výchovná zařízení. V Praze u sv. Jakuba je v roce 1861 založena první česká mateřská škola (jako třetí typ takového zařízení – vedle opatroven a dětských zahrádek⁸³).

Po vzniku Československé republiky zůstával Hasnerův zákon podstatou školského systému. Došlo jen k redukci německého a maďarského školství. Takzvaný „Malý školský zákon“ z roku 1922 sjednotil obsahově a organizačně národní školy.⁸⁴ Na středních školách byla zavedena koedukace.⁸⁵ Vznikla v této době i vysoká škola obchodní (později přičleněná k technice), vysoká škola zemědělská, a byly založeny univerzity v Brně⁸⁶ a Bratislavě. Za první republiky vznikly další teologické fakulty vně stávajících univerzit. Byly založeny i umělecké a vojenské vysoké školy.

Vývoj školství byl narušen německou okupací (s uzavřením vysokých škol). V době komunistického režimu pak byl pod diktátem KSČ uplatňován koncept jednotné školy, zrušena gymnázia (po roce 1968 byl obnoven jen vyšší stupeň).⁸⁷ Vznikly i nové

---

⁸¹ Srov. NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 123-124.

⁸² Srov. ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 218.

⁸³ První opatrovnu zakládá v březnu 1832 v Praze na Hrádku Jan Svoboda. Srov. Autor neuveden. Jan Svoboda, první vzorný učitel na opatrovně na Hrádku v Praze. *Světozor* 1869, č. 41, roč. 3, s. 330-331.

⁸⁴ Zrušil mimo jiné i rozsáhlé úlevy od docházky, snížil počty žáků ve třídě, zavedl koedukaci a vyhlásil rovnost učitelů a učitelek – celibát učitelek byl zrušen již roku 1919. Srov. NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 127-128.

⁸⁵ Výnos Ministerstva školství a národní osvěty z 19. 11. 1918 upravil přijímání dívek za řádné žáky středních škol. Výnos říká: „*Dívky zapsané na mužských školách středních ve školním roce 1918/1919 za privatistky, buďte nadále – pokud rodiče jejich si toho přejí – pokládány za žákyně veřejné a budiž s nimi jednáno tak, jak s veřejnými žáky.*“ – viz VESELÁ, Z. *Česká střední škola od národního obrození do druhé světové války*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972 s. 57.

⁸⁶ Masarykova univerzita vznikla v Brně roku 1919. Srov. VÁŇOVÁ, R. Historický vývoj českého školství I (do r. 1948) in: PRŮCHA, J. (ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009 ISBN 978-80-7367-546-2, s. 42-43.

⁸⁷ Toto úsilí kodifikoval *Zákon o školské soustavě a vzdělávání učitelů* č. 31/1953 Sb. ze dne 24.4.1953, který mimo jiné i snížil povinnou školní docházku na 8 let. V dobovém ideologickém koloritu viz:

vysokoškolské instituty, ale byla ponechána jen jedna katolická teologická fakulta v Litoměřicích. V jižních Čechách vznikla pobočka pedagogické fakulty a Provozně ekonomická fakulta Vysoké školy zemědělské v Praze.

Po roce 1989 došlo k obnovení víceletých gymnázií, mohutnému rozvoji různých škol (včetně církevních, alternativních) i vysokoškolských institutů. Dne 28. září 1991 byla založena Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích mající postupně dnešních 8 fakult.

4 Vývoj vzdělávání v Jindřichově Hradci

4.1 Základní školství v Jindřichově Hradci

4.1.1 Nejstarší základní a nižší školství

O vzniku první jindřichohradecké školy chybí konkrétní písemné či archeologické informace. Autor dosud nejrozsáhlejšího díla o dějinách Jindřichova Hradce, archivář František Teplý, předpokládá existenci farní školy v blízkosti předpokládané nejstarší fary, před hlavním vchodem kostela Panny Marie.⁸⁸ Ten byl hradeckým panstvem postaven v druhé polovině XIV. století⁸⁹ při dolním vchodu do městského hřbitova (vedle masných krámů), proti kapli sv. Maří Magdalény, která byla podle jezuitského podání snad nejstarším farním kostelem v Jindřichově Hradci.

Předpokládá se, že k založení konventu menších bratří (minoritů) v Jindřichově Hradci došlo v souvislosti s rozšířením heretiků – valdenských bratří na jindřichohradecku.⁹⁰ Při klášteře, který byl centrem kulturního života, fungovala pravděpodobně i klášterní partikulární škola. Prokop soudí, že v této minoritské škole nejspíše získal své vzdělání i prvý český filosof Tomáš Štítný ze Štítného. Předpokládá tuto klášterní školu jako nevelký domeček se dvěma třídami. To by odpovídalo rozdělení vyučování v klášterních školách na dva běhy, v nichž se vyučovalo sedmero uměním. V nižším stupni – *triviu* se vyučovalo gramaticy, rétorice a dialektice (logika a filosofie v dnešním významu). Tento typ školy se nazýval také elementární. Obsahem vyššího stupně – *quadrivia* byly aritmetika, geometrie, astronomie a hudba.⁹¹ Základem vyučování byla latina, prý ciceronská. Ti kteří klášterní škole nepřáli, nazývali její latinu spíše kuchyňskou (*lingua culinae*).

---

⁸⁸ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1936. ISBN neuváděno, s. 7.

⁸⁹ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce. Díl 1, svazek 1* : Od nejstarší doby až do vyměření rodu pánů z Hradce. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1927. ISBN neuváděno, s. 117.

⁹⁰ Byli uvedeni ke kostelu sv. Jana Křtitele, původně farnímu, který byl v letech cca 1220-1237 předán řádu německých rytířů. Srov. BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích III. díl/I. svazek. Žebravé řády*. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-088-8, s. 210.

⁹¹ Srov. PROKOP, R. Z historie jindřichohradeckých škol. In *Jindřichův Hradec 1293–1993 sborník statí k dějinám města*. České Budějovice: Inpress, 1992. ISBN neuváděno, s. 126.

Po oslabení minoritského konventu a při současné přítomnosti observance františkánů ve městě, opustili minorité Jindřichův Hradec roku 1560, kdy odešli do Jihlavy.⁹² Tím zaniká i minoritská klášterní škola, jejíž význam již nepřevzala později vzniklá škola františkánská.⁹³

Tehdejší středověkou školu ve městě vedl školní mistr (školmistr) – rektor, zpravidla měl bakalářské vzdělání s příslušným titulem. K ruce měl své kolegy: kantora a učitelského pomocníka – kustoda (*succentora*⁹⁴). Kantor se kromě výuky staral i o chrámovou hudbu. Kustod (někdy nazývaný *lokat*) jako nejmladší pedagog učil ve škole nejmenší děti (1. třídu) a měl za úkol pomáhat i kantorovi. Rektor školy bydlel většinou ve svém domku a stravoval se „při vlastním stole“. Žáci skládali veřejné zkoušky v každém semestru – na svátky sv. Jiří (24. dubna) a sv. Havla (16. října).

Z významnějších žáků nejstarších hradeckých škol (městské nebo minoritské) zmiňuje archivář Teplý z r. 1343 magistra teologie, vatislavského kanovníka a papežského kaplana Bernarda z Hradce, doktora medicíny Jana syna Vítova z Jindřichova Hradce, který je roku 1367 lékařem císaře Karla IV.⁹⁵ či kněze Václava Filomatha.⁹⁶

Obec se starala o udržování školy v pořádku, palivo na topení poskytoval zámek,

---

⁹² Objekt svého konventu přenechávají majiteli panství. Srov. BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích III. díl/I. svazek. Žebravé řády*. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-088-8, s. 211.

⁹³ Tento řád přichází do města roku 1457 a roku 1479 si staví vně města kostel sv. Kateřiny se svým klášterem. Teplý připisuje její vznik na místě křížové klášterní chodby do roku cca 1660 – srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1936. ISBN neuvedeno, s. 304.

⁹⁴ Z pozdně latinského *succinere* – doprovázet.

⁹⁵ Srov. RULL, F. *Monografie města Hradce Jindřichova*. Jindřichův Hradec: A. Landfras a syn, 1875. ISBN neuvedeno, s. 44.

⁹⁶ Václav Filomates, bývá psán též Philomates či Philomathes, (narozen před 1490 v Jindřichově Hradci – zemřel?) byl humanistickým hudebním teoretikem a spoluautorem první české mluvnice. V roce 1511 studoval na vídeňské univerzitě, (zde navázal kontakty s tehdejšími předními humanisty (např. Ioachim Vadianus). Byl knězem na jihomoravském Kounicích. Svými teoretickými zásadami se podílel na českém překladu Nového zákona, (překlad uskutečnili P. Gzel a B. Optát – vydán byl r. 1533). S oběma jmenovanými byl i spoluautorem *Gramatiky české*, autorem 2. části, *Etymologie*, která je psána pro vzdělané překladatele a předpokládá znalost latiny. Jeho práce obsahuje výklad normy spisovného jazyka. Filomates má řadu moderních názorů, v souladu s humanistickými zásadami odmítá archaizmy, a požaduje lidovou mluvu jako základ jazyka. Dílu jde o zřetelnost, přesnost a srozumitelnost jazyka; tuto tzv. náměšťskou gramatiku převzal i Jan Blahoslav (podle nedochovaného norimberského vydání z r. 1543) do 1. dílu své, pouze rukopisně dochované Gramatiky české, okomentoval ji a polemicky zhodnotil. Z oblasti hudební vědy pochází Filomatovo další dílo: *Musicorum libri quattor*, což je příručka hudební teorie, napsaná latinsky v hexametrech z doby jeho vídeňského pobytu. Z tohoto díla čerpal Blahoslav ve své Musice. Srov. heslo Václav Philomates. In: OPELÍK, J. a kol.: *Lexikon české literatury III*, sv. 2. Praha 2000, ISBN 80-200-0708-3 901-902.

případně si nosili žáci dříví z domova.

Teplý předpokládá, že dozor nad hradeckou městskou školou měla Univerzita Karlova až do husitských dob. Hradecká vrchnost potvrzovala za učitele ty, které si vyjednala na univerzitě. Poté, co se pražská univerzita připojila k husitství, katoličtí páni z Hradce s ní ztratili spojení. Teplý usuzuje, že školy na svém panství svěřili řádu německých rytířů (kteří však během husitských válek z Jindřichova Hradce mizejí) a po jejich odchodu a odchodu minoritů místním farářům.⁹⁷

Škola byla v 15. století prostorná budova s nejméně třemi třídami. Budova byla zděná až ke střeše, s okenicemi.⁹⁸ Okna byla opatřena i visacími zámky, aby se žáci netoulali.⁹⁹ Ve třídě byly lavice, v čele stupínek, katedra, tabule. Starší žáci, kteří pomáhali učitelům, se nazývali „kumpány“ (*adstantes*).¹⁰⁰ Seděli ve třídě za dlouhým stolem, možná i odděleni dřevěnou mříží od ostatních žáčků.¹⁰¹

Ve škole byli jak místní žáci, tak i přespolní. Existovaly tři kategorie žáků. Domácí žáci (*domestici*) bydleli a stravovali se doma. Přespolní žáci si buď platili stravu a ubytování sami (tzv. *expendentes*) nebo žebřali a říkalo se jim mendíci (nebo „běhouni“ – latinsky *astantes*). Ti byli ubytováni pod přísným dozorem ve škole. Mendíkové měli za povinnost zametat školu („školometi“) i kostel, účastnit se chrámového zpěvu. Ten, který ve škole topil, dostával od zámožnějších kolegů drobný obnos za štípání dřeva – „*sekyrales*“ a za topení „*kalefakturu*“. Žebrání (pochopitelně na úkor vzdělávání) nebylo společensky považováno za něco potupného, mendíci si k němu nosili košík na jídlo a „*pikslu*“ na peníze. I obdoba koledování – „*rekordace*“ – byly vlastně jistou formou žebřání.¹⁰²

Město mělo zájem o to, aby ve škole byli i přespolní žáci, protože to zvyšovalo

---

⁹⁷ Tito měli „*ex beneficio*“ povinnost živit učitele – srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1936. ISBN nevedeno, s. 290

⁹⁸ Okenice byly snad proto, aby žáci – mendíkové, kteří ve škole nocovali, nevyklézali v noci toulat se městem. Srov. TEPLÝ tamtéž s. 293-4.

⁹⁹ Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol in Jindřichův Hradec 1293–1993*, s. 128.

¹⁰⁰ Slovo „*kumpán*“, které postupně dostalo v češtině spíše pejorativní význam, pochází z latinského *companiono* – doprovázející, resp. společník. Srov. též PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol in Jindřichův Hradec 1293–1993: sborník statí k dějinám města*. České Budějovice: Inpress, 1992. ISBN nevedeno, s. 127.

¹⁰¹ Zhotovení takového stolu, opravení mříže a lavic je doloženo jako zakázka k roku 1494. V dalších letech je doloženo po zhotovení nové katedry, nátěr školní tabule. Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1936. ISBN nevedeno, s. 293-4.

¹⁰² Srov. WINTER, Z. *Zlatá doba měst českých*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-0244-X, s. 191.

prestiž města a mělo to význam i pro jeho hospodářský život. Proto do značné míry podporovalo žactvo, které zámecká vrchnost živila i „prebendami“.¹⁰³ Žáci hradecké školy měli také výhodu v tom, že mohli docházet na obědy (vyjma postní doby) do vrchnostenské kuchyně, určené pro čeled’ – šlo o tak zvanou *zámeckou prebendu*.¹⁰⁴

Teplý uvádí podrobné údaje o výdajích vrchnosti na ošacení a potraviny pro hradecké žáky. Vyjmenovává i různé dary a služby poskytované měšťany mendíkům.¹⁰⁵ Pokud mendík zemřel, platila za něho vrchnost i pohřeb.¹⁰⁶

Je pozoruhodné, že do městské školy posílala i hradecká vrchnost své děti.¹⁰⁷ Tak například mladý Adam z Hradce je uváděn jako žák roku 1556.¹⁰⁸

Z patnáctého století existuje řada zmínek o jménech konkrétních učitelů. Jde o různé závěti, prodeje nemovitostí, jejich volby do různých městských funkcí.¹⁰⁹ Podrobnější informace o finančních poměrech týkajících se učitelů jsou pak uváděny k roku 1571.¹¹⁰

Učitelé si přivydělávali písařskou prací¹¹¹, zpěvem pro magistrát a pochopitelně i chrámovou hudbou. Zpívali s žáky i při svatbách a dalších obřadech a na zámku. Nechybělo ani koledování u jesliček, „chození s Řehořem“, tříkrálové koledování a divadelní představení na zámku.¹¹²

Dalším zdrojem příjmů učitelů byl kostelní zpěv, vedení literátského bratrstva, příjem za koledu ze zámku. Příjmy a povinnosti bakaláře a jeho spolupracovníků byly roku 1554 vtěleny do podrobných písemných instrukcí.¹¹³ U kantorů pak finanční zisk z hudební činnosti byl natolik zajímavý, že opouštějí školu a věnují se chrámové hudbě (i u františkánů) jako varhaníci či ředitelé kůru (regenschori).¹¹⁴ Bakalář se stává v této

---

¹⁰³ Konkrétní příklady těchto „prebend“ jsou doloženy ke konci 16. století – viz TEPLÝ tamtéž s. 295.

¹⁰⁴ Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol* in Jindřichův Hradec 1293–1993: sborník statí k dějinám města. České Budějovice: Inpress, 1992. ISBN neuvedeno, s. 127.

¹⁰⁵ Šlo nejen o potraviny, ale i lázeň, holičské služby, látky na ošacení apod. – viz TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 296.

¹⁰⁶ Viz příloha II., rovněž srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 294-295.

¹⁰⁷ Šlo o celkem výjimečný jev – v těchto kruzích bylo běžné mít vlastní učitele (preceptory).

¹⁰⁸ WINTER, Z. *Zlatá doba měst českých*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-0244-X, s. 189.

¹⁰⁹ Například bakalář Viktorin Špulěr se po zbohatnutí sňatkem a po opuštění své školské kariéry stává v letech 1498–88-1492 městským radním a zakládá místní patricijskou dynastii, jejíž rod se rozšiřuje po celém Tábořsku. Viz TEPLÝ, F. tamtéž, s. 291.

¹¹⁰ TEPLÝ tamtéž s. 292-293.

¹¹¹ Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol* in Jindřichův Hradec 1293–1993: sborník statí k dějinám města. České Budějovice: Inpress, 1992. ISBN neuvedeno, s. 127.

¹¹² Na zámku hráli žáci roku 1584 hru o Zuzaně a dostali odměnu 1 kopy grošů. Viz TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 297-298.

¹¹³ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 300-301.

¹¹⁴ Roční příjem dosahoval až 120-140 zlatých plus další příjmy ze svateb a pohřbů – viz TEPLÝ 2/2 s. 302.

době i poměrně zajímavým pro svobodné dívky a vdovy z hlediska volby jejich životního partnera.

Kromě městské školy existovalo i soukromé školství. Provozovali je jednotliví učitelé, kteří nepůsobili na městské škole.¹¹⁵ I když v některých dobách bylo na ně jako na školy postranní (pokoutní) nahlíženo s despektem. Tak například zdejší soukromá škola Matúše Jána (resp. Jahna, Jana) měla velký počet žáků a vyučovaly se na ní dokonce i dívky.¹¹⁶

Jako soukromá byla v Jindřichově Hradci zřízena kolem roku 1540 i privátní škola německých evangelíků, existující ještě k roku 1595.¹¹⁷ Jáchym Oldřich z Hradce na svých panstvích nakonec zakázal nekatolické školy roku 1599.¹¹⁸ Po přijetí Rudolfova majestátu vznikaly snahy německých luteránů o zřízení jejich veřejné školy.¹¹⁹

Po příchodu jezuitů do Hradce se vedení dobře spravované a prosperující městské školy ujali jezuité a začali v ní učit. Zřídili vedle ní i německou základní školu.¹²⁰ Městská a farní škola byla nakonec roku 1598 de facto zrušena z rozhodnutí paní Kateřiny z Hradce, která ji převedla jezuitům.¹²¹

Pro chatrný stav školní budovy bylo na počátku 17. století rozhodnuto o její přestavbě. Dílo zkázy dovršil roku 1607 požár, takže škola byla nakonec nově postavena a otevřena roku 1618.¹²²

V době třicetileté války ubylo v jindřichohradecké škole přespolních mendíků. Pokračovaly obě školy (česká i německá) vedené jesuity. Hlášení probošta Pozziho

---

¹¹⁵ Soukromými učiteli ve městě byli např. český spisovatel Jan Straňanský, starý rytíř Michna z Otradovic (otec jindřichohradeckého varhaníka a skladatele Adama Michny z Otradovic), Burián Braumhauzský a další. Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol* in Jindřichův Hradec 1293–1993: sborník statí k dějinám města. České Budějovice: Inpress, 1992. ISBN neuvedeno, s. 129.

¹¹⁶ Vilém Slavata roku 1622 omezuje konkurenční podnik Lukáše Krause a Matoušovi Janovi dovoluje neomezený počet žáků včetně děvčat. Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 304.

¹¹⁷ Po smrti jejího učitele Michala Fraye se školy ujala jeho manželka Estera Frayová, o níž píše Teplý jako o německé bakalářce. Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 305.

¹¹⁸ Zakázal i působení evangelických (luteránských) kněží a omezoval utrakvistické a bratrské duchovní - srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 305.

¹¹⁹ Vedlo to ke korespondenci se stavy, což Slavata chápal jako počátek vzpoury. Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol* in Jindřichův Hradec 1293–1993: sborník statí k dějinám města. České Budějovice: Inpress, 1992. ISBN neuvedeno, s. 127.

¹²⁰ Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol* in Jindřichův Hradec 1293–1993, s. 129.

¹²¹ Kateřina z Hradce píše: „...*miso mandato ad senatum quo scholae omnes triviales sunt interdictae, bohemicae et germanicaeunaque a P. rectore constituta, cui duo seculares praefecit magistros...*“ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 306.

¹²² Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 308.

z roku 1677 zmiňuje její existenci na původním místě blízko hřbitova a uvádí ji obsazenou čtyřmi učiteli, ustanovenými jezuitou, zatímco školu vydržovala obec.¹²³ V téže době je doložena i soukromá česká škola panny Lucie Denemarkové.¹²⁴

Novou budovu obecné školy postavili jezuité na konci 17. století tak, že ji přistavěli ke staré škole po celé délce „masných krámů“ až k okraji náměstí.¹²⁵

Ekonomická situace učitelů a jejich postavení se od konce 17. století začalo výrazně zhoršovat. Důkazem toho je ponížená suplika, jíž se učitelé obracují na jindřichohradecký magistrát. Městská rada předpokládala, že mají po starodávnu chodit koledou.¹²⁶ Snad i jako výsledek této prosby jsou následující malé odměny za zpěv v kostele.¹²⁷ Na neradostnou existenční situaci upozornila i královská kontribuční komise, řešící dluhy města z 10. 12. 1751 a svědectvím toho jsou i zmínky o dlužích jindřichohradeckých občanů na sobotálesu v seznamu dlužníků z let 1746–1752.¹²⁸ O učitelských příjmových poměrech nepřímo svědčí i odmítavý přípis zámeckého vrchního ze 7. 3. 1769: „... sám uč pilněji než dosud a spokoj se s tím, co ti děti přinesou a s druhým (učitelem) se dobře snášej.“¹²⁹

V 18. století se řešily i problémy se starou školní budovou. Tu město prodalo roku 1738 jezuitům.¹³⁰ Již předtím se roku 1732 zdejší probošt Jan Kristián Khun rozhodl postavit na Kozím plácku (dnešní Zákostelecké náměstí) novou budovu pro

---

¹²³ Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol in Jindřichův Hradec 1293–1993*, s. 129

¹²⁴ Vzhledem k tomu, že na veřejné škole v té době převažovala německá výuka, byla její česká škola dle Teplého významná brzda germanizace – viz TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 312.

¹²⁵ V souvislosti s tím musely být některé třídy dočasně umístěny i v jiných budovách – srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol in Jindřichův Hradec 1293–1993*, s. 129.

¹²⁶ Teplý uvádí text této ponížené prosby: „...Urození, též mnoho vzácné opatrnosti páni, páni vysoce vážení! Že již podruhé s naší nejponíženější suplikací vzácný magistrat obtěžovati se opovažujeme, prosíme poslušně by odpustiti ráčiti, nebo již nám naživu nelze býti, poněvadž žádného platu nemáme, aniž cantor dost malý nějaký deputat má, kdežto přece naše duchovní služby každodenně zastáváme. Pročež poníženě žádáme, by vzác. magistrat naše bídy a ouzkosti všechny bedlivě považuje, nám v těch nedostatcích milostivě přispěti ráčil, bysme tak k našemu starobylému obyčejnému platu přijítí mohli, čemuž dyž se silně důvěřujeme, milostivou resolucí od vzác. magistratu radostně očekáváme, ostávající na našich nehodných každodenních modlitbách trvajících za celý vzácný Magistrat ponížení služebníci cantor s choralistami...“ - viz TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 318-319.

¹²⁷ PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol in Jindřichův Hradec 1293–1993*, s. 130.

¹²⁸ Dlužníci své nezaplacené sobotálesy omlouvali nesnesitelnými válečnými břemeny z doby bavorské války, kdy v roce 1752 občané města vydali na ubytování bavorských vojáků až 66 zlatých – viz TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 319.

¹²⁹ Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol in Jindřichův Hradec 1293–1993*, s. 130.

¹³⁰ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 316.

německou školu.¹³¹ Poukazoval na (podle této doby) nežádoucí koedukaci hochů a děvčat, rozházenost tříd po městě, nevhodné množství soukromých škol. Začal se sbírkou, která však ani dosaženou výší 3927,52 zlatých nestačila. Protože se zprvu nesešel s porozuměním u magistrátu, žádal i zámeckou vrchnost o to, aby pokuty poddaných byly směřovány na stavbu školy.¹³² V této době se přel i se svými kaplany o příjmy z tzv. štoly a z koled, takže vzniklo jindřichohradecké pořekadlo: „*Dominus Khun aedificavit scholam et abstulit stolam*“.¹³³ Stavba začala roku 1736, dokončena byla po čtyřech letech. Vyučovat se v ní nakonec začalo až po Khunově smrti (zemřel roku 1744) v roce 1750, jako na škole triviální.¹³⁴ Dlouho se v ní však neučilo, brzy na více jak sto let změnila své využití.¹³⁵

4.1.2 Základní a nižší školství po tereziánských reformách

Reforma císařovny Marie Terezie vznikla ve stejnou dobu, jako zrušení jezuitského řádu. Dne 6. 12. 1774 byl vydán **Všeobecný školní řád**,¹³⁶ který poprvé v historii signalizoval intenzivní zájem státu na vzdělání veškerého obyvatelstva. V tomto vyhlášeném řádu bylo nařízeno nové uspořádání obecných škol v celém impériu. V hlavním městě měla být škola normální, ve městech hlavní a na vsích triviální škola. Vzdálenost normální školy vedla k tomu, že měla nakonec být zřizována

---

¹³¹ Stavba byla velkoryse navržena hradeckým zednickým mistrem Felsnerem. V přízemí byla místnost pro 250 děvčat v patře pro 250 chlapců. V každém patře byl i byt pro učitele. Nechyběla ani školní kaple. Srov. TISCHER, F. *Paměti fary jindřichohradecké*. V Jindř. Hradci: František Tischer, [po 1908]. Nákladem vlastním. Dostupné: Muzeum Jindřichohradecka JK 2324. ISBN neuvedeno, s. 219

¹³² Proti této Khunově iniciativě se stavěli s proboštem soupeřící jezuité (vyučující v latině) a nezavděčil se tím ani městská radě, která se obávala reakce jezuitů. Jezuité protestovali i proti výšce školy a dosáhli i toho, že probošt dostal úřední důtku od konzistoře pro neposlušnost patrona (tedy jezuitů, kteří měli patronátní právo). Jezuité se ohrazovali proti výšce stavby, která prý zastíní jejich nemovitosti a omezí jejich soukromí, takže vystavěli vysokou zeď (podobně jako oproti pozdější budově fary). K celé anabázi této stavby viz TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 315-317.

¹³³ Přeloženo: „*P. Khun stavěl školu, uzmul stolu*“. Srov. TISCHER, F. *Paměti fary jindřichohradecké*. V Jindř. Hradci: František Tischer, [po 1908]. Nákladem vlastním. Dostupné: Muzeum Jindřichohradecka JK 2324. ISBN neuvedeno, s. 229.

¹³⁴ Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol in Jindřichův Hradec 1293–1993*, s. 130

¹³⁵ V době sedmileté války (1756-1763) byla přeměněna v nemocnici a od roku 1774 se budova stala kasárnami. Při ničivém požáru města v roce 1801 vyhořela, od roku 1811 byla opět nemocnicí a až roku 1856 se stává školou průmyslovou. Viz TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 320.

¹³⁶ Celým názvem: „Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařských dědičných zemích (*Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen in den sämtlichen kaiserlichen Erbländern*)“ viz KASPER, T., KASPEROVÁ, D. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008, ISBN 978-80-247-2429-4, s. 85.

i mimo hlavní město, zejména v krajských městech a tam, kde dosud byla jezuitská škola.

V říjnu 1776 přijel na inspekci do Jindřichova Hradce kaplický děkan a královský školní rada P. Ferdinand Kinderman.¹³⁷ Nebyl spokojen se stavem zdejšího školství a následně navrhl městské radě zřídit německou školu vedenou podle nové vyučovací metody. Za tímto účelem byl vyslán bývalý jezuitský novic Ignác Schütz do Prahy na osmiměsíční „stáž“ a po svém návratu začal vyučovat.¹³⁸

Vedení města svolalo 19. června 1777 všechny učitele a nařídilo jim, aby uzavřeli všechny své soukromé školy. Rodiče byli vyzváni, aby své děti posílali do „naturální“ (normální) školy.¹³⁹

Ještě před tím, nežli padlo rozhodnutí o uzavření jezuitského gymnázia¹⁴⁰ byla dekretem císařovny Marie Terezie z 17. května 1778 zřízena v Jindřichově Hradci **hlavní škola** (*Hauptschule*) pro celý tábořský kraj a měla pro ni být upraveno budova semináře.¹⁴¹ Vyučovat se na hlavní škole začalo poměrně brzy, již 4. 10. 1778. Ředitelem této nově zřízené školy byl jmenován dosavadní rektor semináře a bývalý jezuita P. Mikuláš Krebs. Upravená budova semináře byla hlavní školou převzata 9. ledna 1779.¹⁴²

Při ničivém požáru 19. května 1801¹⁴³ vyhořely hlavní škola i stará škola. Po tomto požáru bylo k vyučování způsobilé jen přízemí německé školy. Následně byly upraveny místnosti pro školní třídy nad nově přestavěnými masnými krámy; hlavní škola byla v bývalém semináři.¹⁴⁴ Škola se do roku 1848 nazývala **Královskou hlavní školou**, od roku 1848 do roku 1870 **Císařsko královskou hlavní školou**.¹⁴⁵

---

¹³⁷ Byl to propagátor moderní osvěcenské pedagogiky (viz výše kapitola o dějinách školství v českých zemích), nicméně byl tuhým josefínským germanizátorem, v plném souladu s vídeňskou centralistickou politikou.

¹³⁸ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 322-323.

¹³⁹ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 323.

¹⁴⁰ K jeho uzavření došlo 1. 10. 1778 – viz PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol*, s. 130.

¹⁴¹ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 222.

¹⁴² Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol*, s. 130.

¹⁴³ Tato největší katastrofa v dějinách města nastala v přístavku domu č.p. 159/I., patřícímu kotláři Ignáci Erazimu Hieberovi. Při požáru zahynulo 38 lidí, vyhořely kostely, bývalý seminář, klášter, radnice a 318 domů. Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce. Díl 1, svazek 4 : Hradec za vlády Černínů z Chudenic*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1936. ISBN neuvezeno, s. 233-234.

¹⁴⁴ Prostory nad masnými krámy pak sloužily i obnovenému jindřichohradeckému gymnáziu. Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol*, s. 131.

¹⁴⁵ Srov. RULL, F. Příspěvek k životopisu Karla Tupého. *Ohlas od Nežárky*, 1881, č. 38, roč. 11, s. 373.

Koedukace chlapců a děvčat byla oddělena roku 1843, kdy byla zřízena dívčí škola o třech třídách, rovněž v budově semináře.¹⁴⁶ Dne 1. listopadu 1867 byla zřízena vyšší dívčí škola v domě 160/I.¹⁴⁷ Protože dosavadní prostory nedostačovaly, byly otevřeny ještě dvě filiální školy – jedna na Nežárce (se 159 dětmi) a druhá na Novoměstí (pro 110 dětí).¹⁴⁸

Od 1. 10. 1871 byla hlavní škola přeměněna na pětitřídní chlapeckou obecnou školu a k ní byla 1. 10. 1874 ještě přiřazena trojtřídní chlapecká škola měšťanská. Obě byly umístěny v bývalém jezuitském gymnáziu do té doby, než byla roku 16. září 1885 pro ně ve Štítného ulici vystavěna nová školní budova.¹⁴⁹ Škola byla po roce 1897 přeměněna na dívčí.

Roku 1897 byla v Janderově ulici postavena nová chlapecká škola, a vyučování v ní začalo jejím vysvěcením 16. 9. téhož roku.¹⁵⁰

4.1.3 Novodobé základní školství

V průběhu první republiky pokračovala struktura základního školství v rozsahu a v prostorách vytvořených koncem 19. století.

Po komunistickém převratu byla zásadním způsobem změněna školská struktura ve smyslu nivelizační představy jednotného vzdělání.¹⁵¹ Nejprve byla zavedena koedukace na základních školách, které byly změněny na devítileté školy, později osmileté a v roce 1960 zase na základní devítileté školy.¹⁵² Základní škola byla zřízena i při jedenáctileté střední škole (bývalé gymnázium), později nazvané střední všeobecně vzdělávací škola, a třídy 1. až 5. ročníku byly i ve staré Khunově budově na Zákosteleckém náměstí. S přibývajícím počtem obyvatel města byly následně otevřeny

¹⁴⁶ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 327.

¹⁴⁷ Srov. FRIČ., L.C. Historicko-literární upomínky z dob města Jindřichova Hradce. *Ohlas od Nežárky*, 1879, č. 44, roč. 9, s. 354.

¹⁴⁸ Obě školy, protože je uvedli v život vlastenečtí čeští kaplani nazývali prý Němci „*truczschule*“ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 327-328.

¹⁴⁹ Srov. Autor neuveden. Slavnostní otevření chlapecké budovy školní. *Ohlas od Nežárky*, 1885, č. 23, roč. 15, s. 192.

¹⁵⁰ Viz Autor neuveden. *Historie školy*. [cit. 12. 12. 2011] Dostupné na internetu: <<http://www.2zsjh.cz/historie.html>>

¹⁵¹ Legislativně bylo zajištěno zákonem č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství.

¹⁵² Zákonem č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání. Šlo v pořadí již o třetí školský zákon, kterým se zásadně měnila školská správa.

další školy: III. základní škola v Jarošovské ulici roku 1962, na prudce se rozrůstajícím sídlišti Vajgar v roce 1974 IV. základní škola a na stejném sídlišti byla ještě roku 1982 zřízena V. základní škola. V nemocnici byla roku 1958 vytvořena základní škola pro děti, které se tam dlouhodobě léčily.¹⁵³ Na sídlišti Hvězdárna byla otevřena jako poslední VI. základní škola roku 1996.

4.2 Střední školství v Jindřichově Hradci

4.2.1 Jindřichohradecké gymnázium

4.2.1.1 Vznik a vývoj jezuitského gymnázia

Klášteří i městská škola svým *quadriviem* měly svým způsobem již některé rysy středního školství. Bylo možno pokračovat z nich ve studiu na univerzitě. Skutečné střední školství však nastalo v Jindřichově Hradci až s otevřením gymnázia.

Jezuity přivedl do Jindřichova Hradce Adam II. z Hradce¹⁵⁴ na přímluvu své manželky Kateřiny z Monfortu. Pro rozhodnutí, pozvat do Jindřichova Hradce jezuitský řád a založit zde jejich kolej, měl být Adam II. z Hradce získán společníkem – měl jím být jezuita P. Jan Vivarius z Cách.¹⁵⁵

Roku 1593 na svátek sv. Jiří (24. 4.) Adam II. z Hradce vykoupil domy a pozemky pro stavbu koleje a složil peníze určené k založení koleje v místě nacházejícím se poblíž Nežárecké brány.¹⁵⁶ Zakládací latinsky psanou listinu podepsal Adam II. 20. 1. 1594.¹⁵⁷ Vlastní stavba začala v květnu 1595¹⁵⁸ a dne 4. 7. 1595 Adamův syn Jáchym Oldřich z Hradce slavnostně položil základní kámen.¹⁵⁹ Další den

---

¹⁵³ Dnes je tamní třída součástí Mateřské školy, Základní školy a Praktické školy.

¹⁵⁴ O jejich příchodu snad zamýšlela již jeho matka Anna z Hradce roku 1565. TISCHER, F. *Paměti fary jindřichohradecké*, s. 55.

¹⁵⁵ Při svém návratu z pohřbu pana Viléma z Rožmberka s ním společně Jan Vivarius cestoval. Srov. RULL, F., 1817–1883. *Monografie města Hradce Jindřichova*. s. 64.

¹⁵⁶ Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595–1985)*. Jindřichův Hradec: Gymnázium Vítězslava Nováka, 1984. ISBN nevedeno., s. 4.

¹⁵⁷ Spolu s ním ji podepsal pražský arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé a Lipé, Jiří Bořita Martinic na Smečně, nejvyšší soudce království českého, Adam ze Šternberka, hejtman Nového města pražského, Jáchym Novohradský z Kolovrat v Košátkách, císařský rada. Byla 1597 vložena do zemských desek. V zakládací listině se mj. říká, že se Adam II. z Hradce rozhodl „k ustavičnému mládeže domácí i přesporní potěšení a cvičení dům anebo kolej s kostelem i jeho okrasami, školami s dvorem, s místy, zahradami, s domem chudých lidí s důchody vyzdvihnouti, založiti a nadati...“ Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia*, s. 3.

¹⁵⁸ Srov. TISCHLER, F. *Paměti fary jindřichohradecké*, s. 62.

¹⁵⁹ Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595–1985)*, s. 5.

byla svěřena správa farní školy jezuitům.¹⁶⁰ Rovněž začalo platit nařízení, že nikdo nesměl vyučovat mládež, kdo by nebyl jezuitou vyzkoušen a schválen.¹⁶¹ Otevření koleje se však její zakladatel Adam II. nedočkal.¹⁶² Jižní část koleje byla dokončena roku 1599 a severní strana roku 1604.¹⁶³ První slavnost založení koleje se konala 4. 7. 1600.¹⁶⁴

Gymnázium zahájilo svou činnost již roku 1595 – zatím v soukromém domě. Byly to nejprve dvě třídy *parva* (šlo vlastně o přípravku pro gymnázium) a *principistae*. Rychle se rozrůstalo a v dalším roce přibyla další třída *gramaticae* – tehdy již mělo gymnázium na 200 žáků.¹⁶⁵ Po krátkém přerušení v roce 1597, způsobeném morovou epidemií, kdy jezuité krátce odešli na Hlubokou, přibývaly další třídy: roku 1598 to byla 4. třída – *syntax*, roku 1600 *poetica* a od roku 1602, ve kterém přibyl i nejvyšší stupeň – *rhetorica*, bylo gymnázium již kompletní.¹⁶⁶ Představeným gymnázia se stal *rector*, který byl jmenován provinciálem řádu, jeho zástupce se nazýval *regens*. Ze zámku obdrželo gymnázium i velkou knihovnu v ceně 1000 tolarů.¹⁶⁷

Kateřina z Monfortu po vystavění koleje vybudovala také pro 30 chudých studujících seminář – „*domus pauperum*“.¹⁶⁸ Tento seminář byl jezuitou založen 5. 9. 1598.¹⁶⁹ Jeho stavba začala roku 1606 a dokončena byla roku 1608. V následujícím roce v něm bylo 64 studentů (z toho 15 platících).¹⁷⁰ Seminář sloužil v pozdější době až pro 50–60 studentů. Bezplatně přijatí studenti se museli zavázat k tomu, že po dosaženém vyšším vzdělání zůstanou v Čechách a na Moravě pro blaho svého národa.¹⁷¹

Finanční zajištění koleje bylo dáno zmíněnou nadací, do které na počátku paní

¹⁶⁰ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část všeobecná*. Díl 1/2, s. 390.

¹⁶¹ Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595-1985)*, s. 4.

¹⁶² Zemřel v Praze ve svém domě dne 24. 11. 1596 srov. RULL, F. *Monografie města Hradce Jindřichova* s. 64.

¹⁶³ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část všeobecná*. Díl 1/2, s. 422.

¹⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 392-3.

¹⁶⁵ První profesor, který přišel do Jindřichova Hradce na nové gymnázium, byl Jan Křtitel Labe spolu s ještě jedním anonymním kolegou. Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní*. Díl 2/2, s. 183.

¹⁶⁶ Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595-1985)*, s. 5.

¹⁶⁷ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část všeobecná*. Díl 1/2 s. 422.

¹⁶⁸ Srov. RULL, F., 1817–1883. *Monografie města Hradce Jindřichova*. Jindřichův Hradec: A. Landfras a syn, 1875. ISBN neuvedeno, s. 66.

¹⁶⁹ Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595-1985)*, s. 6.

¹⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 6.

¹⁷¹ Srov. RULL, F., 1817–1883. *Monografie města Hradce Jindřichova*. Jindřichův Hradec: A. Landfras a syn, 1875. ISBN neuvedeno, s. 66.

Kateřina z Monfortu vložila po smrti svého manžela jako základ 10 000 kop grošů s úroky 600 kop. Dále přibyl odvod z důchodů povinovaných špitálu sv. Kateřiny, který tím zanikl. Lucie Otýlie Slavatová 26. 10 1605 potvrdila nadání své matky a připojila dalších 15 000 kop jakožto svůj dluh jezuitům s úrokem 300 kop koleji a 600 kop semináři.¹⁷² Tato nadace byla později vložena do zemských desek.¹⁷³ Přispívali i další dárci, mj. kněží z celých Čech i jindřichohradečtí občané.¹⁷⁴

Požár vzniklý 21. května 1615 zničil kromě jiných budov i jezuitskou kolej.¹⁷⁵ O možné nepřízni jindřichohradeckých obyvatel vůči jezuitské koleji svědčí údajné podezření na úmyslné založení požáru v ložnici *domus pauperum*. Rovněž snaha o uhašení ohně byla prý liknavá.¹⁷⁶ Kateřina z Monfortu se postarala o opravu a tak již v roce 1617 bylo gymnázium znovu úplné. V letech 1600–1617 studovalo na jindřichohradeckém gymnáziu také 48 studentů, kteří pocházeli z jazykově blízké Lužice.¹⁷⁷

Situace se pro zdejší jezuitu po pražské defenestraci vyvíjela velmi nepříznivě. Dne 6. června 1618 oznámil hejtman bechyňského kraje Zikmund Matěj Vencelík z Vrchovišť rozkaz českých stavů, aby nejpozději do dvou dnů opustili Jindřichův Hradec.¹⁷⁸ Po bitvě na Bílé hoře se jezuité vrátili do Prahy již 17. prosince 1620 s rektorem Mikolášem Pistoriem. Následně se 24. května 1621 vrátili do koleje před tím obsazené vojskem a vyučování obnovili 8. června 1621.¹⁷⁹ Studentů opět rychle přibývalo a roku 1627 byla opět otevřena i nejvyšší třída *rhetorica*.¹⁸⁰

---

¹⁷² Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 159.

¹⁷³ Tuto nadaci vložila 28. 12. 1698 do zemských desek Marie Josefa, nejstarší dcera Jana Jiřího Jáchyma hraběte Slavaty a choť Heřmana Jakuba Černína Srov. RULL, F., 1817–1883. *Monografie města Hradce Jindřichova*. Jindřichův Hradec: A. Landfras a syn, 1875. ISBN neuvedeno, s. 66, text nadace Lucie Otýlie viz tamtéž s. 141-2.

¹⁷⁴ Tak například varhaník Adam Michna z Otradovic složil 1 000 zlatých na tři zpěváčky – studenty. Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 160.

¹⁷⁵ Zničeno při tom bylo i děkanství, pivovar, mlýn a 70 domů. Srov. RULL, F., 1817–1883. *Monografie města Hradce Jindřichova*. Jindřichův Hradec: A. Landfras a syn, 1875. ISBN neuvedeno, s. 88.

¹⁷⁶ Lucie Otýlie a její matka Kateřina z Monfortu měly s pláčem prosit lhostejné měšťany o pomoc při hašení – s malým účinkem. Srov. RULL s. 75.

¹⁷⁷ Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595-1985)*, s. 7.

¹⁷⁸ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 184.

¹⁷⁹ Srov. RULL, F., 1817–1883. *Monografie města Hradce Jindřichova*. Jindřichův Hradec: A. Landfras a syn, 1875. ISBN neuvedeno, s. 88.

¹⁸⁰ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 195.

Další požár postihl seminář 17. 4. 1638, kdy od požáru pivovaru shořela jeho střecha.¹⁸¹ Jako prevence dalších požárů byla budova semináře opatřena obezděním střechy, čímž získala poněkud pevnostní charakter.

V období třicetileté války bylo nejen studium několikrát přerušeno, ale na druhé straně se do hradecké koleje uchýlili i studenti z jiných škol, aby zde pokračovali ve studiu. Studijní obory byly v té době rozšířeny o logiku a metafyziku.¹⁸² Asi 100 studentů uteklo z Prahy 11. 7. 1634 před Sasy do Jindřichova Hradce a zůstali zde až do konce roku. I poté zde až do roku 1637 zůstala filozofická studia, výuka logiky a metafyziky.¹⁸³ V letech 1643-1646 se do koleje uchýlil olomoucký alumnát.¹⁸⁴

Po třicetileté válce jindřichohradecké gymnázium vzkvétalo a tak rektor Kachman zakoupil 10. 10. 1664 Tanchymontův dům nad masnými krámy a zařídil ho pro gymnázium, které se sem přestěhovalo 21. 6. 1665.¹⁸⁵

V letech 1683–84, kdy byla obležena Vídeň Turky se v Hradci shromáždilo mnoho uprchlíků z Rakous a jen s obtížemi se dařilo zajistit chod gymnázia. V únoru 1684 však již oslavili gymnazisté osvobození Vídně divadelním představením.

Dalších 100 let bylo pro dobře prosperující gymnázium, až na výjimky, poklidných. Pokračovaly však trvalé spory mezi jezuity a zdejšími probošty nejen v otázce kompetencí k farnímu chrámu, ale i v otázkách stavebních. Jezuité, představovaní svým rektorem P. Karlem Lutitzem, tak například mj. vehementně protestovali od počátku v roce 1735 proti výstavbě německé školy.¹⁸⁶ Nakolik šlo jen o uváděné výhrady v rámci stavebního práva a nakolik o konkurenční záležitost, je otázkou.

---

¹⁸¹ Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595-1985)*, s. 8.

¹⁸² Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 196.

¹⁸³ Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595-1985)*, s. 8.

¹⁸⁴ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 197.

¹⁸⁵ Srov. TAJRYCH, F. *Dějiny gymnasia jezuitského od založení roku 1595 až do zrušení roku 1777*. In HEŠ, G. *Gymnasium jindřichohradecké za tři sta let svého trvání*. Jindřichův Hradec: Nákladem vlastním 1895 ISBN neuváděno, s. 11.

¹⁸⁶ Šlo o proboštem Khunem stavěnou školu na Zákosteckém náměstí. Srov. TISCHER, F. *Paměti fary jindřichohradecké*. V Jindř. Hradci: František Tischer, [po 1908]. Nákladem vlastním. Dostupné: Muzeum Jindřichohradecka JK 2324. ISBN neuváděno, s. 220-227.

Výuka byla pouze dočasně přerušena také v době sedmileté války po bitvě u Prahy (u Štěrbohol 6. 5. 1757), kdy byl v Jindřichově Hradci zřízen hlavní polní špitál, což se dotklo i gymnázia.¹⁸⁷

Skutečná katastrofa však postihla gymnázium v přímé souvislosti se zánikem jezuitského řádu. Papež Kliment XIV. jej po předchozím soustředěném tlaku některých evropských panovnických rodů, konkurujících církevních řádů a školských reformátorů, trvajícím od poloviny 18. století, zrušil svým rozhodnutím roku 1773.¹⁸⁸ Zámecké vrchnosti se zrušení vcelku hodilo, protože očekávala osvobození od vysokých fundačních dávek. Měšťané si však již na přítomnost koleje a gymnázia zvykli a věděli, že přispívá k ekonomické prosperitě a atraktivitě města. Informaci o zrušení řádu si vyslechla městská rada na zámku Jemčina dne 7. 9. 1773 a ihned 10. září píší radní hraběti Černínovi žádost o zachování gymnázia.¹⁸⁹ Za udržení gymnázia se v Praze u ředitele studií Karla Seibta přimlouval i dozorce škol Ignác Hilgartner.¹⁹⁰

V jindřichohradecké koleji působilo v té době 15 kněží, 4 magistři scholastici a 7 laiků.¹⁹¹ Během 10-ti dnů museli, až na jednoho starého řeholníka, opustit kolej. Budova jezuitské koleje byla poté 3. listopadu 1773 přeměněna na vojenská kasárna.¹⁹²

Při své inspekční návštěvě v říjnu 1776 školní rada P. Kindermann varoval, že pokud město nezřídí německou školu s novým vyučovacím systémem, gymnázium bude zrušeno. Radní nechtěli o gymnázium přijít, a proto tuto školu zřídili. O příměluvu u císaře byl žádán i hrabě Černín a radní poslali císaři petici za ponechání gymnázia ve městě.¹⁹³ V roce 1776 byla jistá možnost zachovat v Jindřichově Hradci gymnázium bez jezuitů, a to dokonce nejen v německé, ale i v české podobě. Tento návrh Karla Seibta

---

¹⁸⁷ V celém městě bylo cca 7 000 raněných – především v zámku, ale i v gymnáziu a semináři. Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce. Díl 1, svazek 4* : Hradec za vlády Černínů z Chudenic. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1936. ISBN neuvedeno, s. 153.

¹⁸⁸ V politické oblasti šlo zejména o zájmy panovnických rodů Portugalska a Francie. Zrušení řádu se uskutečnilo formou papežského *breve* (nikoli bulou jak bývá někdy mylně uváděno) *Dominus ac redemptor noster* (Pán a vykupitel náš) ze dne 21. 7. 1773. Brevé bylo zveřejněno 16. srpna 1773 a papežské rozhodnutí bylo rychle realizováno katolickými vládci. Oproti tomu v protestantském Prusku měli jezuité možnost působit (bez řádového oděvu) dále a v Rusku dokonce řád přežil, když carevna Kateřina II. nedovolila ani publikování breve na svém území. Srov. ČORNEJOVÁ, I. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 80-204-0471-6, s. 207-209.

¹⁸⁹ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 218.

¹⁹⁰ Srov. TAJRYCH, F. *Dějiny gymnasia jezuitského od založení roku 1595 až do zrušení roku 1777*, s. 13.

¹⁹¹ Srov. RULL, F., 1817–1883 *Monografie města Hradce Jindřichova*, s. 113.

¹⁹² Srov. RULL, F., 1817–1883. *Monografie města Hradce Jindřichova*, s. 113..

¹⁹³ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 220-221.

magistrátu tak zpochybňuje všeobecně zakořeněnou představu o výhradně germanizačním charakteru centralizačních reforem. Vedení města však jednoznačně trvalo na latinském gymnáziu a c.k. guberniu zaslalo list, v němž přímo odmítá možnost existence gymnázia s českou vyučovací řečí. Jako krajní ústupek pak chce raději gymnázium s německou vyučovací řečí.¹⁹⁴ Mezitím se však situace změnila a vláda byla rozhodnuta radikálně snížit počet gymnázií ve prospěch „užitečnějších“ škol.

Nicméně vyučování na gymnáziu bylo zrušeno dvorským dekretem ze dne 20. 11. 1777 a vyučování bylo ukončeno dne 1. 10. 1778.¹⁹⁵ Poslední regent gymnázia P. Mikoláš Krebs se stal ředitelem nové německé školy.¹⁹⁶ Řada profesorů přešla na hlavní školu, někteří odešli do světské duchovní správy, jiní do důchodu. V době zrušení gymnázia bylo v jeho fondu 51 706 zlatých 40 krejcarů.¹⁹⁷ Nadační kapitál zůstal pro potřebu normální hlavní školy.¹⁹⁸

Ještě asi 2 roky po zrušení gymnázia existoval jakýsi pokus o jeho navrácení, což dokládá intervence u knížete Rudolfa Colloreda.¹⁹⁹

Budova semináře byla určena pro provoz hlavní školy dvorským dekretem ze dne 9. 1. 1779.²⁰⁰

4.2.1.2 Výuka a život v jezuitském gymnáziu

Jezuitský řád si potrpěl na systematickosti a tak měl již od konce 16. století vypracované školské regule shrnuté pod názvem *Ratio studiorum*.²⁰¹ Tyto regule pak zůstaly prakticky beze změny. Předpisy jsou sestaveny personálně, určují tedy povinnosti jednotlivých osob, od provinciálů až po studenta. Instrukce, týkající se denních záležitostí závislých na místní situaci, pak byly shrnuty v *konsvetudinářích*,

---

¹⁹⁴ Radní argumentovali tím, že by pak o takovéto gymnázium nebyl zájem a rodiče by své děti posílali jinam. Srov. MUK, J. Gymnasium v J. Hradci v dobách probuzení. *Ohlas od Nežárky*, 1930, č. 4, roč. 60, s. (1) titulní strana.

¹⁹⁵ Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol*, s. 130.

¹⁹⁶ Srov. TAJRYCH, F. *Dějiny gymnasia jezuitského od založení roku 1595 až do zrušení roku 1777*, s. 13.

¹⁹⁷ Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595-1985)*, s. 6.

¹⁹⁸ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 223-224.

¹⁹⁹ Bylo při tom argumentováno i ekonomickými hledisky. Srov. MUK, J. Gymnasium v J. Hradci v dobách probuzení. *Ohlas od Nežárky*, 1930, č. 5, roč. 60, s. (1) titulní strana.

²⁰⁰ Srov. TAJRYCH, F. *Dějiny gymnasia jezuitského od založení roku 1595 až do zrušení roku 1777*, s. 14.

²⁰¹ Vyhlášené konečně 8. ledna 1599 ve formě předpisu *Ratio atque institutio studiorum*. Záhy po svém zvolení generálem řádu se o vytvoření studijního řádu postaral Claudius Aquaviva (generálem řádu v letech 1581-1615). Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, K. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 20.

vždy pro jednotlivé provincie.²⁰² Své konsvetudináře měly i jednotlivé koleje. Zahrnují i příkazy týkající se chodu škol (*ordo scholae*).

Mezi studenty jezuitského gymnázia mohl být přijat každý chlapec, který absolvoval přinejmenším triviální školu a úspěšně obstál při přijímací zkoušce. Ta se skládala z krátkého písemného cvičení a ústních otázek. Nebyli přijímáni ani příliš malí chlapci ani dospívající mladíci. Podle zkoušky byl zařazen do příslušné třídy – zpravidla té nejnižší (třídy však nebyly věkově homogenní). Třídy představovaly, spíše než dnešní jednotky, stupně ve vzdělávacím systému.

Názvy tříd se v jednotlivých provinciích lišily oproti *Ratio studiorum*, které hovoří o nejméně pěti třídách (*rhetorica*, *humanitas* a tři gramatické). Používané názvy v české provincii jsou v přiložené tabulce č. 1. (Příloha I)

Při přijímání neměla vliv ani urozenost ani ekonomická situace uchazeče o studium. Dívky přijímány nebyly.

Žáci jezuitů si na rozdíl od žáků farních a městských škol nemuseli opatřovat prostředky zebráním. Studium měli bezplatné a žili buď jako stipendisté z nadace nebo jako privatisté.

O tom, jaký význam gymnáziu přikládali Slavatové, a jakou tedy mělo prestiž, svědčí i skutečnost, že jen v letech 1613–1655 studovalo na zdejším jezuitském gymnáziu na 10 jindřichohradeckých členů rodu Slavatů.²⁰³

Většina výuky byla založena na latině, nechyběla ani výuka řečtiny. Tento společný jazyk přispíval k vzájemnosti žáků jezuitů po celém světě. Texty antických klasiků byly v „lechtivých“ částech cenzurovány vypuštěním příslušných partií. Své myšlenky se žáci učili vyjadřovat ve verších. Matematika, či spíše výuka počtů byla založena na jednoduché aritmetice, a to ve velmi omezeném rozsahu, pouze v první a druhé třídě gramatiky.

Metody výuky byly založeny na třech činnostech: seznámení se s informacemi, osvojení vědomostí pomocí cvičení a opakování, a konečně ověřování nabytých vědomostí učitelem.

Opakování bylo jednak každodenní, následovalo souhrnné sobotní *repetitio*. Způsobem ústního zkoušení bylo i *exertatio memoriae*, kdy žáci předříkávali přečtené

---

²⁰² V Čechách to byly *Consuetudines Prouvinciae Bohemiae*, tamtéž s. 32.

²⁰³ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 342.

texty dekurionům (*decuriones*), kteří pak byli za všechny zkoušeni.²⁰⁴ Používaly se i písemné úkoly (domácí či školní). Při výuce byly využívány i metody deklamace a disputace. Metodou cvičení byly i soutěže – *concertationes*,²⁰⁵ kdy úspěch byl oceněn cenou nebo získáním úřadu. Součástí studia byla i domácí příprava, ať paměťová či písemná. Pro své žáky vydávali jezuité řadu studijních pomůcek a kompendií (např. *Auxilia humanorium sochalrium*).²⁰⁶

Klasifikace, která měla šest stupňů, se týkala většinou postupových zkoušek na závěr ročníků, na jejímž základě postupovali do vyšší třídy. Nejvyšším klasifikačním stupněm bylo *optimos*, následovalo sestupně: *bonos*, *mediocres*, *dubios*, *retinendos*, (takto klasifikovaní studenti si měli příslušný ročník zopakovat) a *rejiciendos* (pro které již bylo další studium zbytečné).²⁰⁷

Soutěživost byla významným pedagogickým nástrojem a hnací silou jezuitské pedagogiky. *Ratio studiorum* zavádí řadu „třídních úřadů“ (*magistratus*).²⁰⁸ Patří sem výše zmíněný systém dekurionů. Jména studentských úřadů v *Ratio studiorum* nejsou uvedena. Podrobněji se o tomto systému zmiňuje jen pečlivě sestavený konsvetudinář belgické provincie. Úřady byly svěřovány na měsíc a byly odvozeny od řecké a římské civilní i vojenské správy.²⁰⁹

Jako další formu uznání, kromě ocenění a předčítání úryvků, provozovali jezuitští pedagogové i vystavení prací studentů (*affixio*).

Kázeň ve škole spočívala především v dodržování směrnice (*regula*), plnící úlohu soudobého školního řádu. Prohřešky, které byly vcelku obdobné jako u dnešních žáků, byly trestány uložením úkolů – například psaní epigramů (avšak uložení pouhého opisování pasáží jako forma trestu, nebylo považováno za příliš vhodné). Pod termínem *correctio*, uvedeným v *Ratio studiorum*, se skrývá výprask.²¹⁰ Účelem trestu nebylo

---

²⁰⁴ *Ratio studiorum standard English translation* přel. Allan P. Farrell, S.J. [cit. 27. 12. 2011]. Dostupné na internetu: <<http://www.bc.edu/sites/libraries/ratio/ratio1599.pdf>> s. 64-65.

²⁰⁵ Buď dostal žák svého protivníka (*aemula*), nebo „bojoval“ s několika protivníky z řad spolustudentů. Existovaly i mezitřídní soutěže. Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, K. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. s. 84.

²⁰⁶ Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, K. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. s. 83-85.

²⁰⁷ Viz *Regulae Communes Proffesoribus classium inferiorum* čl. 41, srov. PACHTLER S.J. *Ratio Studiorum et Institutiones Scholasticae Societatis Jesu per Germaniam olim vigentes collectae concinnatae diligidatae. Tomus II.* Berlin: A. Hoffmann & comp. 1887, ISBN nevedeno s. 394.

²⁰⁸ *Ratio studiorum standard English translation* přel. Allan P. Farrell, S.J. [cit. 27. 12. 2011]. Dostupné na internetu: <<http://www.bc.edu/sites/libraries/ratio/ratio1599.pdf>> s. 65.

²⁰⁹ Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, K. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. s. 122.

²¹⁰ Potrestán má být jinou osobou nebo samotným scholastikem. Viz *Regulae Communes Proffesoribus classium inferiorum* čl. 39, srov. PACHTLER, S.J. *Ratio Studiorum et Institutiones Scholasticae*

vyvolání bolesti, ale spíše ostuda. Kromě kázeňských přestupků byla trestána i lenost a zanedbávání školní docházky, každá absence musela být řádně omluvena. O osudu chronického záškoláka pak rozhodl prefekt nebo rektor.²¹¹ I když byla pravidla chování jasně definovaná, existovala zásada, že jezuité neměli aktivně slídit po přestupcích svých svěřenců.²¹²

Při výchově studentů nebyly pochopitelně opomíjeny i jejich náboženské povinnosti. Pro výuku náboženství byly používány oba Canisiovy katechismy (malý i velký) a *Cebetis tabula* (Kebétův dialog *Pinax*). Jezuité dbali i na účast studentů na mších svatých a všech dalších pobožnostech, včetně přijímání svátostí. Podrobnosti pak uváděly jednotlivé konsvetudináře.²¹³

Dalším prvkem náboženského života studentů byla účast v zbožných bratrstvech – především šlo o mariánské družiny.²¹⁴ Již dříve existující jindřichohradeckou Mariánskou družinu obnovil Vilém Slavata v roce 1602. Vstoupili do ní všichni seminaristé i dámy ze zámku, včetně Kateřiny z Monfortu.²¹⁵

Používání divadla a dramatických prvků ve školní výuce nebylo objevem jezuitů, bylo v zaalpském prostředí běžné již od konce 15. století. Divadlo tak k pedagogickým účelům používali vedle jezuitů i piaristé (ale např. i Jan Ámos

---

Societatis Jesu per Germaniam olim vigentes collectae concinnatae dilucidatae. Tomus II. Berlin: A. Hoffmann & comp. 1887, ISBN neuvedeno s. 368.

²¹¹ „Si casus aliquis acciderit, ubi in remedium officiculi praestiti satis non esset a scholis expellere, ad Rectorem referat, ut is videat, quid praeterea conveniat providere. Quamvis, quoad ejus fieri poterit, in spiritu lenitatis, pace et caritate cum omnibus conservata, sit agendum.“ - viz *Regulae Communes Professoribus classium inferiorum* čl. 41, srov. PACHTLER, S.J. *Ratio Studiorum et Institutiones Scholasticae Societatis Jesu per Germaniam olim vigentes collectae concinnatae dilucidatae. Tomus II.* Berlin: A. Hoffmann & comp. 1887, ISBN neuvedeno s. 368.

²¹² Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, K. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia.* s. 124, 126.

²¹³ Tamtéž s. 126-132.

²¹⁴ Povinnost pečovat o tyto kongregace má stanovenou rektor v *Ratio studiorum - Regulae rectoris* čl. 23: „...*Det operam, ut Divae Mariae Annunciatae Congregatio ex Romano Collegio in suum propagetur...*“ viz PACHTLER, S.J. *Ratio Studiorum et Institutiones Scholasticae Societatis Jesu per Germaniam olim vigentes collectae concinnatae dilucidatae. Tomus II.* Berlin: A. Hoffmann & comp. 1887, ISBN neuvedeno s. 275.

²¹⁵ Nejpilnějším sodálem (termín užívaný pro členy katolických bratrstev) Mariánské družiny byl žák jezuitského gymnázia Jan Oldřich Španovský. Po bitvě na Bílé hoře byla činnost Mariánské družiny přispěním Viléma Slavaty znovu obnovena a připojila se k ní roku 1638 *Družina českých měšťanů hradeckých* a roku 1642 družina rolníků. Další její sodál Matouš Traumilnar nechal svým nákladem přistavět k proboštskému chrámu tzv. kapli Dušiček (*capella mortuorum*), vysvěcenou roku 1642 (byla odstraněna roku 1873), ve které se Mariánská družina scházela k modlitbám. Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2,* s. 259-260.

Komenský). *Ratio studiorum* divadelní představení nespécifikuje, upřesňují je až konsvetudináře.

Některá jezuitská představení se odehrávala jen ve škole, jiná byla předváděna veřejnosti. Sloužila tak i k prezentaci gymnázia veřejnosti. Tématicky šlo většinou o konkrétní biblická, nebo antická témata, někdy byl přítomen i výrazný alegorický prvek.²¹⁶ Spektrum her bylo od jednoduchých pro nejmladší rudimentaristy, až po náročné, určené pro rétory.

Dramatické umění samozřejmě neopomíjeli ve své výchově ani jindřichohradečtí jezuité. Již na počátku jejich zdejšího působení – při pokládání základního kamene koleje 4. 7. 1595 – je doloženo studentské provozování hry *Decertatio Musarum cum Appoline* (Zápas Apollona s Múzami). V roce 1598 se na Hluboké hraje představení „*De immolatione Izaac*“ („O obětování Izáka“) a při návratu vrchnosti zpět do Jindřichova Hradce hra „*De milite Christiano*“ (O křesťanském bojovníkovi).²¹⁷

V den výročí založení koleje (4. 7. 1600) dávají *Comedia de Abraham* a o svatbě Viléma Slavaty drama *de Udone episcopo* (o biskupovi Udonovi). Ve výčtu představení nechybí drama *de S. Alexio*, dávané o masopustě roku 1607 před Petrem z Rožmberka a hrabětem Albertem Fürstenbergem a brzy nato, v úterý velikonoční, následuje drama o hříšníkovi, který následuje Krista a bere si na sebe jeho kříž. V roce 1617 je hrán dialog o japonských mučednících.²¹⁸ Asi nejvýznamnějším publikem byl bratr císaře Rudolfa II. Matyáš a arcivévoda Leopold, kteří při své návštěvě města roku 1608 shlédli v kolejní zahradě reprízu dramatu *de S. Alexio*.²¹⁹

Kromě scénických představení mohli jindřichohradečtí občané vidět i flagelantské průvody žáků, hry o Božím hrobu apod. Na hry ve městě dokonce získali jezuité v roce 1604 monopol.²²⁰

---

²¹⁶ Tak Balbín přímo odmítá vymyšlené příběhy: „...*Nenávidím totiž, abych pravdu přiznal, ty kdož mají ve zvyku zaplnit jeviště vymyšlenými osobami, naproti historické drama má mou pochvalu...*“ Srov. BALBÍN, B. *Versimilia humanorum disciplinarum*. Praha: Univerzita Karlova 1969, ISBN neuvedeno, s. 221.

²¹⁷ Představení byla v latině. Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část všeobecná*. Díl 1/2, s. 421.

²¹⁸ Jen archivář Teplý uvádí v letech 1595 – 1736 na 18 jmen představení. Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní*. Díl 2/2, s. 238-239

²¹⁹ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní*. Díl 2/2, s. 240.

²²⁰ Stalo se tak, když magistrát zakázal německému bakaláři „...Naposledy aby bez vědomosti patera Rectora žádného dialogu aneb hry nestrojil aniž sice něco nového a neobyčejného před sebe bral...“ Srov. TAJRYCH, F. *Dějiny gymnasia jezuitského od založení roku 1595 až do zrušení roku 1777*, s. 7.

Jezuité také se svými studenty pěstovali hudbu a seminaristé měli i svou kapelu, z níž se ještě do 19. století údajně dochovaly některé nástroje.²²¹

4.2.1.3 Obnovení gymnázia v Jindřichově Hradci

Město se nikdy nesmířilo se zrušením gymnázia a vznášelo opakované prosby o jeho znovuotevření. Zemský sněm sice na svém sněmu v roce 1792 jednal o rozšíření počtu gymnázií v Čechách, a Jindřichův Hradec byl zařazen mezi města, která připadala v úvahu, nicméně válečná doba tomuto úsilí příliš nepřála.²²² Vyhlídka na obnovu navíc zhoršil i výše zmíněný tragický požár města v roce 1801. Snaha města o znovuzkříšení ústavu nepřestávala a obec byla z vyšších míst vyzvána k odpovědi, kam by gymnázium umístila a jak by je finančně zabezpečila. Naštěstí blažejovský farář, žijící na odpočinku v Jindřichově Hradci, P. František Xaver Jandera (synovec někdejšího zdejšího probošta Šimona Jandery), který již roku 1801 ve své závěti odkázal městu celé své jmění ve výši 11 400 zl., souhlasil s tím, aby tuto sumu magistrát nabídl fondu na hrazení platu profesorů.²²³ Současně se vedení města zavázalo zříditi a vybavit budovu pro gymnázium.²²⁴ Velkorysou materiální pomocí přispěl i hrabě Jan Rudolf Černín,²²⁵ zaručila se i obec a mezi veřejností se sesbíralo 1 007 zl. na vnitřní zařízení.²²⁶ Dne 10. února 1806 povolil císař František I. dvorským dekretem nové otevření světského gymnázia v Jindřichově Hradci.²²⁷ Za budovu byla zvolena stavba stojící zhruba ve středu dnešní Komenského ulice (dřívější „stará škola“, v níž již dříve bývaly také prostory gymnázia). Vyučování bylo zahájeno 9. 11. 1807 a jeho třídy byly umístěny v prvním patře v prostorách nad masnými krámy.²²⁸

---

²²¹ Tyto nástroje měl dostat baron Schrenck pro pražské Národní museum. Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 168.

²²² Jednomyslná podpora zastupitelstva města byla doprovázena i deputací k císaři do Vídně v roce 1793. Srov. HEŠ, G. *Gymnasium státní pětileté od r. 1807-1819* in In HEŠ, G. (ed.) *Gymnasium jindřichohradecké za tři sta let svého trvání*. Jindřichův Hradec: G. Heš nákladem vlastním 1895 ISBN neuvedeno, s. 15.

²²³ Svě jmění získal patrně dědictvím po otci soukeníku a svém bratru, možná i po svém strýci proboštovi Janderovi – z platu faráře v Blažejově by takovou sumu jistě neušetřil.

²²⁴ P. F. X. Jandera se otevření gymnázia nedočekal – zemřel 25. 9. 1805. Srov. tamtéž s. 16.

²²⁵ Srov. HEŠ, G. *Gymnasium státní pětileté od r. 1807-1819*, s. 16-17

²²⁶ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 233.

²²⁷ Při otevření byl přítomen královský krajský komisař Vojtěch Walkony. Srov. RULL, F., *Monografie města Hradce Jindřichova*, s. 88.

²²⁸ Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol in: Jindřichův Hradec 1293–1993*, s. 131.

Dvorním dekretem ze 17. října 1807 byl ustanoven prefektem ústavu strahovský premonstrát Řehoř Ziegenbauer, dosavadní profesor v Písku.²²⁹ K němu bylo jmenováno 6 profesorů. Ziegenbauer se však brzy dostal do sporů s ostatními členy profesorského sboru, a po 4 letech byl odvolán.²³⁰

V době působení třetího prefekta P. Hynka Sekouška²³¹ došlo k významným reformám gymnázií. V roce 1818 byly zrušeny profesury odborné a zřízeny profesury třídní (každý učil ve své třídě všechny předměty kromě náboženství). V roce 1819 pak byla všechna gymnázia převedena na šestitřídní a bylo zrušeno vyučování přírodních věd.²³²

Za vedení H. Sekouška působil na gymnáziu s dalšími dvěma světskými profesory i prof. Martin Kajetán Hrubý, který v poněmčeném městě své studenty seznamoval s českou literaturou. Byl však v roce 1830 vyštván do USA.²³³

Nejdéle (30 let) vedl gymnázium piarista P. Hubert Hudec, který byl v letech 1832–1862 nejprve jeho prefektem a od roku 1848 ředitelem. Jeho působení je všeobecně považováno za dobu rozkvětu ústavu. Byl vzdělaný zejména v klasických jazycích a filosofii. Za jeho působení vyšlo v roce 1835 nařízení, aby na gymnáziu byla věnována péče češtině. Toho se chopil především kaplan Jan Zátka, který přivedl studenty k založení české knihovny. Od roku 1845 mu s výukou češtiny (bezplatnou) pomáhal další český profesor, Emil Hrbek. V té době zde již dva roky působil vlastenecký profesor Fischbacher.²³⁴

Od roku 1848 bylo nařízeno vyučovat česky na 10 gymnáziích. Na zdejším gymnáziu se začalo česky vyučovat náboženství, dějepis, zeměpis a přírodopis.²³⁵ V roce 1851 vydává ředitel Hudec první česky psanou výroční zprávu (viz příloha IX).

---

²²⁹ Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol in: Jindřichův Hradec 1293–1993*, s. 17.

²³⁰ Důvodem byly spory o to, zda profesori mají být odborní (zastával Ziegenbauer) nebo třídní. Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595–1985)*, s. 11–12.

²³¹ Hynek Sekoušek (želivský premonstrát) byl ve funkci prefekta gymnázia v letech 1812–1830, odcházel do funkce želivského opata.

²³² VAŠEK, L. Snahy našich buditelů o reformu střední školy z hlediska vyučování přírodním vědám, zvláště fyzice. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Facultas Rerum Naturalium. Mathematica*, sv. 12 1972, č. 1, s. 197.

²³³ Tam zemřel jako univerzitní profesor. Srov. MUK, J. *Gymnasium v J. Hradci v dobách probuzení. Ohlas od Nežárky*, 1930, č. 8, roč. 60, s. (1) titulní strana.

²³⁴ Srov. MUK, J. *Gymnasium v J. Hradci v dobách probuzení. Ohlas od Nežárky*, 1930, č. 9, roč. 60, s. (1) titulní strana.

²³⁵ Srov. MUK, J. *Gymnasium v J. Hradci v dobách probuzení. Ohlas od Nežárky*, 1930, č. 12, roč. 60, s. (1) titulní strana.

Nová organizační osnova změnila šestitřídní gymnázia na osmitřídní a rozdělila je na dva stupně po čtyřech třídách – nižší a vyšší. Smyslem tohoto opatření bylo získat ucelené vzdělání pro vstup na univerzitu.²³⁶

V polovině století se jednalo o případném návratu jezuitů na gymnázium, zřejmě motivované tím, že by šlo o školu českou. Tak 3. 11. 1853 píše okresní hejtman František Pivec městské radě o žádosti, kterou podal vlastenecky orientovaný biskup Jan Valerián Jirsík císaři, ve které žádal o to, aby mohl vybudovat v Jindřichově Hradci chlapecký seminář, vedený jezuity. K tomuto účelu chtěl převést kasárna (bývalou kolej) a seminář, v němž byla hlavní a dívčí škola a byty učitelů. Biskup uváděl, že má souhlas jindřichohradeckého probošta i obyvatel.²³⁷ Městská rada jednala 19. 11. 1853 o této žádosti a stručně ji odmítla. Císař pak Jirsíkovu žádost zamítl 16. 11. 1855.²³⁸

Při zvýšení počtu studentů na více jak 500 bylo gymnázium přestěhováno do bývalého semináře, když z jeho I. poschodí odešla roku 1862 dívčí škola.²³⁹

Po skončení Bachova absolutismu byla od 11. 4. 1861 znovu povolena rozšířená výuka v češtině a místodržitelským výnosem ze 9. 10. 1866 pak bylo gymnasium vyhlášeno za čistě české.²⁴⁰

V roce 1865 byl nejvyšší počet studentů gymnázia v průběhu 19. století – bylo jich 508 – viz graf 2– příloha IV.

Až do roku 1875 byli všichni ředitelé gymnázia duchovní. Prvním světským ředitelem se stal právník a jazykovědec Alois Vaníček, který v této funkci působil v letech 1875–1882.²⁴¹

Budova semináře přešla z města na studijní fond v roce 1887 a město nemuselo pečovat o budovu. Již v roce 1896 se začalo jednat o nové budově gymnázia s tím, že

²³⁶ Mezi povinné se dostaly i přírodovědné předměty. HEŠ, G. Gymnasium státní osmitřídní od r. 1849–1895 in HEŠ, G. (ed.) *Gymnasium jindřichohradecké za tři sta let svého trvání*. Jindřichův Hradec: G. Heš, nákladem vlastním 1895 ISBN nevedeno, s. 32.

²³⁷ „...*Man würde diese ehrwürdigen Vater mit offenen Armen empfangen...*“ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní*. Díl 2/2, s. 234.

²³⁸ cit.: „...*Representace města necítí potřebu, aby naše gymnasium dosud takové pěkné pověsti se těšící, dáno bylo Jesuitům a hlavní škola proměněna v seminář. V městě i okolí obyvatelstvo si váží dosti náboženství, o čemž se p. biskup pochvalně sám vyjádřil...*“ viz tamtéž s. 234.

²³⁹ Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595–1985)*, s. 14.

²⁴⁰ Stalo se tak spolu s pražským akademickým gymnáziem a gymnázii v Hradci Králové a v Písku. Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595–1985)*, s. 16.

²⁴¹ Odešel odtud jako jmenovaný profesor srovnávacího jazykozpytu na pražské české univerzitě. Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595–1985)*. Jindřichův Hradec: Gymnázium Vítězslava Nováka, 1984. ISBN nevedeno, s. 16.

město zakoupí pozemek a věnuje jej státu. Definitivní pozemek byl nakonec nabídnut až v roce 1913, výstavbu ovšem oddálila první světová válka.²⁴² Stavba tak byla zadána jindřichohradecké firmě stavitele J. Šonského až 20. 1. 1921.²⁴³ Sama výstavba byla provázena finančními těžkostmi.²⁴⁴ Přesto se v moderní, a dosud po přístavbě sloužící budově, začalo vyučovat již 1. 9. 1923.²⁴⁵

Ve školním roce 1919/20 začalo koedukované vyučování – byla přijata první děvčata a jako vedlejší učitelka nastoupila tělocvikářka pro děvčata Marie Mračková z dívčí měšťanské školy.²⁴⁶

Po zabrání Sudet se náhle zvýšil počet studentů.²⁴⁷ Za druhé světové však války došlo ke stěhování gymnázia. V červenci 1940 muselo nejprve uvolnit 3 třídy pro německou školu a v srpnu muselo uvolnit celou budovu.²⁴⁸

Po skončení druhé světové války se gymnázium vrátilo do města. Nejprve byl prof. Muk 14. května pověřen správou gymnázia a zahájením vyučování. Již 22. května se začala učit 8. třída v hasičském domě. Postupně se ostatní třídy učily během několika dnů v museu, v klášteře i v soukromí. Výnosem ministerstva školství z 12. června 1945 č. A 33072/45 III/4 bylo výslovně zrušeno přeložení hradeckého gymnasia do Soběslavi a gymnasiu vrácena jak jeho budova, tak i veškerý majetek v ní do konce války sídlící německé vyšší školy.²⁴⁹ Od 1. 9. 1945 se začalo vyučovat v 11 třídách s 312 žáky.²⁵⁰

---

²⁴² Průtahy působil nezáměr a obavy z vydání jak ze strany státních úřadů, tak i obce. Srov. *Gymnasium Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci 1807–1953 (1962)*. SOKA JH, fond Gymnázium Vítězslava Nováka. Inventář č. 62 EL.č. s. 4, karta 48, inv. č. 838. Sign. II B 16

²⁴³ Firma postavila v Jindřichově Hradci i v okolí již dříve řadu veřejných i soukromých staveb, na rozdíl od této budovy v tradičně klasicizujícím stylu (např. dnes již zbořený dům „Treviso“ v J. Hradci, nová radnice ve Veselí nad Lužnicí, škola v Kunžaku).

²⁴⁴ Stavělo se podle plánu ing. Ferdinanda Havlíčka, umělecky přepracovaného arch. Bandlmayerem. Již finanční rozpočet stavby byl zřejmě špatně sestavený. Opožďovaly se platby, a tak musela stavební firma dokonce pohrozit ministerstvu veřejných prací zastavením stavby. Srov. *Situační zpráva o stavbě nové budovy gymnasijní v Jindř. Hradci*. SOKA JH, fond Gymnázium Vítězslava Nováka. s. 4. karta 48, inv. č. 838. Sign. II B 16

²⁴⁵ Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595–1985)*. Jindřichův Hradec: Gymnázium Vítězslava Nováka, 1984. ISBN nevedeno, s. 21.

²⁴⁶ Srov. LX *Výroční zpráva stát. Gymnasia v J. Hradci za školní rok 1919-20* (Jindřichův Hradec): nákladem vlastním, 1915, dostupné v badatelně musea J. Hradec

²⁴⁷ Šlo i o přesídlení ze Slovenska a z Podkarpatské Rusi. Srov. POKORNÝ, J. *Jindřichohradecké gymnázium v letech okupace*. České Budějovice: Růže, 1976, ISBN nevedeno, s. 10.

²⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 31-49.

²⁴⁹ Srov. zápis in: *Digitální archiv SOA Třeboň. Pamětní kniha města Jindřichova Hradce 1929* s. 381 [cit. 27. 12. 2011]. Dostupné na internetu: <<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?menu=3&lang=cs&doctree=1kgojh&id=184>>

²⁵⁰ Srov. PROKOP, R. Z historie školy. In *82. výroční zpráva gymnasia Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci: U příležitosti 375. výročí založení školy a 100. výročí narození skladatele V. Nováka*.

Gymnázium si po únoru 1948 prodělávalo peripetie s neustálými přeměnami. Zasáhl je nejprve zákon o jednotné škole, který zlikvidoval nižší stupně gymnázia.²⁵¹ Po čtyřech letech další zákon ruší gymnázia a zavádí **jedenáctileté střední školy**, od roku 1959 **dvanáctileté** a od roku 1961 jsou tyto školy nazývány **střední všeobecně vzdělávací školy** (SVVŠ). V roce 1968 vychází zákon č. 168/1968 Sb., o gymnáziích, který opět zahájil čtyřleté všeobecné vzdělání ukončené maturitou. Název zůstal nezměněn.²⁵² Teprve po listopadu 1989 byla otevřena cesta k obnovení osmiletého gymnázia v Jindřichově Hradci.

4.2.2 Průmyslové a učňovské školy

Již kolem roku 1764 byla vrchností zřízena **tkalcovská škola**.²⁵³ Obchodní inspekce z Prahy zjišťuje, že k 17. 5. 1767 zde existuje soukromá tkalcovská škola (*Weberschule*), zřízená Kašparem Dewerthem, hostinským U černého orla. Po jejím zániku se pokouší vrchnost založit tkalcovskou školu v Lišném (Lištném) dvoře.²⁵⁴ Tyto pokusy se znovu opakovaly – hrabě Černín znovu zakládá tuto školu v Lišném dvoře dne 1. 9. 1846.²⁵⁵ Poté roku 1874 vzniká **odborná tkalcovská škola**,²⁵⁶ která končí odchodem jejího ředitele roku 1881.²⁵⁷

Tereziánský školní řád připojoval k hlavním školám **nedělní a opakovací kursy** pro řemeslnické učně. Přesné datum jejich vzniku v Jindřichově Hradci není doloženo, z přehledů žáků těchto kursů vedených od roku 1811 vyplývá roční účast pohybující se kolem 170–180 žáků.²⁵⁸

Jindřichův Hradec: Gymnázium V. Nováka, 1971, ISBN neuvedeno, s. 4.

²⁵¹ Legislativním podkladem byl zákon č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství, který zahájil nivelizaci školství v intencích politiky KSČ.

²⁵² Zákon č. 168/1968 Sb., o gymnáziích.

²⁵³ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 331.

²⁵⁴ Tendence ke zřizování pletařských a tkalcovských škol vycházela z myšlenky proviant-generála barona Dauna, jak zajistit levné dodávky látek pro vojsko. Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1929. ISBN neuvedeno, 364–365.

²⁵⁵ Srov. zpráva v místních německy psaných novinách z 30. 8. 1846: SCHMALFASS, F. (nadpis neuveden). *Neuhauser allgemeiner Anzeiger*. 1846, č. 35, roč. neuveden, s. (1 titulní strana).

²⁵⁶ Srov. SOKA JH, fond Kulturně-historický. Karton 318, inv. č. 1603, nečíslováno, rovněž Autor neuveden. Zprávy domácí a z venkova. *Ohlas od Nežárky*, 1874 roč. 4, č. 36, s. (2).

²⁵⁷ Ředitel J. Philipp odchází pro nedostatek žáků do Náchoda. Srov. Autor neuveden. Zprávy domácí a z venkova. *Ohlas od Nežárky*, 1881 roč. 11, č. 21, s. 174.

²⁵⁸ Srov. MUK, J. Vývoj odborného školství J. Hradce. *Ohlas od Nežárky*, 1939, č. 33, roč. 69, s. (1) titulní strana.

V roce 1864 byla ve městě založena **průmyslová škola**.²⁵⁹ Byla umístěna v budově bývalé Khunovy německé školy.²⁶⁰ Událost to byla zřejmě tak významná, že byla uvedena v nápadné úpravě na inzertní straně Národních listů.²⁶¹ Nicméně průmyslová škola po svém jedenáctiletém trvání roku 1875 zanikla a byla nahrazena pokračovacími kurzy.²⁶²

Od roku 1920 se zřizují v Jindřichově Hradci **odborné živnostenské školy** – nejprve umístěná na Zákosteleckém náměstí. Nová budova byla v prostoru za okresním soudem postavena roku 1938 a svému účelu slouží dodnes.²⁶³ V poválečném období působila pod názvem **Základní odborná škola**, pak se jmenovala **učňovská škola**, později **Střední odborné učiliště**, nyní je od 1. 1. 2006 sloučena s bývalou zemědělskou školou jako „**Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, Jindřichův Hradec**“.²⁶⁴

4.2.3 Obchodní školy

V Jindřichově Hradci byla roku 1885, jako první v jižních Čechách, založena **gremiální nedělní obchodní škola**. Definitivním řešením pak bylo otevření **městské dvoutřídní obchodní školy** v budově na Zákosteleckém náměstí 22. 9. 1913.²⁶⁵

Po první světové válce se změnila na **Veřejnou obchodní školu**,²⁶⁶ pro kterou byla 8. prosince 1931 otevřena nová budova postavená v Husově ulici. Ministerstvem školství a národní osvěty byla ve školním roce 1937–1938 změněna na čtyřletou **Masarykovu obchodní akademii** a byla při ní ponechána dvouletá obchodní škola.²⁶⁷

V době druhé světové války byla obchodní akademie stejně jako gymnázium

²⁵⁹ Srov. MUK, J. Vývoj odborného školství J. Hradce. *Ohlas od Nežárky*, 1939, č. 34, roč. 69, s. (1) titulní strana.

²⁶⁰ V roce 1874/75 se mění ve školu měšťanskou. Srov. RULL, F. Monografie města Hradce Jindřichova, s. 23.

²⁶¹ Viz. příloha IX, obr. 13, MORAVEC Otevření nové průmyslové školy v Jindřichově Hradci. *Národní listy*, 1865, roč. 5, č. 203 s. (2).

²⁶² Srov. Zprávy domácí a z venkova. Průmyslová škola. *Ohlas od Nežárky*, 1875 roč. 5, č. 36, s. 287.

²⁶³ Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol in Jindřichův Hradec 1293–1993*, s. 133.

²⁶⁴ Srov. www stránky Střední odborné školy a Středního odborného učiliště, Jindřichův Hradec [cit. 30. 11. 2011]. Dostupné na internetu: <<http://uciliste.sos-jh.cz/default.aspx?ido=41&sh=234649659>>

²⁶⁵ Schválena byla vídeňským ministerstvem 19. 7. 1913. Srov. HEJDA, M. K 50. výročí střední ekonomické školy v Jindřichově Hradci. In: *Almanach střední ekonomické školy Jindřichův Hradec*. Jindřichův Hradec: vydala Střední ekonomická škola v Jindřichově Hradci, ISBN neuvedeno, s. 4.

²⁶⁶ Bylo to v souvislosti s tím, že od 1. 1. 1922 přešla povinnost platit učitele na stát. Srov. HEMBERA, K. Z historie školy. In: *Obchodní akademie Tomáše Garrigua Masaryka 1913-1993* Jindřichův Hradec: 1993, Obchodní akademie TGM, ISBN nemá, s. 10, dostupné v badatelně muzea J. Hradec, Reg. 37 10 97.

²⁶⁷ Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol in Jindřichův Hradec 1293–1993*, s. 134.

nejprve nucena v srpnu 1941 opustit svou moderní budovu a nalézt si prostory ve městě.²⁶⁸ V srpnu 1942 pak následoval příkaz k opuštění města a k nucenému přesunu do Kamenice nad Lipou.²⁶⁹

Po válce podobně jako řada jiných škol, změnila několikrát svůj název. Jmenovala se od školního roku 1949/1950 **Vyšší hospodářská škola** (a nižší dvouletá); od školního roku 1960/1961 to byla **Střední ekonomická škola** a nyní působí pod názvem **Obchodní akademie T. G. Masaryka a Jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky Jindřichův Hradec**.

4.2.4 Zemědělská škola

V 80. letech 19. století, v době kdy se zemský sněm usnesl na rozšíření sítě hospodářských zimních škol, se v Jindřichově Hradci ujal této myšlenky okresní hospodářský spolek v čele se svým předsedou JUDr. K. Jičínským, centrálním ředitelem černínských panství a se svým jednatelem statkářem R. Šetkou. Když ministerstvo orby svým výnosem ze dne 26. 7. 1888 č. 10.401 přislíbilo roční příspěvek na provoz školy ve výši 500 zl. a k podpoře se zavázaly i okres, město a banky, vzniklo Kuratorium hospodářské školy. Předsedou kuratoria byl zvolen starosta města V. Naxera.²⁷⁰ Při zimní hospodářské škole působily i **zimní hospodyňské kursy**.²⁷¹

Prvním ředitelem se stal J. Křivánek, který si posléze doplnil vysokoškolské vzdělání a školu vedl 18. let. Vyučování bylo zahájeno 5. listopadu 1888 v domě p. Třebického na náměstí (163/I.), poté v roce 1889 již ve dvou ročnících v domě paní Schlöblové v Janderově ulici, další rok se přestěhovala do domu pana Lega pod klášterem, poté ve staré nemocnici (v místě „Kolínovy vily“).²⁷²

---

²⁶⁸ Provizorně se uchýlila do chlapecké školy v Janderově ulici.

²⁶⁹ Srov. HEMBERA, K. Z historie školy. In: *Obchodní akademie Tomáše Garrigua Masaryka 1913-1993* Jindřichův Hradec: 1993, Obchodní akademie TGM, ISBN nemá, s. 10, dostupné v badatelně muzea J. Hradec, Reg 37, 10 97.

²⁷⁰ Srov. *Vznik školy a její vývoj v době 50. let*. SOkA JH, fond Kulturně-historický. Karton 318, inv. č. 1603, nečíslováno

²⁷¹ Srov. KŘIVÁNEK, J. *Zpráva o druhém hospodyňském kursu pořádaném při zimní hospodářské škole péčí okresního hospod. spolku v Jindř. Hradci v roce 1897*. Jindřichův Hradec: Nákladem okresního hospodářského spolku, 1897, ISBN neuvedeno, s. 1-26 dostupné v badatelně muzea J. Hradec.

²⁷² Srov. *Osmdesát let zemědělské školy v Jindřichově Hradci 1888/89-1968/69*. Jindřichův Hradec: Střední zemědělská škola, 1968, ISBN neuvedeno, s. 19.

V roce 1898 získává škola rozhodnutím ministerstva orby ze dne 28. 7. 1898 právo veřejnosti.²⁷³ Roku 1902 získává škola první pozemek na pokusné pole o výměře 74 a.²⁷⁴

V roce 1908 začíná stavba školy při dnešním kruhové křižovatce u nemocnice. Na svou dobu vynikající budova byla dokončena v roce 1910 a kolaudována v roce 1915. Škola byla za války zabrána pro vojenské účely a vyučovat se na ní znovu začalo až po válce.²⁷⁵

Od školního roku 1921–1922 se mění název na **Odborná škola hospodářská** a vyučovací doba na ní je prodloužena na 6 měsíců. Pro školu se daří získat nemalé prostředky z odkazů.²⁷⁶ V roce 1923 získává škola z pozemkové reformy své vlastní rozsáhlejší pozemky, na kterých hospodaří od roku 1926.²⁷⁷ Roku 1933 při ní z popudu ministerstva zemědělství vzniká zemědělská poradna. Ve školním roce 1935–1936 se prodlužuje vyučování na 7 měsíců a o dva roky později na 8 měsíců.²⁷⁸

Na rozdíl od gymnázia a obchodní akademie nebyla v době války z Jindřichova Hradce vyhoštěna, nicméně svou budovu musela v roce 1943 uvolnit pro Wehrmacht pro účely vojenské nemocnice. Škola byla v té době umístěna v různých budovách ve městě.²⁷⁹

V letech 1945 až 1959 působila tato škola pod celou plejádou nejrůznějších názvů a zaměření. Hospodyňská škola při ní působila do roku 1952.²⁸⁰ Ve školním roce 1961–1962 byla tehdejší zemědělská mistrovská škola přeměněna na **Střední zemědělskou technickou školu** s čtyřletým a jednoletým (pro funkcionáře zemědělských podniků) studiem. V letech 1966–1967 byla postavena nová budova

---

²⁷³ Srov. *Osmdesát let zemědělské školy v Jindřichově Hradci 1888/89-1968/69*, s. 19.

²⁷⁴ Srov. *Vznik školy a její vývoj v době 50. let*. SOKA JH, fond Kulturně-historický, karton 318, inv. č. , nečíslováno.

²⁷⁵ Tamtéž s. 5.

²⁷⁶ 4 000 Kč na Budínův nadační fond a 30 000 Kč na Bystřického fond tamtéž s. 6.

²⁷⁷ Bylo to 4,64 polí a 1,76 ha luk. Srov. *Osmdesát let zemědělské školy v Jindřichově Hradci 1888/89-1968/69*, s. 20-21

²⁷⁸ Srov. BŘICHÁČEK, J. Z historie školy 1888–1988 in: *Sto let zemědělské školy v Jindřichově Hradci : 1888–1988*. Jindřichův Hradec: Střední zemědělská škola, 1988, ISBN neuváděno, s. 10.

²⁷⁹ Hospodyňská škola našla útočiště na proboštství, učebny v bývalé hospodářské záložně, v kině, internát v soukromém domě, apod. Srov. PETZLOVÁ, L., VÁŇA, J. Z historie školy 1888–1968 in: *90 let zemědělské školy v Jindř. Hradci 1888–1978: Informace o studiu na střední zemědělské technické škole v Jindřichově Hradci*. Jindřichův Hradec: vydavatel neuváděn, 1978, ISBN neuváděno, s. 21.

²⁸⁰ Srov. BŘICHÁČEK, J. Z historie školy 1888–1988, s. 12–13.

zemědělské školy a vyučovat se na ní začalo 4. 9. 1967.²⁸¹ Od září 1967 do září 1972 je při škole zřízena **Dívčí dvouletá škola** („tzv. „rodinka““).²⁸²

Název se dále mění – od školního roku 1985–1986 z něj mizí slovo „technická“ a jmenuje se **Střední zemědělská škola** a od září 1996 má nový název – **Střední odborná škola (SOŠ)**. Nakonec fúzuje s učňovskou školou ve **Střední odbornou školu a střední učiliště**.²⁸³

4.2.5 Odborná škola pro ženská povolání a pedagogická škola

Počátkem roku 1939, bezprostředně před německou okupací, byla do Jindřichova Hradce z důvodu obsazení pohraničí Německem přeložena z Českého Krumlova **odborná škola pro ženská povolání**. Postátněna byla stejně jako ostatní veřejné školy či školy s právem veřejnosti k 1. 9. 1948²⁸⁴ a převedena na **vyšší školu sociálně zdravotní**.²⁸⁵ V roce 1950 byla zrušena.²⁸⁶ V témže roce z ní vznikla **pedagogická škola** určená pro učitele národních škol – obor vychovatelství.²⁸⁷

4.2.6 Zdravotnická škola

V letech 1951 – 1957 působila v Jindřichově Hradci **Vyšší zdravotnická škola**, která byla řízena ředitelstvím vyšší sociálně zdravotní školy a poté vedením pedagogické školy.²⁸⁸

Zdravotnická škola byla obnovena od 1. 9. 1988 pod současným názvem **Střední zdravotnická škola**. Nejprve se na ní začalo vyučovat v prostorách tehdejší Střední ekonomické školy (nynější OA). Od 1. 9. 1989 se usídlila se v adaptované bývalé budově Okresní politické školy KSČ v Klášterské ulici, kde sídlí dodnes.²⁸⁹

²⁸¹ Srov. PETZLOVÁ, L., VÁŇA, J. *Z historie školy 1888–1968*, s. 28.

²⁸² Srov. BŘICHÁČEK, J. *Z historie školy 1888–1988*, s. 15.

²⁸³ K tomuto sloučení došlo ve školním roce 2005–2006 na základě usnesení zastupitelstva Jihočeského kraje č. 185/2005/ZK ze dne 21. června 2005 a usnesení č. 257/2005 ze dne 13. září 2005.

²⁸⁴ Srov. přípis Zemské školní rady v Praze č. j. IV/3 1346/1949 ze dne 31. 1. 1949, dostupné v SOkA JH, fond Archiv města J. Hradec, karton č. 680, inv. č. 2768, nečíslováno.

²⁸⁵ Srov. přípis KNV v Českých Budějovicích č. j. 335/34-29/11-49-IV/3 ze dne 6. 12. 1949 a dostupné v SOkA JH, fond Archiv města J. Hradec, karton č. 680, inv. č. 2768, nečíslováno.

²⁸⁶ Srov. PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol in Jindřichův Hradec 1293–1993*, s. 134.

²⁸⁷ Srov. tamtéž s. 135.

²⁸⁸ Srov. tamtéž s. 135.

²⁸⁹ Srov. JANDÁČEK, L. *Střední zdravotnická škola. Ohlédnutí*. Propagační tisk, nakladatel, rok ani ISBN neuvedeny. s. 1.

4.3 Ostatní školy

4.3.1 Židovská škola

K roku 1768 existuje zmínka panského vrchního o tom, že židovské děti mají daleko k židovskému učiteli (Baruchovi Winternitzovi) na předměstí Karlov, a proto že usilují o získání Wimmerova domku u hradeb.²⁹⁰ Úřady dbaly na vzdělávání židovských dětí, protože existovaly obavy z toho, že by nevzdělaná židovská mládež mohla být postrachem pro veřejnou mravnost. Dekret císařského dvora z roku 1810 dokonce přikazoval, že se nemůže konat svatba židovských snoubenců, pokud „neprokázali známost Bne-Zionu“.²⁹¹ Německo-židovská škola, vydržovaná nákladem židovské obce se v Jindřichově Hradci udržela nejméně až do roku 1909.²⁹²

4.3.2 Vojenská škola

Ve městě působila krátce i vojenská škola. Velitel pěšího pluku č. 54 hraběte Lamezána Salince zřídil 17. 9. 1825 v bývalém Mazancovském (Bernegrovském) dvoře (č.p. 73/III) **plukovní kadetní školu**.²⁹³ Již po pěti letech při odklonu dráhy mezi Prahou a Vídní byla roku 1830 škola přemístěna a pokus o obnovu roku 1857 již byl neúspěšný.²⁹⁴

4.3.3 Učitelská průpravna (Lehreranstalt)

Rovněž velmi krátce – jen po dva semestry – působilo v Jindřichově Hradci speciální pedagogické učiliště – tzv. **Učitelská průpravna** (nazývaná též *preparanda*) s českou a německou vyučovací řečí.²⁹⁵

---

²⁹⁰ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce. Díl 2/3*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1934. ISBN neuvedeno, s. 217.

²⁹¹ Srov. MORKES, F. *K historii českého církevního školství*. 2000. [cit. 1. 12. 2011]. Dostupné na internetu: <http://skolstvi.cirkev.cz/_d/historie-ccs.doc>

²⁹² Bylo na ní českými kruhy pohlíženo s jistou nelibostí kvůli německému vyučujícímu jazyku. Autor neuveden. *Zprávy domácí a z venkova. Ohlas od Nežárky*, 1908 roč. 38, č. 38, s. 365.

²⁹³ Srov. FRIČ, L. C. *Historicko – literární upomínky z dob města Jindřichova Hradce. Ohlas od Nežárky*, 1879 roč. 9, č. 37, s. 297.

²⁹⁴ Domu se říkalo ve městě „štift“, chovancům „štiftáci“. V objektu byl po odchodu kadetky umístěn vojenský špitál – z toho pochází dosud staršími obyvateli užívaný název „špitálská kasárna“. Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 330.

²⁹⁵ Duchovním správcem byl probošt P. Weber, světským starosta tiskař A. Landfras a ředitelem František Hugo Vladyka, který současně vyučoval v hlavní škole. Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova*

4.3.4 Speciální školy

Roku 1926 byla při dívčí škole ve Štítného ulici zřízena jedna třída **pomocné školy**. Informací o její činnosti je velice málo, dobový tisk ji nezmiňuje. Jediným zdrojem z té doby jsou zápisy kuratoria pomocné třídy²⁹⁶ a zmínka v Pamětní knize měšťanské dívčí školy o tom, že Okresním školním výborem byla přikázána výnosem 29/9 1926 č. 2198 osv. slečna učitelka Milada Kovářová k vyučování na pomocné třídě, jako zastupující učitelka.²⁹⁷

Tak první schůze kuratoria konaná 11. 5. 1927 (v době kdy ředitelkou dívčí školy byla paní Muková), učitelkou pomocné třídy byla sl. Kovářová a třídu navštěvovalo 13 dětí. Bylo konstatováno, že je to málo, bylo by třeba 2 třídy (byly obavy obce z finančních nákladů). Kuratorium hovoří o potřebě rozdávat letáčky o významu a potřebě pomocné školy. Na další schůzi 13. 10. 1927 se konstatuje, že jsou přijímáni žáci z celého okresu. Kuratorium 14. 6. 1928 uvažuje o přemístění třídy (vlhké, nevhodné prostory). Schůze 25. 10. 1928 přináší podněty k podání návrhu místní školní radě k přidělení pozemku pro školní zahradu. V roce 1929 má 15 žáků. Na schůzi 24. 10. 1929 je z podnětu třídního učitele rozhodnuto podat návrh pro ustanovení sociální pracovnice v pomocné třídě (bude dbát na čistotu dětí, mít dozor mimo vyučování). O prázdninách byla poslána žádost o převzetí pomocné třídy do státní správy a změně třídy na definitivní – je již čtvrtým rokem otevřena. Schůze kuratoria 12. 6. 1930 konstatuje, že „zemská školní rada výnosem z 18. 1. 1930 čísl. I – 136–10 až 1928 čísl. z.š. r 96.889 až 1929 po rozumu §20 zákona ze dne 24. 5. 1929 čísl. 89 Sb. zákona o nař. proměnila za souhlasu zemského úřadu v Praze 1 pomocnou třídu při dívčí obecné školy v J. Hradci, dosud vydržovanou školní obcí, za **veřejnou třídu pomocnou** s platností od 1. září 1929“. Třída i nadále zůstává pod správou obecné dívčí školy. Dále byla podle výnosu ministerstva škol a národní osvěty označeného pod čísl. 58.464 – I z 2. května 1930 zřízena odborná komise pro vřazení dětí do pomocných škol. V roce 1931 jsou uváděni třídní Havlas, učitelé Sedláčková a Englický. Počet dětí se v těchto letech pohybuje kolem 12.

Hradce: část kulturní. Díl 2/2, s. 331.

²⁹⁶ ZÁPISY KURATORIA POMOCNÉ TŘÍDY v J. HRADCI (nečíslováno).

²⁹⁷ Srov. *Pamětní kniha měšťanské dívčí školy J. Hradec 1918 – 1927*, fond I. Střední škola J. Hradec, kniha č. 5, 1926/27 nečíslováno.

Ještě v roce 1946 se píše o „vřazování do třídy pomocné“. Po roce 1948 vznikla na základě výnosu MŠ z bývalé pomocné školy **Zvláštní škola**²⁹⁸ a počet žáků se zvyšuje na 50–60. Škola se dále rozrůstá a prostory nedostačují – vyučuje se i v budově na Zákosteleckém náměstí, na zámku, ve školní družině 2. ZDŠ. Dne 28. 8. 1987 je otevřená nová budova ZVŠ v areálu III. ZŠ.

Po dalších reformách nyní působí zde a v budově v podzámčí pod názvem **Mateřské školy, Základní školy a Praktické školy, Jindřichův Hradec**.

4.3.5 Hudební a umělecké školy

Vyučování zpěvu a hudby vůbec, ať ve škole či soukromě, patřilo vždy k pracovní náplni učitele, ostatně název kantor tomu odpovídá. Samostatné školské zařízení pro hudební výuku však v Jindřichově Hradci dlouho neexistovalo.

První pokus o založení hudební školy uskutečnil roku 1861 ředitel kůru František Karel Vacek. Chtěl ji založit při obecné škole.²⁹⁹ Prvá zmínka o městem vydržované hudební škole, na které vyučoval kapelník Vilém Pojman, pochází z roku 1874.³⁰⁰ Zmínka o jeho škole je doložena i k roku 1888.³⁰¹

Roku 1939, již v době Protektorátu Čechy a Morava, byla založena **Městská hudební škola**. Jejím zřizovatelem bylo Kuratorium městské hudební školy a vedl ji jindřichohradecký rodák Leopold Janů.³⁰² Až do roku 1948 se vyučovala pouze hra na housle a klavír. Hudební škola sídlila až do roku 1945 v budově veslařského klubu BV.K. Vajgar. V roce 1945 se přestěhovala do bývalé německé (Khunovy) školy na Zákosteleckém náměstí a v roce 1946³⁰³ do budovy v bývalém Čechovském dvoře

---

²⁹⁸ Srov. Autor neveden. Vývoj na úseku zvláštního školství. In: Sborník: *40 let socialistického školství na jindřichohradecku*. Jindřichův Hradec: ONV a OVOS v Jindřichově Hradci, 1988, ISBN nevedeno, s. 10.

²⁹⁹ Srov. ŠRÁMKOVÁ, K. Hudební život v Jindřichově Hradci. Bakalářská práce. Brno: Masarykova Univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy, 2008, s. 51.

³⁰⁰ Byl to kapelník hasičské hudby, učitel hudby. Učil v Jindřichově Hradci hudbě studenta zdejšího gymnázia Vítězslava Nováka. Srov. PROKOP, R. Z historie jindřichohradeckých škol. In *Jindřichův Hradec 1293–1993 sborník statí k dějinám města*. České Budějovice: Inpress, 1992. ISBN nevedeno, s. 133.

³⁰¹ Srov. MIKULÁŠ BOLESLAVSKÝ, J. *Malebný průvodce po Jindřichově Hradci*. Adresář města Jindřichova Hradce. Praha: Tiskem a nákladem Jos. R. Vilímka 1888. ISBN nemá, s. 102.

³⁰² Zřízení školy bylo povoleno Zemským úřadem výnosem z 8. 9. 1939 číslo 1247/2-11. Srov. JANŮ, L. *Druhý rok městské hudební školy Jindřichově Hradci 1939-1945*. Jindřichův Hradec: Kuratorium Městské hudební školy, 1941. ISBN nevedeno s. 2.

³⁰³ Bylo tak rozhodnuto 13.8. 1946. Viz PROKOP, R. *Z historie jindřichohradeckých škol in: Jindřichův Hradec 1293–1993*, s. 133.

v Janderově ulici³⁰⁴, kde sídlí dodnes. Od školního roku 1971–1972 byla škola nazvána **Lidová škola umění**, po roce 1989 po novelizaci školského zákona pak přijala dnešní název **Základní umělecká škola**. V době rekonstrukce stávající budovy (1990–1995) byla dočasně umístěna v budově dnešní Fakulty managementu.

Postupně se rozšiřovalo spektrum vyučovaných uměleckých oborů. Ve školním roce 1961–1962 byla výuka rozšířena o dramatický a literární obor,³⁰⁵ který později zanikl. Výtvarný obor byl zřízen 2. 1. 1974.³⁰⁶ Ve školním roce 1992–93 se znovu otevřel literárně-dramatický obor a konečně v roce 1993–1994 i obor taneční.³⁰⁷

4.3.6 Opatrovna a mateřské školy

Základ ke zřízení opatrovny předškolních dětí položil v Jindřichově Hradci městský tajemník Jindřich Vladimír Houra.³⁰⁸ I v prostředí dámského spolku Paní svaté Ludmily³⁰⁹ vznikaly v druhé polovině 19. století myšlenky na vytvoření předškolního zařízení v Jindřichově Hradci – opatrovny dětí. Úkolem, pro který byl tento spolek založen, bylo: „*zjednávatí chudým a zanedbaným dívkám v Jindřichově Hradci prostředků, jimiž by mohly nabýti zbožnosti, mravnosti, užitečných vědomostí a tím poctivé výživy*“.³¹⁰ V jeho čele stála „matka“ později přejmenována na titul starostka, řádnými členkami mohly být jen ženy.

Po rozhodnutí spolku o zřízení opatrovny³¹¹ byl 9. září 1875 vypsán konkurs na místo opatrovnice.³¹² V dalším roce byla vypsána spolkem paní sv. Ludmily tombola ve prospěch tohoto zařízení a vynesla značný čistý výtěžek 224 zl. 70 kr. Dne 23. září 1876

---

³⁰⁴ Budova pochází ze 16. století, kdy patřila Janu Čechovi z Kozmáčova. O účelu budovy a přilehlých stavení vypovídá dobový název „Čechovský (později Zejdův nebou Weissův, či Zajzův) dvůr“. Komplex budov několikrát měnil majitele i využití Roku 1812 zde byla lékárnická zahrada, proto byl nazýván „Apatykářským dvorem“. I po odkoupení dvora městem v roce 1874 se využití nestabilizovalo a postupně se zde vystřídala dívčí škola, tkalcovská škola, opatrovna, sirotčinec, vojenské skladiště a nakonec hudební škola.

³⁰⁵ Viz: *Kronika Základní hudební školy Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci* s. 24.

³⁰⁶ tamtéž s. (66) nečíslováno

³⁰⁷ Srov. [www stránky Základní umělecké školy](http://www.zus-jhradec.cz/zus-vitezslava-novaka) [cit. 30. 11. 2011]. Dostupné na internetu: <<http://www.zus-jhradec.cz/zus-vitezslava-novaka>>

³⁰⁸ Srov. Autor neuveden. K 30. výročí učitelské činnosti – a městská opatrovna v Jindř. Hradci. *Ohlas od Nežárky*, 1906, roč. 36, č. 22, s. 221.

³⁰⁹ Vznikl roku 1868. Srov. BOLESLAVSKÝ, J. M. *Malebný průvodce po Jindřichově Hradci*. s.8.

³¹⁰ Srov. BĚHALOVÁ, Š., PARÝZKOVÁ, M. *V zahradce andělíčků 1876 – 2006 130. výročí založení mateřské školy v Jindřichově Hradci*. Nепublikováno, s. 2.

³¹¹ Srov. Autor neuveden. Spolek paní sv. Ludmily. *Ohlas od Nežárky*, 1875 roč. 5, č. 37, s. 297.

³¹² Viz inzerát in: *Ohlas od Nežárky*, 1875 roč. 5, č. 37, s. 300.

byla vydána tato výzva rodičům: „...*Kteří rodičové hodlají do opatrovny dítky své posýlati, oznamte jméno a stáří dítek těch paní Bittnerové, starostce spolku pokud možno do 3. října 1876...*“³¹³ Za jedno dítě byl stanoven poplatek 30 krejcarů (nemajetní rodiče byli rozhodnutím výboru spolku paní sv. Ludmily od poplatku osvobozeni).³¹⁴ Dva dny před otevřením opatrovny bylo již přihlášeno přes 40 dětí.³¹⁵ Slavností otevření opatrovny se konalo 13. listopadu 1876 za účasti purkmistra města a pana probošta.³¹⁶ První pěstounkou se stala Marie Hilgartnerová.³¹⁷ Slečna Hilgartnerová působila na škole až do roku 1919, kdy jí bylo 63 let.

V roce 1877, po ročním trvání, bylo vydáno rozhodnutí Zemské školní rady o tom, že spolek není oprávněn podle svých stanov zřizovat opatrovnu a navíc okresní lékař označil prostory za nevyhovující a byla tedy dočasně uzavřena.³¹⁸ Zastupitelstvo města převzalo iniciativu do svých rukou a přijalo 3. 4. 1878 stanovy Dětské zahrádky čili školy mateřské.³¹⁹

Když 28. 3. 1880 zemřela ve Vídni Magdalena Dobromila Třebická, odkázala městu na opatrovnu 10 000 zlatých. V souvislosti s tímto rozhodnutím, jejím odkazem (jmenovitě určeným pro opatrovnu) došlo ke změně názvu školy na **Městská opatrovna vydržovaná z nadace paní Magdaleny Třebické**. Díky této nadaci a dalším odkazům³²⁰ mohlo být v tomto zařízení zrušeno školné. Každoročně vždy v září byl oznamován zápis do této opatrovny pro děti ve stáří 3–6 let.³²¹ V roce 1885 bylo do ní zapsáno 179 dětí, a protože zájem o ni stoupal, byla 2. 10. 1866 přijata druhá pěstouнка slečna Josefa Viertlová (později se stala nástupkyní slečny Hilgartnerové ve funkci řídící učitelky) a mohla být otevřena druhá třída. Stoupající počet dětí vedl k tomu, že ve školním roce 1893–1894 bylo otevřeno dokonce i třetí oddělení,³²² které

³¹³ Srov. Autor neuveden. Zprávy domácí a z venkova. *Ohlas od Nežárky*, 1876, roč. 6, č. 6, s. 317.

³¹⁴ Srov. Autor neuveden. Zasláno. *Ohlas od Nežárky*, 1876, roč. 6, č. 53, s. 434.

³¹⁵ Srov. Autor neuveden. Zprávy domácí a z venkova. *Ohlas od Nežárky*, 1876, roč. 6, č. 46, s. 372.

³¹⁶ Srov. Autor neuveden. Zprávy domácí a z venkova. *Ohlas od Nežárky*, 1876, roč. 6, č. 47, s. 381.

³¹⁷ Srov. Autor neuveden. Za Marii Hilgartnerovou, řed. mateř. školy v. v. *Ohlas od Nežárky*, 1941, roč. 71, č. 30, s. 3.

³¹⁸ Srov. BĚHALOVÁ, Š., PARÝZKOVÁ, M. *V zahrádce anděličků 1876 – 2006 130. výročí založení mateřské školy v Jindřichově Hradci*. Nepublikováno, s. 3.

³¹⁹ Stanovy školu prohlašují za veřejný samostatný ústav s obcovacím jazykem českým. Uvádějí, že: „...*zřetel se nebere k pohlaví a vyznání náboženskému, stavu a zaměstnání rodičů...*“ viz *Stanovy dětské zahrádky čili školy mateřské v městě Jindř. Hradci*. SOKA JH, fond Kulturně-historický kartaon 318, inv. č. , nečíslováno.

³²⁰ Tak například neznámý dárcce přispěl 2 000 zlatých, císař František Josef I. 200 zlatých – viz Srov. Autor neuveden. K 30. výročí učitelské činnosti – a městská opatrovna v Jindř. Hradci. *Ohlas od Nežárky*, 1906, roč. 36, č. 22, s. 221.

³²¹ Srov. např. NAXERA Zápis do opatrovny. *Ohlas od Nežárky*, 1889, roč. 19, č. 38, s. 307.

³²² Srov. Autor neuveden. K 50. výročí Mateřské školy v J. Hradci. *Ohlas od Nežárky*, 1926, roč. 56,

měla na starosti pěstounka Jaroslava Matoušková. Počet dětí v roce 1889 dosáhl již 270. Počet zapsaných dětí se snížil během 1. světové války, kdy v roce 1915–1916 klesl na 128.³²³ Během prvních 50. let její existence ji navštívilo 10 050 dětí.³²⁴

Děti byly rozděleny nejprve na chlapce a děvčata, od školního roku 1905–1906 pak již trvale podle věku. Opatrovna nejprve sídlila v obecním (Zeissově) dvoře,³²⁵ kde měla dvě místnosti („učírnu“ a „šatnici“).

Školka obesílala četné výstavy, sama pořádala výstavky pomůcek a prací dětí. Účastnila se i přivítání prezidenta Masaryka ve městě v roce 1925. Působila i charitativně – například rozdala během padesáti let své existence obuv celkem 2 684 dětem.³²⁶

V roce 1896 byly prostory, kde sídlila, využity pro vojenské účely a opatrovna se přestěhovala do chlapecké školy. Za první světové války byla rozmístěna na několika místech města a po válce se vrátila zpět do chlapecké školy. Při dalších změnách umístění některých tříd se začalo uvažovat o výstavbě nové školky (či adaptaci budovy v Zeisově dvoře). V roce 1923 byl znovu přijat název Škola mateřská, namísto označení opatrovna.³²⁷ Za 2. světové války byly třídy školky znovu rozptýleny po městě (jedna třída byla i v hostinci p. Vosolsobě na Nežárce).³²⁸

Po 2. světové válce se školka přemístila do nynější budovy v Růžové ulici v tzv. Singerově domě, kde za války byla německá školka. V roce 1948 to byla jediná městská školka se 4 třídami. Další trend k zaměstnanosti matek a politický trend přispívaly k rychlému budování dalších školek ve všech částech města a v nově postavených sídlištích – celkem šlo o 8 školek ve městě a další v připojených obcích.³²⁹

Po roce 1989 došlo i k rozvoji péče o handicapované děti. V roce 2003 pak bylo osm stávajících školek organizačně sloučeno do 4 mateřských škol.

č. 46, s. (1).

³²³ Srov. BĚHALOVÁ, Š., PARÝZKOVÁ, M. *V zahrádce anděličků 1876 – 2006*, s. 3.

³²⁴ Srov. Autor neuveden. K 50. výročí Mateřské školy v J. Hradci. *Ohlas od Nežárky*, 1926, roč. 56, č. 46, s. (1).

³²⁵ Srov. Autor neuveden. Zprávy domácí a z venkova Mateřské školy v J. Hradci. *Ohlas od Nežárky*, 1878, roč. 8, č. 23, s. 188.

³²⁶ Srov. Autor neuveden. K 50. výročí Mateřské školy v J. Hradci. *Ohlas od Nežárky*, 1926, roč. 56, č. 46, s. (1).

³²⁷ Srov. Autor neuveden. Rozdíl mezi „Opatrovnou“ a „Školou mateřskou“. *Ohlas od Nežárky*, 1923, roč. 53, č. 4, s. 5.

³²⁸ Srov. BĚHALOVÁ, Š., PARÝZKOVÁ, M. *V zahrádce anděličků 1876 – 2006*, s. 5.

³²⁹ Srov. tamtéž s. 8-9.

4.4 Vysoké školství v Jindřichově Hradci

Určitým předstupněm vysokého školství v Jindřichově Hradci byla vlastně třicátá a čtyřicátá léta 17. století, kdy se do zdejší jezuitské koleje uchýlily některé ročníky pražského Klementina a později zase olomoucký alumnát. Tehdy zde byly přednášeny již vysokoškolské předměty, jako je logika a metafyzika.³³⁰

O trvalém vysokoškolském institutu se začalo uvažovat velmi brzy po listopadu roku 1989, v rámci studie města a regionu, vytvořené českobudějovickým Atelierem 8000. Rozlehlá budova bývalého OV KSČ (lidově přezdívaná „kokos“ – zkratka vyjadřující rčení „komunistický kostel“)³³¹ se k tomuto účelu nabízela. Přípravy měly plnou podporu nového vedení města i okresu.

Na Okresním úřadě byla ustanovena Komise pro založení univerzity, později přeměněná na Přípravný výbor pro vznik vysoké školy v Jindřichově Hradci, vedená Dr. Vladimírem Špidlou. Zasedání tohoto výboru se konalo 15. 12. 1990. Byly zvažovány různé varianty zaměření budoucího vysokoškolského pracoviště. Vedle marketingu, managementu umění, humanitně zaměřené fakulty i fakulta památkové péče. Tohoto zasedání se již zúčastnil jindřichohradecký rodák doc. Zdeněk Žemlička z Vysoké školy dopravy a spojů v Žilině, který předložil návrh na Fakulty regionálního managementu.

I když nově vznikající Jihočeská univerzita nejprve nepočítala s Jindřichovým Hradcem, jako jedním ze svých pracovišť, situace se brzy změnila a již 17. 3. 1991 předkládá Dr. Vladimír Špidla dokumentaci pro Akreditační komisi vlády. Pro financování příprav bylo důležité založení Nadace Fakulty regionálního managementu 20. 8. 1991. Rektor JU doc. Jiří Divíšek založil v Jindřichově Hradci **Pracoviště regionálního managementu při Pedagogické fakultě** a jejím vedením pověřil doc. Zdeňka Žemličku. Pro koleje (kampus) byly určeny budovy zrušených Švecových kasáren. Zahájení výuky bakalářského studia ve dvou oborech: „regionální management“ a „učitelství cizích jazyků pro základní školy“ se konalo 1. 10. 1992.³³² Doc. Z. Žemlička byl v roce 1992 jmenován proděkanem pedagogické fakulty.³³³

---

³³⁰ Viz výše kapitola *Vznik a vývoj jezuitského gymnázia*

³³¹ Budova byla v roce 1985 postavena na místě bývalého Pezellenova (předtím Kajorova) domu, jednoho z největších hospodářských dvorců ve městě. Šlo původně renesanční, ale přestavovanou a nakonec zchátralou stavbu. Tento původní dům č.p. 57/II byl v roce 1982 stržen.

³³² Srov. URBAN, V. (ed) *Fakulta managementu VŠE. Publikace k 15 výročí založení*. Kostelní Radouň:

Akreditační komise vlády udělila fakultě akreditaci dne 20. 4. 1994 a **Fakulta managementu** byla zřízena Akademickým senátem JU s účinností ke dni 1. 9. 1994. Prvním děkanem byl jmenován doc. Zdeněk Žemlička a k prvním imatrikulacím došlo 17. 11. 1994. Magisterské studium bylo zahájeno 25. 9. 1994.³³⁴

Promoce prvních absolventů – inženýrů se konala 4. 7. 1997. Před tím již od počátku roku 1997 se začalo jednat o převodu fakulty z JU pod vysokou školu ekonomickou v Praze. V témže roce navštívil fakultu prezident Václav Havel. V roce 1998 došlo ke změně začlenění fakulty. Součástí Vysoké školy ekonomické se stala 1. 1. 1998.³³⁵

---

nakladatelství Václav Urban – Neuhaus, 2009, ISBN 978-80-87107-01-0. s. 8-9.

³³³ Srov. NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2006, ISBN 80-7040-883-9, s. 196.

³³⁴ Srov. URBAN, V. (ed) *Fakulta managementu VŠE. Publikace k 15 výročí založení*, s. 11.

³³⁵ Srov. tamtéž s. 14–15.

5 Zajímavosti ze života škol

5.1 Studentské výstřelky starších dob

Žerty a veselí nebyly ani v nejstarších dobách dětem cizí. Školáci („mendíci“) dovedli svou nespokojenost s prebendami vyjádřit například i svými popěvkami, jak píše Teplý:

„Ej vy babky i vy prababy,
posedniž vás zimnice, všecko nezdraví,
abyste se vašich nemocí nezkašlaly,
posledně se ke všem črtóm do pekla braly. Kyrie eleison!“

nebo při jiné příležitosti si stěžovali na kvalitu stravy jiným popěvkem:

Ti kuchaři naši,
vaří nám z m'hy kaši,
ze tmy zvěřinu,
ve snách zeleninu...
úška z hrnců skáčí,
že nám želno, k pláči...³³⁶

Nechyběly ani příklady problematického chování studentů. Někdy se dostávali i do konfliktů s okolím. Šlechtičtí studenti jezuitského studia nosili chladnou zbraň, takže bitky mohly být o to závažnější. A tak například v červnu roku 1611 byl sedláky zabit v hádce student z Lužice Jiří Stránský (Stranný, Stranzius), rodem ze Slezska. Stalo se to, když při lovu ryb a raků vstoupili do vod sousední vesnice Rodinov (dnešní Rodvínov). Sedláci je zaháněli, ale studenti na ně začali házet kamení.³³⁷ I když soud vraždu sedlákům neprokázal, na naléhání jezuitů (což jim na popularitě na venkově nepřidalo) došlo přece k jistému potrestání rodvínovských.³³⁸

---

³³⁶ Obojí citováno z TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 296.

³³⁷ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 179–180.

³³⁸ Sedláci byli následně odsouzeni k pokání se svíčkami u kostela. Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595–1985)*, s. 8.

V 19. století se na gymnáziu vyskytovaly jednak vcelku banální přestupky proti disciplinárnímu řádu typu zaslání blahopřejného telegramu se srbochorvatským pozdravem do novin k výročí J. E. Purkyněho, zlobení při vyučování, rvačky, zakázané návštěvy hostinců, kouření, většinou nevinné vztahy s děvčaty nebo zlomyslné kousky prováděné učitelům.³³⁹ Tresty bývaly několikahodinový karcer,³⁴⁰ vyslovení důtky až výjimečně vyloučení ze školy.

Nechyběly ani závažnější přečiny jako opilství studentů, pokus falšovat vysvědčení (za což bylo obvykle vyloučení), krádeže, nebo záležitost z roku 1866, v níž si kvartán Š. půjčoval nejen peníze, ale od svých spolužáků i od cizích lidí knihy, které následně prodával v antikvariátě (stejně jako knihy z otcovy knihovny). Jeho dluh vzrostl na celých 6 zl. a 45 kr. Aby získal prostředky na vyrovnání dluhu, pokusil se pohrůzkami vydírat známé děvče. Peníze takto získané utrácel se svým spolužákem v hostinci. Zde za ně nejen jedli ale i popíjeli (až 8 půllitrů piva za den) a hráli zakázanou karetní hru o peníze. Svou opilostí na ulici budili i veřejné pohoršení. Tento student se svým počínáním nejen vychloubal, ale sváděl k němu i jiné spolužáky. Při vyšetřování celé záležitosti vše „drze zapíral“.³⁴¹

Na problém opilství dětí upozorňovala i samospráva, když poukazovala na případy dětí zpitých tak, že se válely v blátě.³⁴²

Vyskytovaly se i případy zanedbávání školní docházky, nechyběla však snaha včas toto zjistit. Dokladem toho je například v archivu zachovaný přípis Jana Ortha, ředitele měšťanské chlapecké školy ze dne 25. 9. 1877, adresovaný místní školní radě. Uvádí jména sedmi školou povinných dětí, které se nedostavily do školy. Z připsaných

---

³³⁹ Srov. KRÁTKÁ, K. Kázeňské předpisy a jejich porušování na jindřichohradeckém gymnáziu v letech 1866–1918. *Český lid* 1997, č. 2, roč. 84, s. 131–133.

³⁴⁰ Karcer (z lat. *carcer*) – ve starém Římě vězení, středověké univerzity znaly trest karceru odstupňovaný od domácího vězení přes uzavřenou místnost až po temnici. Na dřívějších středních školách šlo o uzavření (žáka) ve škole jako kázeňský trest za hrubší provinění. V naší zemi existoval ještě ve školském řádu z roku 1922, kdy žáci středních škol zůstávali za své přestupky proti školnímu řádu uzavřeni ve školách. Karcer byl u nás zrušen školním řádem z 12. 8. 1936.

³⁴¹ Tento žák byl potrestán vyloučením dokonce ze všech škol v Rakousku. Je podivné, že opakovaná přítomnost popíjejících mladých chlapců nezbudila pozornost okolí dříve. Srov. KRÁTKÁ, K. Kázeňské předpisy a jejich porušování na jindřichohradeckém gymnáziu v letech 1866–1918. *Český lid* 1997, č. 2, roč. 84, s. 134.

³⁴² Soudobý článek upozorňuje i na nepřijatelnost vodění dětí do hostinců a zejména k tanečním zábavám. Srov. Autor neuveden. Samosprávný obzor. Školní dítky nesmějí navštěvovati hostince a taneční zábavy. *Ohlas od Nežárky*, 1884, roč. 14, č. 3, s. 19.

poznámek u jmen je zřejmé, že šest z nich šlo na jiné školy (gymnázium, tkalcovská škola, škola v Telči). Pouze však jen jeden z nich zřejmě skutečně školu zanedbával.³⁴³

Existovaly i opačné problémy, tak například Zemská školní rada, velmi ostře vytýká ve svém přípisu ze dne 13. 5. 1904 ředitelství gymnázia skutečnost, že profesor Bedřich Řezník „vlepil třem žákům políčky“.³⁴⁴

5.2 Aféra Jana Zátky

Šlo v ní o výraznou postavu katechety gymnázia, nuceného po 21 letech vyučování opustit pedagogickou dráhu.

Jan Zátka se narodil jako nejstarší z přeživších dětí 26. 5. 1802 v jihočeském Velešíně v rodině bednáře a sedláka Matouše Zátky a Markéty, rozené Hlachové. Jeho rodiče brzy zbohatli a přestěhovali se do Českých Budějovic, kde založili významnou patricijskou rodinu, z níž pocházela řada známých osobností, včetně několika kněží.³⁴⁵ Zde Zátka navštěvoval místní gymnázium a přátelil se mimo jiné s F. L. Čelakovským, J. K. Chmelenským a V. Kamarýtem, kteří studovali na stejném ústavu. Po maturitě vstoupil do semináře a 26. 8. 1827 byl vysvěcen na kněze.³⁴⁶ Podle seminární matriky měl z teologických předmětů vždy výborné známky. Překvapující, vzhledem k vlastenectví nejen jeho, ale i celé Zátkovy rodiny, je skutečnost, že katechetické zkoušky skládal v němčině.³⁴⁷

Po vysvěcení působí krátce v Písku a pak nastupuje 24. 8. 1828 na kaplanské místo v rodném Velešíně, kde působí deset let. Dne 11. září 1838 se stává katechetou – profesorem náboženství na jindřichohradeckém gymnáziu.³⁴⁸ Od roku 1848 pak zde vyučoval i český jazyk a literaturu. Za své horlivé působení ve výchově gymnaziální mládeže po stránce mravní a náboženské byl českobudějovickou konsistoří roku 1843 vyznamenán.³⁴⁹

---

³⁴³ Srov. *Orth J.* SOkA JH, fond Kulturně-historický karton 112, inv. č.880 , nečíslováno.

³⁴⁴ Srov. *přípis Zemské školní rady č.j. 15.123 ze dne 13. 5. 1904.* SOkA JH, fond Kulturně-historický. karton 223, inv. č. 1543, nečíslováno.

³⁴⁵ Srov. MUK, J. Z kroky rodu Klavíkova a Zátkova *Rodokmen* 1947, č. 3, roč. 2, s. 83-84.

³⁴⁶ Srov. MUK, J. Z kroky rodu Klavíkova a Zátkova *Rodokmen* 1947, č. 4, roč. 2, s. 113.

³⁴⁷ Srov. REBAN, K. O jednom osvíceném knězi. *Hlas lidu* 1938, č. 19, roč. 33, s. neuvejena.

³⁴⁸ Srov. MUK, J. Ze života osvíceného katechety prof. Jana Zátky. Jindřichův Hradec: nákladem vlastním, 1937, ISBN neuvejeno, s. 4.

³⁴⁹ Srov. HEŠ, G. Profesoři a učitelé ústavu za doby gymnasia šestitřídního 1819 – 1848. In *XLIII. Výroční zpráva c. k. Vyššího gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1902 – 1903.* Jindřichův

Podílel se na založení knihovny českých knih, kterého se svými nákupy účastnili i studenti. Ještě při oslavě padesátiletého trvání obnovení gymnázia pronesl slavnostní řeč „o krásnu, pravdě a dobru“, která vyšla i tiskem.³⁵⁰

Se svými svobodomyšlnými bolzanovskými názory, s nimiž přišel již z českobudějovického gymnázia, si Zátka byl přirozeně blízký s prefektem jindřichohradeckého gymnázia H. Hudcem. V roce 1849 vydal v místní Landfrasově tiskárně první ze svých napadnutých spisů, a to příručku „*Biblické děje Starého a Nového Zákona*“, nesené v hegelianském duchu.³⁵¹ Brzy po vydání, již 16. 11. 1849 budějovická konsistoř posílá jindřichohradeckému proboštovi Weberovi list s ostrými výhradami vůči bludným racionalistickým názorům, které kniha obsahuje. Probošt měl vše vyšetřit a důvěrně si opatřit sešity žáků s jeho přednáškami.³⁵² Zátkovi bylo vytknuto na 20 bodů. Biskup Landauer si se Zátkou opakovaně korespondoval a Zátkova odpověď, i když neznamenal žádný odvolání, snad byla konsistoří pochopena jako odvolání. Navíc bylo v tisku zveřejněno prohlášení konsistoře, že Zátka slavnostně odvolal.³⁵³ Dnešní čtenář již jen s velkými obtížemi rozpoznává ty partie Biblických dějů, které v oné antihegeliansky vypjaté atmosféře, tak pobuřovaly hierarchii.

Tím se spustil řetězec sporů, který vrcholil v letech 1856 – 1859, kdy dosáhl kuriosních rozměrů. Sám ministr kultu a vyučování hrabě Leopold Lev Thun-Hohenstein napsal 20. 9. 1856 dopis biskupu Valeriánu Jirsíkovi, že nemravný život ředitele Hudce a katechety Zátky podkopává náboženské přesvědčení žactva.³⁵⁴ Ministr Thun dokonce uvádí takové detaily, že Hudce se Zátkou měli být před několika lety přistiženi dvěma pražskými kanovníky v postní době v hostinci u masa, vyčítá jim vycházení na veřejnost bez duchovních odznaků i to, že Hudce má v bytě nad postelí jen obrazy Goetha, Schillera, Herdera aj. Strause!³⁵⁵ Hudce i Zátka byli následně

Hradec: nákladem vlastním, 1903, s. 9.

³⁵⁰ Dostupná v SOKA JH, fond Kulturně-historický. karton 142, inv. č. 1248, nečíslováno.

³⁵¹ ZÁTKA, J. *Biblické děje. Díl první. Starého zákona děje*. Jindřichův Hradec: Josef Landfras, 1849, ISBN neuvedeno, dostupné Kramerius.

³⁵² Srov. MUK, J. *Gymnasium v J. Hradci v dobách probuzení. Ohlas od Nežárky*, 1930, č. 13, roč. 60, s. (1).

³⁵³ Srov. MUK, J. *Ze života osvěceného katechety prof. Jana Zátky*. Jindřichův Hradec: nákladem vlastním, 1937, ISBN neuvedeno, s. 23.

³⁵⁴ Archiv min. vnitra praes. 1854–9 č. 6/3/35/1

³⁵⁵ Současně ministr v této věci ukládá místodržícímu Karlu Tsoor de Mescery, aby udělil důtku radovi Zeithamerovi, který si málo všimal Hradce, a když tam byl, bydlel u Hudce. Srov. MUK, J. *Gymnasium v J. Hradci v dobách probuzení. Ohlas od Nežárky*, 1930, č. 14, roč. 60, s. (1) titulní

budějovickou konsistoří pokárání. Z údajných morálních poklesků místodržící Karel Tsoor de Mescery sice poté oba vyvinil, nicméně po korespondenci s biskupem Jirsíkem, kdy Zátka odmítl odvolat názory, které mu byly vytčeny, je roku 1859 poslán do pense.

Stěhuje se do Českých Budějovic a ještě roku 1862 vydává spis „Všeobecný názor světa“, který je podle dobových kritiků již naplněn naturalistickými a panteistickými myšlenkami.³⁵⁶ Na oficiální index zakázaných knih, jak se občas mylně uvádí, se však žádné jeho dílo nedostalo.³⁵⁷ V Českých Budějovicích se společně s bratrem Hynkem účastní veřejného a národního života v „Besedě“ a dokonce je uvažováno i o jeho kandidatuře na poslance. K tomu nakonec nedochází.³⁵⁸ Umírá v Českých Budějovicích ve starém Zátkově domě 31. 12. 1881 ve věku 80 let.³⁵⁹ S jeho pohřbem údajně měly potíže církevní kruhy, Jirsíkův vliv je však měl vést k ústupu.³⁶⁰ Na budějovickém staroměstském hřbitově jej pohřbíval děkan Václav Marek.³⁶¹ O tom, jak byl katecheta Zátka v Jindřichově Hradci oblíbený, svědčí jistě i to, že za něho bylo slouženo dne 4. 1. 1882 v proboštském chrámě slavné requiem s účastí studentů.³⁶²

Zátkův spor s nadřízenými býval v národnostně vypjaté době převážně vysvětlován jako pronásledování za jeho vlastenectví. To však v případě biskupa Jirsíka je vysoce nepravděpodobné. Sám biskup byl velký vlastenec a konsistoř mu vytýkala veřejné hlásání tehdy teologicky neuznávaných názorů.

---

strana.

³⁵⁶ Tyto výhrady k jeho dílu uplatňuje i Reban, který si jinak Zátky váží, i v roce 1938. Toto Zátkovo dílo viz: ZÁTKA, J. Všeobecný názor světa na základě pokročilé vědy. 3. vydání. Praha: Špilaur, 1880, ISBN nevedeno, dostupné v Jihočeské vědecké knihovně.

³⁵⁷ Reban připomíná, že na římský index zakázaných knih se z českých autorů dostalo jen dílo *Circulus horologii* napsané Václavem Budovcem z Budova. Srov. REBAN, K. O jednom osvíceném knězi. *Hlas lidu* 1938, č. 19, roč. 33, s. nevedena

³⁵⁸ Srov. MUK, J. Z kroky rodu Klavíkova a Zátkova *Rodokmen* 1947, č. 4, roč. 2, s. 113–114.

³⁵⁹ Diagnosa ohledávajícího lékaře je marasmus. Viz zápis v matrice zemřelých: *Digitální archiv SOA Třeboň. Kniha zemřelých České Budějovice za léta 1877–1885*, [cit. 4. 1. 2012], kniha č. 103, s. 111.

³⁶⁰ Srov. MUK, J. Z kroky rodu Klavíkova a Zátkova *Rodokmen* 1947, č. 4, roč. 2, s. 114.

³⁶¹ Srov. REBAN, K. O jednom osvíceném knězi. *Hlas lidu* 1938, č. 19, roč. 33, s. nevedena

³⁶² Srov. Autor neveden. Zprávy domácí a z venkova. Slavné requiem, *Ohlas od Nežárky*, 1927, č. 30, roč. 12, s. 246 – 247.

5.3 Maturitní aféra přelomu 19. až 20. století

Nechybí ani zprávy o podvodech při maturitách, kdy například jednomu žáku při bohoslužbě před maturitou vyklouzly taháky na zem.³⁶³ Skutečná aféra však propukla ve středu 14. prosince 1911 při písemné maturitní zkoušce z řeckého jazyka, když si v 11:30 dohlížející profesor Plicka všiml, že u lavice žáka Tlachny vypadly na zem nějaké hektografované listy. Byly na nich překlady části zadaného tématu. Profesor tuto skutečnost ihned oznámil řediteli gymnázia. Proběhlo vyšetřování, při kterém se nikdo ze studentů nepřiznal. Nakonec Zemská školní rada rozhodla opakovat písemku za přísného dozoru.³⁶⁴ Tato aféra nebyla nijak publikována, ve výročních zprávách ani v dobovém lokálním tisku o ní není zmínka. Byla však součástí dlouho trvajících podvodů s maturitami. Situaci líčí ve svých vzpomínkách Antonín Langer. V době maturit se v hostinci pana Fáry³⁶⁵ scházela sešlost jindřichohradeckých studentů a intelektuálů, kteří chtěli „pomoci“ maturantům. Říkali si poněkud honosně „Akademie věd a umění v Jindřichově Hradci“. Po různých málo účinných metodách, jak provozovat spojení s maturanty, našli řešení. Prostory gymnaziální půdy totiž souvisely přes půdu věže Nežárecké brány s půdou Fárova domu. Nejprve byly otázky vyhazovány ven oknem záchodu a vypracovaná témata byla vhozena do gymnázia větrákem z půdy.³⁶⁶ Když tato cesta byla odhalena a větrák zazděn, našlo se další řešení. Hostinský Fára prolezl na půdu gymnázia, odkud přinesl otázky. Ty „učená sešlost“ rychle vypracovala, rozmnožila (diktátem a zřejmě i hektografem). Hostinský pak opět přes půdu dopravil texty na smluvené místo na půdě.³⁶⁷ Prozrazením v roce 1911 tato praxe skončila. Vyšetřování celé aféry je zachyceno v protokolu maturitní komise.³⁶⁸ Po zevrubném vyšetřování se pachatele nepodařilo přesně zjistit (vysoce podezřelými z vynesení otázek byli shledáni dva studenti, kteří třídu opustili), a tak bylo

³⁶³ Naštěstí si toho přítomný ředitel nevšiml. Srov. KRÁTKÁ, K. *Jindřichohradecké gymnasium a jeho studenti v letech 1866 až 1918*. Diplomová práce, filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 1995, vedoucí práce: doc. Dr. Milan Hlavička, s. 39. Práce je dostupná v SOKA JH, inv. č. 4665, sign R-400

³⁶⁴ Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595–1985)*. s. 17.

³⁶⁵ Nalézal se vedle Nežárecké brány, která sousedila s budovou dnešního muzea, kde bylo v té době gymnázium (bývalý seminář).

³⁶⁶ Srov. KRÁTKÁ, K. *Jindřichohradecké gymnasium a jeho studenti v letech 1866 až 1918*. s. 40.

³⁶⁷ Srov. LANGER, A. *Štampasti a další vzácní hosté. Jindřichohradecké hostince před sto lety*. (Praha) : Areplos, 2001, ISBN 80-902834-1-1, s. 165-169.

³⁶⁸ *Protokol konference č. XXXI. v pokusu podvodu při písemných pracích při zkoušce dospělosti* Jednání komise se účastnili všichni členové, jeden z profesorů, který měl ve třídě syna nehlasoval. Podrobný zápis jednání vychází z analýzy situace, částečného, byť mnohdy později popřeného doznání některých žáků (např. barvitě líčení: „... Kyza se přiznal k opisování, Prášek houževnatě zapírá vše...“ Dostupné v SOKA JH, fond Gymnázium Vítězslava Nováka, karton č.31, inv. č. 827, nečíslováno.

rozhodnuto opakovat celou písemnou zkoušku z řečtiny znovu, hlavním viníkům snížit známku z chování a padal i návrh všem snížit dosaženou známku o jeden stupeň. Je zajímavé, že v dobovém tisku není o afěře nic k nalezení, nikdo zřejmě nestál o nežádoucí přílišnou publicitu.

5.4 Školní výlety

Součástí školního života byly také studenty velmi oblíbené školní výlety. Největší tradici měly tyto výlety na jindřichohradeckém **gymnáziu**, kde se také o nich dochovalo nejvíce písemných zpráv a vzpomínek jejich účastníků. Tyto výlety bývaly významnou událostí, jak v životě žáků, tak i v životě celého města. Počátky gymnazijních výletů jsou spojeny s postavou prof. Steinhausera, nazývaného též „otec studentstva“. Tento profesor dal podnět, jakožto učitel tělocviku právě k prvnímu celoškolnímu výletu do Kardašovy Řečice.³⁶⁹ Steinhauser byl také duchovním otcem soustavy povelů, které už dlouho před výletem se studenty procvičoval. Na tohoto „velitele“ výletů vzpomíná ve své knize Ferdinand Strejček. Píše: „...*Steinhauser stál uprostřed jako hrdý vůdce před svým plukem a velel zvučným hlasem: Práporě pozor! K modlitbě stav! Každý jsme v duchu veleli dále, jedna, dvě. Na tyto rázy se sejmuly klobouky a hudba spustila modlitbu. Byl to okamžik tichý, vřelý a sváteční...*“³⁷⁰ den, ve kterém se výlet konal... Studenti se na výlet velmi pečlivě připravovali, promýšleli zábavný program, pilovali taneční figury, doprovodnou hudbu apod.³⁷¹ Další výlet se konal za prof. Heše do proboštských lesů.³⁷²

Atmosféru výletů prožívalo i celé město, rovněž tak i městečko hostitelské. Studenty z města vyprovázeli doslova dav lidí. Po slavnostním seřazení vyrazili dle stanovených pokynů na cestu i se svým studentským praporem. V čele průvodu šel kapelník, oblečený ve speciálním obleku, dědicím se ze třídy na třídu.³⁷³

---

³⁶⁹ srov. KRÁTKÁ, K. *Celoškolní výlety jindřichohradeckého gymnázia v druhé polovině 19. století*, Kuděj 2000/2 st. 57.

³⁷⁰ srov. STREJČEK: *Jindřichův Hradec let osmdesátých*, s. 62.

³⁷¹ srov. ŘEZNIČKOVÁ, K. *Študáci a kantoři starého Rakouska*, s. 93.

³⁷² srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnasia (1598 – 1985)*, s. 15. Jindřichův Hradec: Spolek přátel starého Jindřichova Hradce, 1985. ISBN neuvedeno.

³⁷³ srov. KRÁTKÁ, K. *Celoškolní výlety jindřichohradeckého gymnázia v druhé polovině 19. století*, Kuděj 2000/2, s. 60 - 61 Prapor byl dílem několika hradeckých slečen a byl gymnázium předán a vysvěcen za přítomnosti mnoha oficiálních hostů při slavnosti na gymnaziálním nádvoří dne 25. 6. 1880.

Cílem výletu bývalo nějaké sousední městečko nebo větší obec. Nejčastěji se navštěvoval Jarošov, Kardašova Řečice, Kamenice nad Lipou, Kremže, Počátky či Stráž nad Nežárkou.³⁷⁴ Na místě bývali studenti nadšeně přivítáni místními a pohoštění, většinou na faře.

Nejslavnější z prvních výletů byl však výlet 6. 6. 1863 na lovecký zámek Jemčina asi 15 km vzdálený od Jindřichova Hradce. Byl v podstatě skutečným počátkem rozmachu slavných výletů gymnázia. Je spjat s ředitelem Matějem Růžičkou, který pro něj vypracoval dokonce zvláštní řád: „*Zákony k výletu, jenžto se dne 6. ho června 1863 v Němčině odbývati bude.*“³⁷⁵ Zde je velmi podrobně rozepsáno, v kolik se účastníci sejdou, jak mají být připraveni a na výlet řádně vybaveni. Uvedený zákon má celkem XVI. bodů a velmi podrobně přibližuje barvitou atmosféru tehdejšího výletu. Tento výlet byl prvními Majáles v Jindřichově Hradci a tuto tradici sem zavedl právě ředitel Růžička ze svého minulého působiště v B. Bystrici, kde se již běžně tzv. Majales slavily.³⁷⁶ Přestože kronika gymnázia dokládá tuto událost jen velmi okrajově, tak o slávě této slavnosti nás může přesvědčit nejen archivní pohlednice, na které vidíme velmi mnoho účastníků³⁷⁷ ale i soupis všech účtů, texty přípitků hostům i zmíněný výletní řád.³⁷⁸

Pravidelnost školních výletů se změnila za striktního ředitele Říhy. Výlety měly úplně jinou atmosféru, byly mnohem více sešňorované. Až za jeho nástupce ředitele Deckera se vrací alespoň částečně do výletů „starý duch“. Během první světové války je nahradila různá pochodová a pořadová cvičení. Ve školním roce 1917 – 1918 se ještě pokusil ředitel Hoffmeister vrátit ke staré tradici gymnazijních výletů.

Ze vzpomínek bývalých žáků je vidět výjimečnost a význam těchto akcí. Jednak to bylo příjemné osvěžení a zábava, také se prohloubily vzájemné vztahy mezi studenty a jinak „nedostižnými“ profesory. Akce přispívala také k prohloubení soužití školy

---

³⁷⁴ srov. Pamětní kniha gymnasia (*Geschichte des Gymnasium zu Neuhaus*), SOKA JH, fond Gymnázium, kniha 5/I, s. 87 – 92.

³⁷⁵ srov. MUK, J. K historii studentských výletů, *Ohlas od Nežárky*, 1926, roč. 56. č. 34, s. 4, viz též Srov. PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595–1985)*, s. 15. „*Zákony k výletu*“ jsou dostupné též v SOKA, fond Gymnasium, karton 50.

Podrobnost zákoníku je patrná již z prvního ustanovení: „*I. V sobotu se každý bitím (rázem) ¼ na 6 dostaví k telocvičně, kde polní znak na klobouk obdrží, radno jest, aby z domu již každý s teplou snídaní v žaloudku zahřán, a natřenyými nohami lojem přišel, by se mu na nich žádných puchýřů nestalo*“

³⁷⁶ Z nového působiště píše Růžička svému příteli do B. Bistric: „*radost jest nad touto čilou mládeží, jako na statečné síly učelské pohlednout*“ a dodává: „*To budou bratře, náké Majalesy*“ viz. MUK : *Z historie studentských výletů*, s. 4.

³⁷⁷ srov. pohlednice I. Majáles, SOA Třeboň (oddělení J. Hradec), fond Velkostatek J. Hradec, karton 110, sign. III Ke – 11d, nečíslováno.

³⁷⁸ srov. MUK, J. *K historii studentských výletů*, s. 5

a města a pocitu hrdosti studentů, že patří k místnímu „ústavu“³⁷⁹.

Také jiné školy jindřichohradecké zmiňují své výlety, vycházky a exkurze svých žáků. Záznamy o nich jsou však pouze okrajové ve výročních zprávách, pamětních knihách či kronikách. Nedostatek publikovaných vzpomínek na tyto výlety může být následkem menších literárních schopností absolventů těchto škol.

Obchodní škola například podnikala poučné vycházky na Jemčinu, do Černínského pivovaru, na výstavu perleťového zboží v Žirovnici, do mlékárny a škrobárny v Jarošově apod. Jednalo se spíše o vycházky spojené s exkurzemi k doplnění probíraného učiva.³⁸⁰

Hospodářská zimní škola konala poučné vycházky. Jak píše ve své výroční zprávě z roku 1892/93: „...*Aby chovanci nabyli názoru o věcech, které se jim ve škole ukázati nemohou, jakož i za příčinou rozšíření vědomostí praktických, konají se s nimi vycházky na vzorně zařízené statky hospodářské i do závodů průmyslových...*“ Studenti se svými profesory chodili na vycházky do pole, kde prakticky prováděli vyměřování pozemků, cvičili se v provádění lučních staveb. Navštívili také Etynek (Novou Včelnici), kde si prohlédli vzorný chov prasat. V Kamenici nad Lipou byli na exkurzi na velkostatku, kde měli odborný výklad k chovu dobytka a popisu výroby mléka a másla.³⁸¹ Další exkurze se konaly do různých hospodářsko-průmyslových závodů, kde jim byl poskytnut vždy odborný výklad.

Chlapecká škola obecná a měšťanská ve své Pamětní knize také zmiňuje, že k „osvěžení a poučení mládeže školní“ byly pořádány letní vycházky do sadů, okolních lesů, musea a bližšího okolí. Žáci navštěvovali také různé průmyslové závody a hraběcí archiv.³⁸² Pravidelnost vycházek dosvědčuje i ustanovení, které vydalo ředitelství, jako pokus o sjednocení postupu při jejich konání. Na společné poradě 15. 5. 1904 byly navrhnuty a odsouhlaseny tyto postupy:

1. Každý třídní učitel školy obecné a odborný učitel školy měst. ustanov si, které vycházky konati chce a za jakým přesně vytknutým účelem,
2. Vytkni v hlavních rysech program každé vycházky

³⁷⁹ srov. KRÁTKÁ, K. *Celoškolní výlety jindřichohradeckého gymnázia v druhé polovině 19. století*, Kuděj 2000/2, s. 65

³⁸⁰ srov. *Výroční zpráva obchodní školy: 1914/1915*, nečíslováno, dostupné v badatelně muzea J.Hradec.

³⁸¹ srov. *Výroční zpráva Zimní hospodářské školy 1892/93*, nečíslováno, dostupné v badatelně muzea J. Hradec

³⁸² srov. *Pamětní kniha chlapecká škola obecná a měšťanská J. Hradec 1900-1924*, s. 6. [cit. 30. 12. 2011] Dostupné na internetu:

<<http://digi.cesearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=200072&page=1&search=Jind%C5%99ich%C5%AFv+Hradec&sst=1&dates=,,,,,&searchtype=&searcharch=&allwords=> >

3. *po vzoru týdenního rozvrhu látky učebné zaznamenej nástin těchto programů do zvláštního archu, aby pro dobu příhodnou, pohotově byl*
4. *pokud se týče doby výletu, budiž šetřeno následujícího:*
- a) *výlet buď konán jen tenkrát, když počasí nevzbuzuje naprosto žádných obav vzhledem k zdraví žáků*
  - b) *učitel výlet konající říd se časem, platným pro počátek a konec vyučování ve školní budově*
5. *Aby nebyla znemožněna inspekce a hospitace při těchto výletech, budiž vždy přesně označeno místo výletu a směr, kterým žáci z výletu se vrátiti mají*
- 6) *Úkol vycházky bude někdy vyžadovati toho, aby přeloženy byly hodiny reálného vyučování³⁸³*

---

³⁸³ srov. *Pamětní kniha chlapecká škola obecná a měšťanská J. Hradec 1900-1924*, s. 36
[cit. 30. 12. 2011] Dostupné na internetu:
<<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=200072&page=1&search=Jind%C5%99ich%C5%AFv+Hradec&sst=1&dates=,,,,,&searchtype=&searcharch=&allwords=>>

6 Některé významné osoby jindřichohradeckého školství starší doby

6.1 Bohuslav Alois Balbín

Bohuslav Ludvík Balbín se narodil v Hradci Králové 3. 12. 1621 jako nejmladší ze šesti dětí.³⁸⁴ Brzy osiřel a v dětství byl vychováván u rodinného příznivce na častolovickém zámku. V deseti letech začal v Broumově studovat benediktinskou latinskou školu, po roce přešel do Jičína na jezuitské gymnázium a jeho studia pokračovala v Olomouci. Jezuitským novicem se stal v patnácti letech. Dále studoval na řádové koleji v Kladsku a v Praze, kde v Klementinu absolvoval v letech 1639 – 1641, kdy dosáhl magisterského stupně.³⁸⁵ Na kněze byl vysvěcen roku 1649 a vyšší sliby složil v roce 1654.

Protože podle jezuitských pravidel musel mít pedagogickou praxi před studiem teologie, začal vyučovat v Praze na jezuitských gymnáziích již po dosažení magisterského studia. Po kněžském svěcení působil tři roky jako misionář ve východních Čechách (1650 – 1653). Poté byl znovu povolán k pedagogické činnosti. Vyučoval v Kladsku, v Praze, v Brně.

Roku 1655 přichází na jindřichohradecké gymnázium. Tehdejší rektor Gosvin Mickel mu přidělil kromě vyučování v rethorice i repetenty, stal se prefektem škol a rádcem latinské kongregace. Naučil se zde i polsky.³⁸⁶ Byl zde zavalen i dalšími povinnostmi – musil vyučovat i 47 scholastiků, byl ředitelem mariánské kongregace, podílel se na přípravě žakovských divadelních představení a oslav. Stěžoval si na nedostatek času pro svá historická studia³⁸⁷ a nakonec mu byla provinciálem přiznána jistá úleva.³⁸⁸ I přes toto vytížení uměl si najít čas nejen na vycházky se žáky do okolí,

---

³⁸⁴ Pocházel z erbovního rodu, který zchudl do měšťanských poměrů za třicetileté války. Již jeho děd Jan Balbín Škornice z Vorličné skládal básně, otec byl původně pardubickým purkrabím., rodina pak přesídlila do Hradce Králové.

³⁸⁵ V době svých pražských studií během švédského útoku bojoval ve studentské legii vedené P. Plachým. Srov. BENETKA, B. P. *Boh. Balbín T. J. kněz – učenec – vlastenec*. Olomouc: Vítězové, 1939 ISBN neuvedeno, s. 12.

³⁸⁶ Jeho vztah k Polsku se projevuje i v jeho Rozpravě. K pobytu Balbína v Jindřichově Hradci viz TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 245–246.

³⁸⁷ Srov. KUČERA, J. P., RAK, J. *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*, Praha: Vyšehrad, 1983, ISBN neuvedeno, s. 87.

³⁸⁸ Byl mu přidělen k ruce jakýsi kněz s titulem *amanuensis professoris Balbin*.

ale i k společnému dobrodružnému prozkoumávání podzemní chodby pod kostelem sv. Jakuba.³⁸⁹ V Jindřichově Hradci studoval řadu listin, uspořádal zámeckou knihovnu a archiv, zajížděl odtud do Třeboně ke svému příteli, zámeckému hejtmanovi Janu von Echersdorf.³⁹⁰ Píše zde i knížku o známém mariánském poutním místě v Tuřanech u Brna (*Diva Turzanensis*), epigramy *Examen melissaeum*, hru o svatě Ludmile (1655) a o sv. Vojtěchu (1658).³⁹¹

Jeho pobyt v Jindřichově Hradci byl náhle ukončen nařízením řádových představených a byl přeložen do Brna a následně do Jičína, kde byl fakticky zbaven učitelování. Starší literatura důvody tohoto zákroku pomíjí, nebo se je snaží vysvětlit jen jako pronásledování vlasteneckého kněze. Nicméně v novější době se uvažuje (i na základě opatrné řádové korespondence) o tom, že za aférou mohl být závažný mravní poklesek, snad i ve vztahu k svěřeným studentům.³⁹² Podezření posiluje i další záležitost z roku 1678.³⁹³ Poté vystřídal řadu míst, z nichž nejtíživěji prožíval „vyhnanství“ v Klatovech.

Hlavní Balbínova díla jsou *Versimilia humanorum disciplinarum* (*Nástin humanitních disciplin*), *Epitome rerum bohemicarum* (*Výtah českých dějin*), které napsal místo zamýšlených velkých dějin Čech. Nejrozsáhlejší prací byla vlastivědná encyklopedie *Miscellanea historica regni Bohemiae* (*Směs historických rozprav o Českém království*). Svě nejznámější dílo však psal „do šuplíku“, nemělo být určeno k zveřejnění. Je známé pod nepůvodním Pelclovým zestručnělým názvem *Dissertatio apologetica pro lingua slavonica, praecipue bohemica* (*Rozprava na obranu jazyka slovanského zvláště pak českého*), které vyšlo latinsky až roku 1775 a česky roku 1869.³⁹⁴

---

³⁸⁹ Srov. KUČERA, J. P., RAK, J. *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*, s. 87

³⁹⁰ Cestoval i do Českého Krumlova, Kamenice nad Lipou, Pelhřimova. Srov. TEPLÝ 2/2 s. 246-247.

³⁹¹ Srov. tamtéž s. 247.

³⁹² ČORNEJOVÁ, I. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 80-204-0471-6, s. 152 a KUČERA, J. P., RAK, J. *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*, s. 87.

³⁹³ Z tehdejší korespondence ohledně Balbínova možného odstranění z Prahy pak zejména generálova slova: „...*Jak se na celou záležitost P. Balbína dívám, sdělil jsem posledně dost obšírně. Dosti však padá na váhu, k čemu se sám přiznává. Myslím, že nemůže být považováno za dostatečný trest, káželi se, aby bylo zachováno, co se zachovávatí má, totiž, že nesmí chlapce zváti k sobě do pokoje. To se zapovídá všem, i těm, kdo se nijak neprovinili...*“ Viz: KUČERA, J. P., RAK, J. *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*, s. 103.

³⁹⁴ Toto české vydání od Emanuela Tonnera je dostupné ve formě e-knih on line na:

<http://books.google.cz/books?id=lscDAAAQAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>

Balbín se při své publikační činnosti dostával do neustálých sporů s cenzurou. Poněkud romanticky bývalo vykládáno jako následek jeho vlastenectví, výtky však byly činěny k jeho morálnímu oprávnění psát o mariánských místech, k psaní o citlivých otázkách volby panovníka českými stavy. Lze se jen dohadovat, jaký vliv na nepřízeň vůči Balbínovi měla i případná morální aféra. V pozadí stály i spory a antipatie nejvyššího pražského purkrabí Bernarda Ignáce z Martinic.³⁹⁵

Balbín umírá po druhé mrtvici upoután na lůžko 28. 11. 1688 v Praze.

6.2 Hubert Hudec

Šlo o jednoho z nejvíce intelektuálně založených ředitelů novodobého gymnázia. Byl také nejdéle působícím představeným tohoto ústavu – nejprve v letech 1832 – 1848 jako jeho prefekt, poté až do roku 1862 jako první ředitel.

Narodil se 22. března 1875 v Praze.³⁹⁶ Po studiích na pražském akademickém gymnáziu vstoupil do *Řádu chudobných řeholních kleriků Matky Boží zbožných škol* (lat. *Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum*), zvaného piaristé. Vysvěcen na kněze byl 21. 12. 1817.³⁹⁷ Studoval klasické jazyky a filosofii a stal se učitelem piaristických noviců. Následně byl jmenován rektorem piaristické koleje v Benešově, viceprefektem jejich gymnázia a ředitelem hlavní školy tamtéž.³⁹⁸ Pedagogicky zde působil jako profesor morální a pastorální teologie, katechetiky a pedagogiky.³⁹⁹ Benešovské gymnázium bylo při úsporných opatřeních rozhodnutím guberniálního úřadu, vydaném 7. 7. 1832, zrušeno⁴⁰⁰ a Hubert Hudec odchází poté do Jindřichova Hradce.

Prefektem jindřichohradeckého gymnázia byl jmenován 10. 9. 1832 a svůj úřad převzal dne 5. 10. 1832.⁴⁰¹

³⁹⁵ Srov. HAUBELT, J. Bohuslav Balbín in *Slovník českých filosofů*. [on line]. [cit. 30. 12. 2011]
Dostupné na internetu: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/balbin.html>>

³⁹⁶ Srov. HEŠ, G. *Stručné životopisné črty prefektů do r. 1848 a od r. 1848 ředitelů ústavu*, s. 4.

³⁹⁷ Srov. Autor neuveden. Osobní věstník duchovenský. *Blahověst*. 1865, č. 31, roč. 15, s. 500.

³⁹⁸ Působil zde v letech 1825–1832. Srov. Autor neuveden. *Školská hlídka. Národní listy*, 1903, č. 193, roč. 43, s. 4.

³⁹⁹ Srov. HEŠ, G. *Stručné životopisné črty prefektů do r. 1848 a od r. 1848 ředitelů ústavu*, s. 4.

⁴⁰⁰ Srov. Autor neuveden. *Školská hlídka. Národní listy*, 1903, č. 193, roč. 43, s. 4.

⁴⁰¹ Srov. HEŠ, G. *Stručné životopisné črty prefektů do r. 1848 a od r. 1848 ředitelů ústavu*, s. 4.

I když se zprvu psal „Hudetz“, nechybělo mu vlastenecké cítění, a v tomto směru ve městě působil ve shodě s místním proboštem Vojtěchem Benediktem Juhnem (v úřadě byl činný v letech 1826 – 1843). Ten se také projevoval jako vlastenec,⁴⁰² byl i jedním z prvních členů Matice české a odebíral mnoho českých časopisů a knih.⁴⁰³ Oba dovedli na své žáky působit svým nepřilíživě nápadným, ale vytrvalým vlastenectvím. Ředitel Hudec také vydal první česky psanou výroční zprávu jindřichohradeckého gymnázia⁴⁰⁴ – viz příloha IX.

Hubert Hudec se pohyboval v okruhu svých intelektuálních přátel, kteří vesměs měli blízko k hegelianským kroužkům, nebo přímo v nich působili. V hegelianských kruzích se pohybovali v českém prostředí zejména Augustin Smetana,⁴⁰⁵ Ignác Jan Hanuš,⁴⁰⁶ František Matouš Klácel,⁴⁰⁷ a František Tomáš Bratranek.⁴⁰⁸ Poslední

---

⁴⁰² Juhnovo vlastenectví ilustruje např. i to, jak chválil Josefa Jungmanna ve svém listu Václavu Hankovi z 2. prosince 1834. Píše v něm: „*Co dávno mé srdce žadonilo, to se vyplnilo ve vydávání onoho slovníka neunavenou prací našeho přemilého pana Jungmanna skončeného. Potěšen jsa prvním svazkem nemohl jsem se dosti vynadiviti, kterak duchem jednoho muže tak hmotná a obrovská práce podstoupena býti mohla; mysle, proč nejsem mocnářem, abych z Jungmanna knížete zplodil?*“ Srov. ZELENÝ, V. *Život Josefa Jungmanna*. Praha: F. A. Urbánek, 1881. ISBN neuvedeno, s. 312.

⁴⁰³ Srov. TISCHER, F. *Paměti fary jindřichohradecké*. s. 287-288.

⁴⁰⁴ viz. BĚHALOVÁ, Š., *Výroční zprávy gymnázia v Jindřichově Hradci: s bibliografickým soupisem příspěvků z let 1851-1986*. Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska, 2007, sv. 19, s. 191.

⁴⁰⁵ Augustin Smetana (1814–1851), český německy píšící filosof – člen křížovnického řádu. Představitel evropského hegelianství, který byl v roce 1848 krátce děkanem Filozofické fakulty pražské univerzity (koncem roku 1849 odvolán). Svě názory formuloval mj. v díle *Die Bedeutung des gegenwärtigen Zeitalters (Význam současného věku)*, vydaného v Praze roku 1848. Byl to idealistický panteista, kterému splývala v jedno metafyzika, noetika, přírodní filosofie, historická filosofie a etika. Předpokládal vyústění filosofie v osvobození lidského vědomí a člověka vůbec. Byl silně ovlivněn i Feuerbachovou filosofií. Nakonec v roce 1850 vystupuje z církve. Srov. ŠNEBERGEROVÁ, I. Augustin Smetana in *Slovník českých filosofů*. [on line]. [cit. 30. 12. 2011] Dostupné na internetu: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/smtna.html>>

⁴⁰⁶ Ignác Jan Hanuš (1812–1869), zaměřený na dějiny filosofie, byl profesorem filosofie v haličské metropoli Lvově, v Olomouci a poté v Praze v letech 1848–1852 (kdy byl na podnět V. Štulce a V. V. Tomka) odvolán. Zastával hegelovské názory a zajímal se o utopický socialismus, i když sám odmítal nařčení z hegelianismu a veřejně se hlásil se k filosofickohistorickému eklekticismu. Politicky byl k rakouské vládě vcelku loajální. Srov. LOUŽIL, J. Ignác Jan Hanuš in *Slovník českých filosofů*. [on line]. [cit. 30. 12. 2011] Dostupné na internetu: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/hanusi.html>>

⁴⁰⁷ František Matouš Klácel (1808–1882) byl původně augustinián (působící v tolerantním prostředí brněnského opata Nappa) a profesor filosofie tamtéž. Po obvinění z hegelianismu a pantheismu byl z profesury odvolán. Stal se členem utopického Českomoravského bratrstva (mj. spolu s Helceletem, Hanušem, i Boženou Němcovou), psal své Listy o původu socialismu a komunismu. Nakonec odjel do USA pokusit se uskutečnit něco ze svých myšlenek o neustálém vývoji přírody a společnosti a rozchází se konečně i s křesťanstvím. Srov. HOLZBACHOVÁ, I., GABRIEL, J. František Matouš Klácel in *Slovník českých filosofů*, [on line]. [cit. 30. 12. 2011] Dostupné na internetu: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/klacel.html>>

⁴⁰⁸ František Tomáš Bratranek (1815–1884) stejně jako Klácel začínal v augustiniánském klášteře na Starém Brně. Byl mladohegelovsky orientován. I on se načas sblížil s členy utopického Českomoravského bratrstva. Nastoupil roku 1851 na místo sesazeného Klácela. Od roku 1851 byl

jmenovaný byl zřejmě Hudcovi lidsky nejbližší, protože k němu do Jindřichova Hradce často zajížděl trávit své prázdniny. V Hradci byl vídán, jak diskutuje nejen se svým přítelem, ale i s vzdělání chtivými mladými muži.⁴⁰⁹

Při aféře s katechetou Janem Zátkou nebyl nařčení a osobních útoků ušetřen ani ředitel Hudec. Byl také obviněn z hegelianismu (oficiálně odmítaným v Rakousku, kde byl upřednostňován herbartismus⁴¹⁰). Navíc mu byla připisována odpovědnost za odpadlictví zdejšího kaplana Šrámka,⁴¹¹ a zhoubný vliv na katechetu Jana Zátku. Byl dokonce i nařčen z nemravného života.⁴¹² Hudec byl nakonec uznán za bezúhonného, těšil se ve městě všeobecné vážnosti a 22. 12. 1860 byl prohlášen za čestného občana města. Jeho životní heslo bylo: „*Pravda vysvobodí vás*“.

Heš když hovoří o Hudcovi, připomíná vedle noblesnosti i jistou rezervovanost a uzavřenost Huberta Hudce, patrně dané zkušenostmi z osudů, které potkaly jeho hegelovské přátele.⁴¹³

Navzdory svému rozsáhlému vzdělání a pedagogickým schopnostem nebyl psavého ducha, a proto po něm bohužel nezbyl žádný písemný odkaz.

Ředitel Hudec se nevyhýbal ani komunální politice. V obecních volbách, které se konaly 21. července 1850, byl zvolen členem jindřichohradeckého zastupitelstva.⁴¹⁴

Doba ředitelování Huberta Hudce byla obdobím nejen zásadních reforem gymnaziálního studia a jeho rozšíření na osmitřídňový cyklus, ale i dobou největšího rozkvětu jindřichohradeckého gymnázia, kdy počet jeho frekventantů stále stoupal až na

---

mimořádným a v r. 1853 řádným profesorem německé literatury na Jagellonské univerzitě v Krakově, k jejíž polonizaci významně přispěl. Srov. LOUŽIL, J. František Tomáš Bratranek in *Slovník českých filosofů*. [on line]. [cit. 30. 12. 2011] Dostupné na internetu: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/bratrn.html> >

⁴⁰⁹ Srov. HEŠ, G. *Stručné životopisné črty prefektů do r. 1848 a od r. 1848 ředitelů ústavu*, s. 5.

⁴¹⁰ Filozofický, a pedagogicko-psychologický a estetický směr prosazovaný oficiálně v Německu a Rakousku, vycházející z učení J. F. Herbarta (1776–1841). Tento systém se formoval v opozici vůči německému klasickému dialektickému idealismu a vzhledem k němu vystupoval jako učení antidialektické, formalistické a konzervativní.

⁴¹¹ Kaplan Jan Šrámek působil v Jindřichově Hradci v letech 1848–1849. Zachránil zde ilustrovaný literárský graduál, vydával vlastenecký list *Ozvěna* (zastavený brzy krajským úřadem v Táboře). Šrámek brzy poté přestoupil k evangelíkům, stal se profesorem ve Vratislavi, farářoval v Prusku a nakonec byl po svém přestupu na pravoslavní profesorem na gymnáziu v Petrohradě. Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 35.

⁴¹² Viz příhoda uvedená u kaplana J. Zátka.

⁴¹³ Srov. HEŠ, G. *Stručné životopisné črty prefektů do r. 1848 a od r. 1848 ředitelů ústavu*, s. 6.

⁴¹⁴ Srov. FRIČ, L. C. Historicko-literární upomínky z dob města Jindřichova Hradce. Březen. *Ohlas od Nežárky*, 1880, roč. 10, č. 10, s. 76.

vrcholných 508 zapsaných studentů v roce 1865 – tři roky po odchodu H. Hudce do penze. (viz příloha IV. - graf č. 2)⁴¹⁵

Hubert Hudec umírá ve věku 70 let dne 19. 8. 1865.⁴¹⁶ Pohřben byl na hřbitově u sv. Trojice 21. 8. 1865.

6.3 František Xaver Jandera

Nebyl sice jindřichohradeckým pedagogem, ale jako obětavý mecenáš města se zásadním způsobem zasloužil o obnovení zdejšího zrušeného gymnázia. Narodil se v Jindřichově Hradci 26. 11. 1744 jako syn měšťana a místorychtáře, bratr jeho otce byl farářem v Kunžaku a později se stal jindřichohradeckým proboštem.⁴¹⁷ Vystudoval jindřichohradecké gymnázium a poté byl v konviktu sv. Bartoloměje v Praze. Knězem byl vysvěcen roku 1768. Roku 1783 byla zřízena v nedalekém Blažejově (Blauschenschlag, Blaschenschlag) lokálie⁴¹⁸ a P. Jandera tam byl ustanoven lokalistou.⁴¹⁹ Roku 1803⁴²⁰ odešel z Blažejovské fary na odpočinek do Jindřichova Hradce.⁴²¹ Zemřel zde 25. 9. 1805 na sněž. Svůj na venkovského lokalistu značný majetek ve výši 11 175 zl. (patrně z dědictví po otci a po strýci proboštovi) nabídl městu, s tím, že mu budou vypláceny úroky. Město pak po jeho smrti tento kapitál použilo jako základ finančního zajištění obnoveného gymnázia.

---

⁴¹⁵ Srov. HEŠ, G. *Gymnasium jindřichohradecké za tři sta let svého trvání*. Jindřichův Hradec: Nákladem vlastním 1895 ISBN neuvedeno, s. 124.

⁴¹⁶ Ohledávací diagnosa zní: sešlost věkem. Viz zápis v matrice zemřelých: *Digitální archiv SOA Třeboň. Kniha zemřelých, za léta 1864–1869*, kniha č. 60. s. 98, [cit. 30. 12. 2011] Dostupné na internetu: <<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?menu=3&id=4397&page=100&lang=cs>>

⁴¹⁷ Působil v této funkci v letech 1755 – 1775.

⁴¹⁸ Lokálie byla dříve duchovní správa s vlastním knězem mimo sídlo farnosti, patřila pod určitou nedalekou farnost – zde to byla Horní Pěna (Oberbaumgarten)

⁴¹⁹ Srov. DECKER, A. *František Xaver Jandera, mecenáš města Jindř. Hradce, spoluobnovitel gymnasia*. in LX Výroční zpráva stát. Gymnasia v J. Hradci za školní rok 1919-20 (Jindřichův Hradec): nákladem vlastním, 1915, s. 4-5. Dostupné v badatelně musea J. Hradec.

⁴²⁰ Heš udává rok 1801. Srov. HEŠ, G. *Gymnasium jindřichohradecké za tři sta let svého trvání*, Gymnasium státní pětileté s. 16.

⁴²¹ Srov. DECKER, A. *František Xaver Jandera, mecenáš města Jindř. Hradce, spoluobnovitel gymnasia*. in LX Výroční zpráva stát. Gymnasia v J. Hradci za školní rok 1919-20 (Jindřichův Hradec): nákladem vlastním, 1915, dostupné v badatelně musea J. Hradec

6.4 František Lego

František Lego se narodil 14. srpna 1847 ve Lhotě.⁴²² Nižší reálku studoval v Rokycanech a vyšší v Plzni. V roce 1873 ukončil studia na pražské polytechnice. Roku 1874 nastupuje na jindřichohradeckou průmyslovou školu, roku 1875 přechází jako učitel technického odboru na chlapeckou měšťanskou školu.⁴²³ Roku 1895 se stává ředitelem dívčí měšťanské školy⁴²⁴ a setrvává v této funkci až do své smrti.

I když byl primárně technicky vzdělán, věnoval se velmi intenzivně kulturní činnosti. Byl členem okrašlovacího spolku **Vesna**. Jménem učitelského spolku Budeč podal návrh na založení městského muzea, což bylo městským zastupitelstvem roku 1882 schváleno.⁴²⁵

V roce 1881 byl u založení samostatné **Divadelní ochotnické jednoty „Jablonský“**.⁴²⁶ V okolí, spolu s manželkou Julií, sbírali hmotné doklady lidové kultury a uspořádali z nich v roce 1884 výstavu v chlapecké měšťanské škole. Ta měla celostátní ohlas.⁴²⁷ V roce 1887 následovala výstava v zámeckém rondelu. Roku 1891 se podílel i na Jubilejní zemské výstavě v Praze – zde upravil blatskou světnici. Tato Česká chalupa zde sklídila velký úspěch, takže byla v roce 1895 instalována i na Národopisné výstavě Československé.⁴²⁸

Lego byl i místním jednatelem *Komise pro prozkoumání a zachování dávnověkých památek země, jejich dějin, literatury a umění (komise archeologická) České akademie věd*.⁴²⁹

---

⁴²² Podle záznamu o úmrtí – viz níže. Dnešní Lhota pod Radčem, Malach uvádí jako rodiště Mýto u Rokycan viz MALACH, R. Přínos týdeníku Ohlas od Nežárky pro český národopis. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. 2010, s. 29 [cit. 30. 12. 2011] Dostupné on line: <http://is.muni.cz/th/145987/ff_m/>.

⁴²³ Srov. Autor neuveden. Zprávy domácí a z venkova. *Ohlas od Nežárky*, 1875, č. 35, roč. 5, s. 279.

⁴²⁴ Srov. Autor neuveden. Jmenování. *Ohlas od Nežárky*, 1895, č. 10, roč. 25, s. 84, rovněž DOMEČKA, L. František Lego. *Ohlas od Nežárky*, 1936, č. 49, roč. 66, s. 2.

⁴²⁵ Legovu žádost zastupitelstvo obdrželo již 3. 12. 1880, vyjádřilo se k ní až po opakovaných výzvách a založení muzea schválilo teprve v říjnu 1882.

⁴²⁶ Oznámení veřejnosti o založení ochotnického spolku viz HANEK, V., ŠETKA, R. Vlasteneckému obecenství Jindř.-Hradeckému. *Ohlas od Nežárky*, 1881, č. 23, roč. 11, s. 195.

⁴²⁷ O události přinesl zprávu i celostátní tisk – podrobný, několika sloupcový referát v Národních listech – viz: Autor pod šifrou J. V. K-a. Národopisná a umělecká výstavka v Jindřichově Hradci. *Národní listy*, 1894, č. 223, roč. 34, s. 2–3.

⁴²⁸ Srov. MALACH, R. Přínos týdeníku Ohlas od Nežárky pro český národopis. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. 2010, s. 29, [on line]. [cit. 30. 12. 2011] Dostupné on line: <http://is.muni.cz/th/145987/ff_m/>.

⁴²⁹ Srov. Almanach české akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění roč. 10. [online]. Praha: Česká akademie, 1900. s. 45 [cit. 30. 12. 2011]. Dostupné na <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/ontheflypdf_MGetPdf?app=10&id=4182&start=47&end=47>

Byl i značně publikačně plodný. Své odborné studie publikoval většinou v etnologickém časopise *Český lid*.⁴³⁰ Ve svých pozorováních přehledně graficky i verbálně vystihl lidovou zdobnost a skladbu jednotlivých výtvarných motivů. Jmenujme jen namátkou: *Svatební praporce v okolí Počátek*,⁴³¹ *Kroj kozácký*,⁴³² *Pomlázka z Kamenného Malíkova*.⁴³³

V roce 1911 těžce onemocněl a byl upoután na lůžko.⁴³⁴ Zemřel 18. září 1911⁴³⁵ a byl po smrti podle svého přání,⁴³⁶ jako první občan z Jindřichova Hradce, spálen v krematoriu – v cizině⁴³⁷.

6.5 Josef Novák

Narodil se 8. 3. 1849 v Josefově jako syn hodináře,⁴³⁸ absolvoval gymnázia v Hradci Králové a v Praze. Pokračoval ve studiu klasické filosofie na Karlově Univerzitě, kde získal aprobaci pro vyučování řečtině a latině. Poté co rok působil v Praze, nastoupil v roce 1873 na jindřichohradecké gymnázium. V roce 1875 dosáhl doktorátu filosofie.

Již od dob studií se intenzivně zajímal o umělecké památky a dějiny umění. Tento zájem dále rozvíjel v Jindřichově Hradci, takže se v roce 1890 stává dopisujícím členem České akademie. V následujícím roce působí jako kustod uměleckých sbírek městského musea. V roce 1895 se stává místním jednatelem archeologické komise při České akademii věd, roku 1898 dopisujícím členem vídeňské Centrální komise pro ochranu památek, v roce 1901 dopisujícím členem Královské české společnosti a nauk

⁴³⁰ Tento časopis začal vydávat Čeněk Zíbrt v roce 1891 a vychází dodnes, kdy je jeho vydavatelem Etnologický ústav Akademie věd ČR. Nejstarších 32 ročníků je dostupných na internetu na adrese: <<http://tyfoza.no-ip.com/ceskylid/>>

⁴³¹ *Český lid* 1894, 3, s. 97 – 101.

⁴³² *Český lid* 1897, 6, s. 149 – 151.

⁴³³ *Český lid* 1905, 14, s. 423 – 427.

⁴³⁴ Srov. DOMEČKA, L. František Lego. *Ohlas od Nežárky*, 1936, roč. 66, č. 51, s. 1 – 3.

⁴³⁵ Jako příčinu smrti uvádí ohledávající lékař MUDr. Hrdlička *sarcomatosis universalis*. Viz zápis v matrice zemřelých: *Digitální archiv. SOA Třeboň. Kniha zemřelých za léta 1911–1821*, kniha č. 66, s. 19, [on line]. [cit. 30. 12. 2011] Dostupné na internetu: <<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=4403>>

⁴³⁶ Oznámení o úmrtí viz: ZÍBRT, Č. Časové zprávy. + František Lego *Český lid* 21, 1912, s. 98.

⁴³⁷ Kremace v té době v Čechách ještě neprobíhaly, první krematorium v našich zemích vzniklo až roku 1917 v Liberci. F. Lego byl údajně prvním zpopelněným jindřichohradeckým občanem. Rakev s jeho tělem byla žáky všech typů škol doprovázena na nádraží v Jindřichově Hradci k odjezdu ke zpopelnění v Žitavě (Zittau)

⁴³⁸ Srov. Autor neuveden † Ph.Dr. Josef Novák. *Ohlas od Nežárky*, 1882, č. 1, roč. 57, s. 3.

a dalších. Prováděl zevrubné průzkumy i v terénu a intensivně publikoval (příspěvky do *Ohlasu od Nežárky* i jednotlivé monografie). Vrcholem jeho činnosti byl *Soupis památek v jindřichohradeckém okrese*, součást mohutného projektu, v jehož rámci mělo být vydáno 120 svazků z jednotlivých okresů.⁴³⁹

Byl i veřejně činný – ve volbách 14. 12. 1894 byl zvolen do I. sboru okresního zastupitelstva.⁴⁴⁰

V roce 1901 je Dr. Novák na rok pověřen vedením gymnasia, poté se stává ředitelem třeboňského gymnázia. Do důchodu odchází v roce 1907 a dále publikuje v *Jindřichově Hradci*. Umírá u syna v Praze 21. 10. 1927.⁴⁴¹

6.6 Anna Pavalová

Tato první jindřichohradecká ředitelka školy se narodila roku 1847 v Kutné Hoře, kde krátce učila. Poté se stala řídící učitelkou v Praze na Žižkově. V roce 1844, když byla 8 let prozatímní ředitelkou místní občanské dívčí školy,⁴⁴² byla konečně nařízením c. k. zemské školní rady dosazena na místo definitivní ředitelky této školy. Je zajímavé, že se tak stalo navzdory postoji místní a okresní školní rady. Obě zcela jednoznačně naléhaly na to, aby na toto místo byl ustanoven muž!⁴⁴³

Byla průkopnicí ženského hnutí a dle dobových svědectví zápasila za práva žen.⁴⁴⁴ Jako prvá také zakládala ve městě lidovou knihovnu se zábavným čtením.⁴⁴⁵

Zemřela poměrně mladá ve věku 47 let v Jindřichově Hradci dne 13. 5. 1894.⁴⁴⁶

---

⁴³⁹ Tento velkolepý projekt nakonec nebyl dokončen. Novákův sešit viz: NOVÁK, J. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Jindřicho-Hradeckém*. Praha: Nákl. Archeologická kommise při České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1901, ISBN neuvedeno.

⁴⁴⁰ Srov. *Pamětní kniha obecné školy dívčí 1842–1926*. s. 117. SOKA JH, kniha č. 1.

⁴⁴¹ Podrobně o J. Novákovi viz BĚHALOVÁ, Š., FÜRBAACH, F. *Vlastivědná a historická literatura o Jindřichově Hradci*. Jindřichův Hradec : Muzeum Jindřichohradecka, 2004, ISBN 80-86227-19-7, s. 8-10.

⁴⁴² Srov. Autor neuveden. Za Annou Pavalovou. *Ohlas od Nežárky*, 1929 roč. 59, č. 21, s. 3.

⁴⁴³ Srov. Autor neuveden. Zprávy domácí a z venkova. *Ohlas od Nežárky*, 1884 roč. 14, č. 1, s. (1).

⁴⁴⁴ Srov. Autor neuveden. Za Annou Pavalovou. *Ohlas od Nežárky*, 1929 roč. 59, č. 21, s. 2.

⁴⁴⁵ Srov. Autor neuveden. Za Annou Pavalovou. *Ohlas od Nežárky*, 1929 roč. 59, č. 21, s. 4.

⁴⁴⁶ Jako příčinu smrti uvádí ohledávající lékař MUDr. I. Kheck *Morbus Basedovi*. Viz zápis v matrice zemřelých: *Digitální archiv. SOA Třeboň. Kniha zemřelých za léta 1886–1895*, kniha č. 63, s. 248, [online]. [cit. 30. 12. 2011] Dostupné na internetu: <<http://digi.cesearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=4400>>

6.7 František Rull

Šlo o významného pedagoga jindřichohradeckého základního školství 19. století a veřejně působícího občana města.

Byl jindřichohradeckým rodákem – narodil se zde 23. července 1813 v rodině soukeníka Františka Rulla, vlastníka domu č. p. 97 poblíž františkánského kláštera.⁴⁴⁷ Podle nekrologu studoval na gymnasiu v Jindřichově Hradci,⁴⁴⁸ následně pak vstoupil v Praze k františkánům. Filosofická studia absolvoval v Plzni. Po svém vystoupení z františkánského řádu byl přijat do českobudějovického biskupského semináře, který úspěšně absolvoval. Vysvěcen byl 25. července roku 1843 biskupem Antonínem Konstantinem Růžičkou v Českých Budějovicích. Dalších osm let působil jako kaplan v Chotovinách u Tábora.

Po úmrtí katechety P. Hřebeského v roce 1851 se uvolnilo katechetické a ředitelské místo na hlavní škole v Jindřichově Hradci a P. Rull se o ně ucházel. Byl však úspěšný jen co se týká první funkce, ředitelský post nezískal (byl obsazen učitelem Františkem Hugo Vladykou). Až po smrti ředitele Vladyky se stává Rull ředitelem hlavní školy.

P. Rull byl oblíben jak mezi žáky, tak i mezi svými kolegy. Stal se předsedou učitelského spolku – jednoty nazvané „Jindřichohradecká Budeč“.⁴⁴⁹ Byl i dopisujícím členem jednoty českých matematiků.⁴⁵⁰ Neopomíjel ani to, co bychom dnes nazvali ochranou životního prostředí.⁴⁵¹ Ani on se nestránil veřejné činnosti a byl zvolen do obecního výboru.⁴⁵² Založil žákovskou knihovnu a zasazoval se i o vybavení školy

---

⁴⁴⁷ Viz zápis v matrice narozených: *Digitální archiv SOA Třeboň. Kniha N 1817–1822*, kniha č. 12. s. 28, [cit. 30. 12. 2011] Dostupné na internetu:

<<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?menu=3&id=4349&page=29&lang=cs>>

⁴⁴⁸ V Hešově seznamu studentů gymnázia však jeho jméno uvedeno není. Viz HEŠ, G. *Gymnasium jindřichohradecké za tři sta let svého trvání*, s. 114.

⁴⁴⁹ Srov. Autor neúveden. „Výbor Budče jindř.-hradecké“ *Ohlas od Nežárky*, 1879, roč. 9, č. 24, s. 190.

⁴⁵⁰ Srov. Autor neúveden. Z jednoty českých matematiků. *Národní listy*, 1873, roč. 13, č. 310 s. (2)

⁴⁵¹ Ve svém vystoupení na spolku pro ochranu ptactva ocenil tuto záslužnou činnost. Srov. Autor neúveden. Důstojný pan P. Fr. Rull, *Ohlas od Nežárky*, 1880, roč. 10, č. 5, s. 35.

⁴⁵² Srov. Viz *Digitální archiv. SOA Třeboň. Kronika obecní 1836 – 1928*. s. 225. [on line]. [cit. 30. 12. 2011]: Dostupné na internetu :

<<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=183&page=1&search=Jind%C5%99ich%C5%AFv+Hradec&sst=0&dates=&searchtype=&searcharch=&allwords=>>>

názornými pomůckami.⁴⁵³ Jeho stěžejní dílo je *Monografie města Hradce Jindřichova*, vydaná Landfrasem roku 1875.

P. František Rull umírá v Jindřichově Hradci dne 7. srpna 1883⁴⁵⁴ a 10. 8. je slavnostně pohřben proboštem Vilémem Platzerem na hřbitově u sv. Trojice.⁴⁵⁵

---

⁴⁵³ Příkladem je nákup „telluria“ od počáteckého učitele Hrona. Srov. Autor neuveden. Tellurium p. Hrona, učitele v Počátkách. *Ohlas od Nežárky*, 1876, roč. 6, č. 51, s. 418.

⁴⁵⁴ Jako příčinu smrti uvádí ohledávající lékař MUDr. I. Kheck mrtvici. Viz zápis v matrice zemřelých: *Digitální archiv. SOA Třeboň. Kniha zemřelých za léta 1877–1885*, kniha č. 62, s. 213 [on line]. [cit. 30. 12. 2011] Dostupné na internetu: <<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=4399>>

⁴⁵⁵ Srov. Autor pod šifrou -r. Pohřeb zvěčnělého ředitele a katechety škol obecných veleb. pána, pana P. Fr. Rulla, *Ohlas od Nežárky*, 1883, roč. 13, č. 32, s. 259.

7 Někteří významní absolventi jindřichohradeckých škol starší doby

Jiří Bílek z Bileneberka se narodil v Chrudimi. V roce 1607 je uváděn v katalogu gymnázia v rétorice. Stal se staroboleslavským kanovníkem. Byl od roku 1642 až do své smrti roku 1647 prvním infulovaným krumlovským prelátem – arciděkanem. Z jeho spisů čerpali Peckovský i Hamerschmied. Především pak Bohuslav Balbín, který z Jindřichova Hradce Bílka v Českém Krumlově navštívil a měl v rukou jeho deník *Diarium decani Bílek*. V roce 1630 získal šlechtický predikát majestátem císaře Ferdinanda II. vydaným v Řezně.⁴⁵⁶

Philipp Friedrich von Breuner (Breiner)⁴⁵⁷, se narodil v Raabu v Uhrách jako syn štyrského šlechtice – válečníka. V jindřichohradeckém gymnáziu je uváděn k roku 1606, tedy jako devítiletý.⁴⁵⁸ Studoval zde spolu s Arnoštem Vojtěchem z Harrachu, se kterým byl spojen rodinnými pouty. Spolu s ním získal ve stejný den ve Vídni nižší svěcení. Jako on studoval i na Germanicu v Římě nicméně na papežský dvůr se na rozdíl od něho nedostal a jeho kariéra nebyla tak rychlá.

V roce 1621 byl v Mikulově vysvěcen na kněze,⁴⁵⁹ roku 1622 se stal kanovníkem v Olomouci, 1623 v Řezně, 1625 spoluadministrátorem biskupství ve Vratislavi a tamtéž roku 1627 kanovníkem. Roku 1630 byl jmenován světícím biskupem v Olomouci a titulárním biskupem z Ioppe (vysvěcen byl až roku 1635).⁴⁶⁰ Roku 1631 byl povýšen do stavu říšských hrabat.

V době Harrachových příprav na vytvoření nových čtyř diecézí v Čechách byl Breuner jmenován plzeňským biskupem *in pectoris*,⁴⁶¹ k zřízení tohoto biskupství však došlo až ve 20. století.⁴⁶² Vídeňským biskupem se stává 3. června 1639.⁴⁶³

---

⁴⁵⁶ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 241 a 333.

⁴⁵⁷ Teplý uvádí jeho příjmení zkomoleně jako Preiner.

⁴⁵⁸ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 340.

⁴⁵⁹ Srov. životopis na Wikipedii [on line]. Dostupné na <http://de.wikipedia.org/wiki/Philipp_Friedrich_von_Breuner>, též v seznamu katolické hierarchie [cit. 11. 1. 2012]. Dostupné online <<http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bbreup.html>>

⁴⁶⁰ Srov. údaje v CERL Thesaurus [online]. [cit. 11. 1. 2012]. Dostupné na <<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01277162>>

⁴⁶¹ Srov. CATALANO, A. *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2008, ISBN: 978-80-7106-942-3, s. 400-401.

⁴⁶² Stalo se tak bulou papeže Jana Pavla II. 31. května 1993.

⁴⁶³ Srov. CATALANO, A. *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667)*

Vilém Antonín Brouček OFM, narozený ve východočeském Kopidlně. V Jindřichově Hradci na gymnáziu studoval v letech 1648–1650. Stal se jindřichohradeckým quardiánem.⁴⁶⁴ Zde v době svého působení zbudoval kapli Portiunculi při kostele sv. Kateřiny. Byl lektorem teologie, profesorem pražského arcibiskupského semináře, pak provinciálem františkánů. Dne 3. 6. 1667 je doložena jeho účast, spolu s dalšími zástupci české provincie Antonínem Kellerem, Antonínem Bruodinem a Bernardem Sanningem, v Římě na zasedání generální kongregace řádu františkánů observantů.⁴⁶⁵ Zemřel v Bechyni 20. 5. 1690.⁴⁶⁶

V roce 1663 vydal prvou v Čechách vytištěnou učebnici scotismu: *Domus sapientiae Scoti*.⁴⁶⁷ Zabýval se i teorií nekonečna, kde spolu s dalšími františkánskými mysliteli odmítal Aristotelovy a Tomášovy námitky proti aktuálnímu nekonečnu.⁴⁶⁸

Arnošt Vojtěch z Harrachu (něm. Ernst Adalbert von Harrach) se narodil dne 4. listopadu 1598 ve Vídni jako druhorozený syn hraběte Karla z Harrachu a Marie Alžběty, hraběnky ze Schrattenbachu. Nejprve krátce studoval ve Vídni a v Českém Krumlově a poté na jindřichohradeckém gymnáziu v letech 1606–1610.⁴⁶⁹ Byl strýcem držitele jindřichohradeckého panství Adama Pavla Slavaty. Krásl uvádí historku o tom, že když byl biřmován jako jindřichohradecký *studiosus* a zvolil si jméno Vojtěch, měl mu biřmující arcibiskup Jan Lohelius přát, aby se stal nástupcem sv. Vojtěcha.⁴⁷⁰

---

a protireformace v Čechách, s. 401.

⁴⁶⁴ Teplý uvádí křestní jméno Václav, jinde uváděno není. Srov. TEPLÝ 2/2 ss. 242 a 333

⁴⁶⁵ Srov. KŘEČKOVÁ, J., BENEŠ, P.R. Nejstarší pečeť a původní patron české františkánské provincie. In BENEŠ, P. R., HLAVÁČEK, P., POSPÍŠIL, C. V. (eds.) *Františkánství v kontaktech s jiným a cizím* (Europaeana Pragensia 1 – Historia Franciscana III), Praha: FILOSOFIA, 2009, ISBN 978-80-7007-300-J, s. 186.

⁴⁶⁶ Srov. BAJGER, M. F. Česká františkánská knižní kultura, Vývoj knihoven v jednotlivých řeholních domech – B, [on line]. [cit. 6. 12. 2011]. Dostupné na internetu: <<http://bajger.wz.cz/frk/chapter8b.html>>

⁴⁶⁷ Celý název této publikace je: BRAUCZEK, G. A., SCHAFF, E. *Domus sapientiae Doctoris Subtilit I.D. Scoti erecta in tres partes logicam, physicam et metaphysicam*, Pragae Pragae : Impress. in Archi-Episc. Typographiae Collegii S. Norberti ad S. Benedictum, per Adamum Kastner, 1663. [online].[cit. 11. 1. 2012]. Dostupné na <http://books.google.cz/books/about/Domus_sapientiae.html?id=MLpsRAAACAAJ&redir_esc=y> Scotismus vycházel z učení františkánského scholastického teologa a filosofa bl. Jana Dunse Scota (asi 1266 – 8. 11. 1308)

⁴⁶⁸ Srov. VOPĚNKA, P. Místo františkána Viléma Antonína Broučka (+1690) v dějinách názorů na nekonečno. In BENEŠ, P. R., HLAVÁČEK, P., POSPÍŠIL, C. V. (eds.) *Františkánství v kontaktech s jiným a cizím*, s. 226.

⁴⁶⁹ Srov. *Die Tagebücher und Tagzettel des Kardinals Ernst Adalbert von Harrach (1598-1667). Edition und Kommentar*. Institut für Geschichte der Univerzität Wien [cit. 6. 1. 2012]. Dostupné na internetu: <http://www.univie.ac.at/Geschichte/Harrach/harrach_zur_person.htm>

⁴⁷⁰ Srov. KRÁSL, F. *Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský. Historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od roku 1623-1667*. Praha: Rohlíček & Sievers, 1886, ISBN neuvedeno, s. 9.

Ve Vídni přijal 8. 6. 1615 nižší svěcení a 8. 11. 1616 byl přijat na *Collegium Germanicum* v Římě. V té době již získal řadu církevních úřadů.⁴⁷¹ Kolej Germanicum opouští na počátku roku 1621 a nastupuje k papežskému dvoru. V té době jeho otec Karel z Harrachu pomáhal zajistit synovi významné místo v církevní hierarchii. Rodinná protekce a finanční podpora kardinála Františka z Dietrichštejna mu pomohly získat uvolněné pražské arcibiskupství. Na sklonku roku 1622 získává vyšší kněžské svěcení a 9. ledna 1623 byl papežem jmenován pražským arcibiskupem, 18. ledna se stal „papežovým asistentem“ a 23. ledna obdržel pallium.⁴⁷²

V roce 1625 jako pražský arcibiskup (bylo mu teprve 27 let) uděloval v Jindřichově Hradci, městě svého studia, dne 5. září biřmování.⁴⁷³ O půl roku později, 16. 1. 1626 byl jmenován kardinálem. Poté roku 1659 vizitoval Jindřichův Hradec jako arcibiskup a kardinál pražský.⁴⁷⁴ Při této příležitosti předvedli zdejší studenti k jeho počtě hru o slavných činech pražských arcibiskupů.⁴⁷⁵ Zemřel 25. října 1667 ve své rodné Vídni a je pohřben v rodinné kryptě v dvorním kostele u augustiniánů. Celá doba jeho působení byla ve znamení bojů s jezuitou o pražskou univerzitu.

Martin František Kemling (Kemlick, Kemlík) se narodil v Jindřichově Hradci. Studoval zde v letech 1636–1644.⁴⁷⁶ Stal se světícím biskupem pražským a titulárním biskupem zaniklého biskupství Diocæsarea v Palestině. Je známo jen datum jeho úmrtí 7. 3. 1667.⁴⁷⁷

Hrabě Leopold Kolonič. Údajné studium budoucího kardinála a primase ostřihomského⁴⁷⁸ na zdejším jezuitském gymnáziu je jedním z omylů v historii

---

⁴⁷¹ Srov. CATALANO, A. *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2008, ISBN: 978-80-7106-942-3, s. 41.

⁴⁷² Srov. tamtéž s. 49.

⁴⁷³ Šlo o biřmování po čtyřicetileté pauze. Srov. BAJER, K. *Jindřichův Hradec jako součást pražské diecéze*. [cit. 5. 12. 2011]. Dostupné na internetu: <<http://proboststvi-jh.cz/clanky/Jind%20Hradec%20jako%20sou%C4%8D%C3%A1st%20pra%C5%B5sk%C3%A9%20diec%C3%A9ze.pdf>>

⁴⁷⁴ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 242 a 336.

⁴⁷⁵ Srov. TAJRYCH, F. *Dějiny gymnasia jezuitského od založení roku 1595 až do zrušení roku 1777*, s. 11.

⁴⁷⁶ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 337.

⁴⁷⁷ Srov. *Hierarchia Catholica Medii et Recentioris Aevi*, Volume 4, Page 175, [on line]. [cit. 5. 1. 2012] Dostupné na internetu: <<http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bkeml.html>>

⁴⁷⁸ Leopold Karl von Kollonitsch pocházel z původně chorvatského, ve Štýrsku povýšeného do hraběcího rodu. Narodil se 26. 10. 1631 v Komárně. Studoval ve Vídni u jezuitů. S arcivévodou Ferdinandem navštívil 1646 Prahu, 1647 Bratislavu, 16548 Milán. Byl nejprve maltézským rytířem (pasován byl roku 1650) a bojoval proti Turkům na Krétě a u Dardanel. Stal řádovým komandérem v Chebu a

Jindřichova Hradce. Omyl vznikl již u historika Františka Rulla, který Leopolda Koloniče identifikoval s mužem zobrazeným na obraze visícím v bývalém semináři. Podle Rulla měl studovat u jezuitů v Jindřichově Hradci 6 roků od svých 12 let (1643-1649).⁴⁷⁹ Tento léta se táhnoucí omyl vysvětlil roku 1933 Dr. Muk.⁴⁸⁰ Přitom nikdo před Rullem o pobytu tohoto Leopolda Koloniče v Jindřichově Hradci nic neví, jeho přítomnost není uvedena ani v zámeckém archivu ani v seznamech koleje. Ani v jeho životopise nevzniká časová mezera pro jeho pobyt v Jindřichově Hradci. Muk dovozuje, že oním studentem, který studoval na jindřichohradeckém gymnáziu a je zobrazen na inkriminovaném plátně je kardinál Zikmund Kolonič, první vídeňský arcibiskup, který zde pobýval v letech 1688–1692, kdy odešel studovat teologii do Říma. Byli zde i jeho synovci – Sigfried a Leopold (zapsaní v seznamu studentů), což možná přispělo k onomu omylu.

Tento Rullův omyl pak převzali další historici po linii Novák – Tischer – Teplý.⁴⁸¹ Noví historiografové se již této záměny nedopouštějí.⁴⁸²

Jan Marcus Marci se narodil v Lanškrouně 13. 6. 1595. Jindřichohradecké gymnázium studoval v letech 1608–1612.⁴⁸³ Na olomoucké jezuitské univerzitě absolvoval filozofická a teologická studia. Lékařství vystudoval v Praze v letech 1618-1625. Po promoci se stal profesorem LF a fyzikem království Českého. V říjnu 1654 byl Markovi udělen titul falckraběte, byl nobilitován do stavu „vladyckého a zemského“ s přídomkem „z Kronlandu.“ R. 1658 se stal tělesným lékařem císaře Leopolda I.⁴⁸⁴ a měl titul protomedicus Království českého. Proslavil se fyzikálními objevy, týkajícími se rázu pružných těles a lomu světla. Jeho výsledky vedly ke jmenování členem Královské společnosti nauk v Londýně.

---

dolnorakouském Mailbergu. Poté byl vysvěcen v Nitře na kněze, kde se stal roku 1666 i biskupem a roku 1670 biskupem ve Vídeňském Novém Městě. Účastnil se obrany Vídně za jejího obléhání Karou Mustafou v roce 1683. Následovalo biskupství v Rábu, hodnost kardinála, kaločské arcibiskupství a nakonec se roku 1695 stal arcibiskupem – primasem ostříhomským. Zemřel 20. 1. 1707 ve Vídni a pohřben byl v Bratislavě v jezuitském chrámu.

⁴⁷⁹ Srov. RULL, F. Životopisný nástin Leopolda hraběte Koloniče, někdy chovance zdejšího semináře. *Ohlas od Nežárky* č. 13, 1878, roč. 8, s. (97).

⁴⁸⁰ Věnoval tomu svou práci: MUK, J. Koloničové a Fr. Rakoczy v Jindř. Hradci. *Jihočeský sborník historický*, roč. VI., 1933, s. 144-152.

⁴⁸¹ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 242 a 337.

⁴⁸² Srov. FÜRBAACH, F. Novinky v muzejních sbírkách, díl XVII. Obraz Zikmunda Koloniče. *Novum – měsíční zpravodaj Muzea Jindřichohradecka* č. 5, 2008, roč. 17, s. (3).

⁴⁸³ Srov. TEPLÝ 2/2 ss. 242 a 338.

⁴⁸⁴ Srov. HAUBELT, J. Jan Marcus Marci. In *Slovník českých filosofů* [on line]. [cit. 5. 1. 2012] Dostupné na internetu: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/marcus.html>>

Adam Václav Michna z Otradovic se narodil asi kolem roku 1600 v Jindřichově Hradci.⁴⁸⁵ První zprávu o něm přinesl Dlabáč.⁴⁸⁶ Michna patrně pocházel ze staré, ale nepříliš významné rytířské rodiny. Původ Adama Václava Michny z Otradovic přesně doložen není. V Jindřichově Hradci je v roce 1535 doložen jednak Michal Michna, varhaník, jednak opět jistý Michal Michna, jindřichohradecký purkrabí z let 1584-1601. V jeho závěti však žádný syn Adam není. V seznamu studentů jezuitského gymnasia je v letech 1609–1614 uveden nějaký Joannes Michna Novodomensis Boemus. Ten měl navštěvovat po 3 roky principii (1609–1611), 2 roky gramatiku (1612, 1613) a v r. 1614 syntaxi. Existuje domněnka, že snad mohl být starším bratrem Adamovým. Adam Michna studoval na jezuitském gymnáziu v letech 1611–1612 principii, poté není uváděn, až v roce 1615 studuje gramatiku, 1616 syntaxi a v roce 1617 poetiku.⁴⁸⁷ První nepochybné datum, týkající se této postavy, je doloženo k 18. 1. 1633.⁴⁸⁸ Stal se varhaníkem a učitelem hudby, majitelem hostince a váženým měšťanem.⁴⁸⁹ V roce 1648 byl zvolen starším literátského spolku.⁴⁹⁰ Patřil mezi významné barokní básníky a skladatele hudby. Mezi jeho nejznámější díla patří tři cykly hymnických skladeb, Česká mariánská muzika, Loutna česká a Svatoroční muzika.⁴⁹¹ V roce 1673 založil nadaci ve výši 1 000 zl. pro tři studenty – hudebníky.⁴⁹² Zemřel někdy mezi 30. 6. až 22. 9. 1676 v Jindřichově Hradci.⁴⁹³

Tomáš Pešina z Čechorodu. Narodil se 19. 12. 1629 v blízkých Počátkách v rodině řezníka.⁴⁹⁴ Studoval na gymnáziu v Jindřichově Hradci v letech 1644–1648 (viz příloha VII. obr. 3), poté studoval v Praze. Stává se mistrem literárního umění

⁴⁸⁵ Přesné datum narození je neznámé, matriky narození z té doby v Jindřichově Hradci neexistují. Objevila se i spekulace Troldy, že podle zvyku dávat jména podle vládnoucích panovníků či vrchností, by mohlo být datum jeho narození posunuto až k roku 1594, kdy byl ještě naživu Adam z Hradce.

Srov. TICHÁ, Z. *Adam Václav Michna z Otradovic*. Praha: Melantrich, 1976, ISBN nevedeno, s. 67.

⁴⁸⁶ DLABAČ, B. J. *Allgemeines historisches Künstlerlexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, Prag 1815, sv. II. 316.

⁴⁸⁷ TICHÁ, Z. *Adam Václav Michna z Otradovic*, s. 67.

⁴⁸⁸ Je uveden v podání probošta Fisírka, v němž se přimlouvá za Adama Michnu z Otradovic a jeho matku Dorotu Fučíkovou. Srov. MUK, J. *Adam Michna z Otradovic, básník a skladatel českého baroka*. Jindřichův Hradec: nákladem vlastním, 1941, ISBN nevedeno, s. 17.

⁴⁸⁹ Válečná kontribuce z domu byla předepsána ve výši 400 zl. K roku 1667 charakteristika: Adam Michna, 1667, varhaník, domek mírný, stavení dobré. TICHÁ, Z. *Adam Václav Michna z Otradovic*, s. 68.

⁴⁹⁰ Srov. MUK, J. *Adam Michna z Otradovic, básník a skladatel českého baroka*, s. 23.

⁴⁹¹ Srov. TICHÁ, Z. *Adam Václav Michna z Otradovic*, s. 69-71.

⁴⁹² Srov. tamtéž s. 68.

⁴⁹³ Srov. tamtéž s. 69.

⁴⁹⁴ Srov. matriční zápis *Knihy narozených* [cit. 30. 12. 2011]. Dostupné na internetu: <<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?menu=3&id=6502&page=3&lang=cs>>

a bakalářem teologie. Jezuitou se nestal, vysvěcen na kněze byl roku 1654.⁴⁹⁵ Postupoval v církevních úřadech a v roce 1674 získal biskupskou hodnost.⁴⁹⁶

Pešina vydal nejprve v roce 1663 *Prodromus, to jest Předchůdce Moravopisu*, v němž převažovaly politické dějiny Moravy. Na rozdíl od Balbína psal své dílo česky, což v té době nebylo ve vědecké práci obvyklé. Větší ohlas než *Předchůdce Moravopisu* měl ve své době jeho latinsky psaný spis o turecké otázce *Ucalegon...* Zabýval se dějinami turecké expanse, jejího nebezpečí pro Evropu s důraznou výzvou ke svornosti všech evropských národů a ke společnému boji proti hrozící turecké nadvládě. Jeho hlavním historickým dílem jsou latinské dějiny válek, a nepokojů na Moravě *Mars Moravicus*.⁴⁹⁷

Pešina byl bezesporu ovlivněn Balbínem, tento vliv však bývá podle Kučery a Raka přeceňován.⁴⁹⁸

V době morové nákazy v roce 1680 na rozdíl o jiných z Prahy neprchá. Umírá 3. srpna 1680 v Praze. Ve své závěti pamatoval také na jindřichohradeckou jezuitskou kolej.⁴⁹⁹

František Leopold Jiří Rakoczi, vnuk Jiřího Rakocziho, sedmihradského knížete byl zajat po dobytí Mukačeva a odvezen do Vídně na výchovu k voršilkám, nicméně pro nebezpečí únosu zpět do Uher. Byl císařem na radu biskupa Koloniče převezen do jindřichohradecké koleje, kde pobýval v letech 1688–1690. Směl se zde stýkat jen s vybranými studenty (zůstal při tom přesvědčeným Maďarem). Protože mu Jan J. Slavata, který se s ním stýkal, ulehčoval jeho internaci, poděkovala Slavatovi následně matka Rakocziho, Františka rozená hraběnka Zrinská svým listem. František Rakoczi v roce 1703 vyvolal proticísařské povstání, zmocnil se celých Uher, nicméně

---

⁴⁹⁵ Srov. ZELENÝ, V. V. *Tomáš Pešina z Čechorodu*, Praha: Tiskem a nákladem J. Otty, 1884, ISBN neuvedeno, s. 14.

⁴⁹⁶ Podle Zeleného, je mu běžně uváděný titul pražského světícího biskupa připisován naprosto neoprávněně. Pešina jako kanovník původně usiloval o získání uprázdněného místa probošta pražské metropolitní kapituly. Když se mu to nepodařilo, zažádal císaře Leopolda I. o udělení titulu biskupa smederevského (samandrijského), který patřil k biskupským titulům, speciálně udělovaným uherským králem. Tyto tituly udělované v Uhrách neměly, jak dovozuje Pejška, podle církevního práva nic společného s papeži udíleným světícím biskupstvím. Viz: PEJŠKA, J. Byl Tomáš Pešina z Čechorodu biskupem?, *Časopis katolického duchovenstva*, 1913, č. 1, roč. 54, ISBN neuvedeno, s. 68–69.

⁴⁹⁷ Srov. KDO BYL KDO v našich dějinách do roku 1918 [on line]. [cit. 6. 12. 2011]. Dostupné na internetu: <<http://www.libri.cz/databaze/kdo18/list.php?od=p&start=1>>

⁴⁹⁸ Vycházelo se při tom především z vlastních balbínových slov uvedených v knize *Bohemia docta*. Srov. KUČERA, J. P., RAK, J. *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*, 147–148.

⁴⁹⁹ Srov. ZELENÝ, V. V. *Tomáš Pešina z Čechorodu*, s. 170.

roku 1708 byl u Trenčína poražen a odešel do emigrace v Polsku, Francii a nakonec v Turecku umírá.⁵⁰⁰

Antonín Rezek se narodil 13. 1. 1853 v Jindřichově Hradci v početné rodině celostátně uznávaného hodinářského mistra.⁵⁰¹ Na místním gymnáziu studoval v letech 1863–1872.⁵⁰² Mezi jeho spolužáky patřili budoucí malíř Hanuš Schweiger, budoucí poslanec A. Zátka, budoucí ministr Pacák a další zajímavé osobnosti. Již jako student gymnázia pomáhal v černínském archivu. V Praze na univerzitě studoval historii a roku 1876 získal doktorát. Během vysokoškolského studia nastoupil do Musea království českého.⁵⁰³ Krátce učil na karlínském gymnáziu, v roce 1878 habilitoval.⁵⁰⁴ V roce 1883 se stal mimořádným profesorem všeobecných dějin a v roce 1889 řádným profesorem rakouských dějin.⁵⁰⁵ V roce 1893 se stal i děkanem filosofické fakulty.⁵⁰⁶ Od konce sedmdesátých let hojně publikoval a měl záměr dokončit Palackého Dějiny. V roce 1883 založil Sborník historický a poté, co zanikl, účastnil se v roce 1895 vzniku Českého časopisu historického.⁵⁰⁷ Mimořádným členem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění se stal 1. 12. 1891 a řádným členem 1. 12. 1898.⁵⁰⁸

Angažoval se v politice, v říjnu 1896 je jmenován ministerským radou⁵⁰⁹ a roku 1900 se stává ministrem – krajanem.⁵¹⁰ Ve vládní funkci působil do roku 1903. V roce

---

⁵⁰⁰ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 243.

⁵⁰¹ Kvality jeho otce, který byl proslulý zejména v oblasti věžních hodin, shrnuje nekrolog uveřejněný v místním tisku. Srov. Autor neuveden. Zprávy domácí a z venkova. Úmrtí. *Ohlas od Nežárky*, 1883, č. 41, roč. 13, s. 331.

⁵⁰² Jeho studium na gymnáziu nebylo bez problémů. Školní výsledky nebyly vynikající a pro nějaký spor s nejmenovaným profesorem byl dokonce na čas vyloučen. Viz SOkA J. Hradec, Kulturně historický archiv, karton 48, Františka Rezková, dopis Dr. J. Mukovi 7. 12. 1935.

⁵⁰³ Srov. JIROUŠEK, B. *Antonín Rezek*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, ISBN 80-7040-206-7, s. 19-35.

⁵⁰⁴ V následujícím se oženil s dcerou zesnulého Karla Jaromíra Erbena Bohuslavou.

⁵⁰⁵ Srov. JIROUŠEK, B. *Antonín Rezek*. s. 77.

⁵⁰⁶ Srov. MUK, J. Ph.Dr. Ant. Rezek ve svém rodišti Jindřichově Hradci. In *Městské museum v Jindřichově Hradci. Památník ministra prof. Dr. A. Rezka*. 1. vyd. Jindřichův Hradec: Městské museum v Jindřichově Hradci, 1936, ISBN neuvedeno, s. 20.

⁵⁰⁷ Spolu s J. Gollem jej dva roky redigoval. Časopis vychází dosud.

⁵⁰⁸ Srov. Almanach české akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění roč. 10. [online]. Praha: Česká akademie, 1900. s. 45 [cit. 30. 12. 2011]. Dostupné na <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/onthe-fly-pdf_MGetPdf?app=10&id=4182&start=47&end=47>

⁵⁰⁹ Srov. JIROUŠEK, B. *Antonín Rezek*. s. 98.

⁵¹⁰ V rakouské vládě byly dva posty s tímto názvem (odpovídá dnešnímu ministru bez portfeuille), jeden reprezentoval Čechy a druhý německy mluvící občany Rakouska.

1905 byl zvolen poslancem Sněmu království českého,⁵¹¹ ale mandátu se další rok ze zdravotních důvodů vzdal. Umírá v Praze v psychiatrickém sanatoriu 4. 2. 1909.⁵¹²

Blažej Slanina (Blasius Slaninus). Narozen 3. 2. 1588 v Jindřichově Hradci,⁵¹³ studoval zde na jezuitském gymnáziu v letech 1600–1607.⁵¹⁴ Od 26. dubna 1609 byl rok v jezuitském noviciátu při brněnské koleji a již roku 1610 byl pověřen misijní činností, kterou organizovala pražská staroměstská kolej u sv. Klimenta. Roku 1611 se Slanina ve funkci profesora druhé třídy (principie) gymnázia vrátil domů do Jindřichova Hradce a v dalším roce byl v Českém Krumlově profesorem gramatické třídy gymnázia. Až v letech 1613–1615, studoval filosofii na artistické jezuitské akademii v Olomouci a působil současně jako prefekt akademických alumnů. Teologická studia mu přerušila válka. V roce 1624 působil na rekatolizační misii v Jihlavě. Poté se 26. 4. 1626 při složení čtvrté probace stal jezuitským profesem. Dne 2. 8. 1627 byl jmenován rektorem jezuitské koleje v Jičíně. Provinciálem Grenzingem byl 15. 2. 1633 jmenován rektorem olomoucké jezuitské koleje a akademie.⁵¹⁵

V roce 1636 dokončil Slanina v Olomouci rektorské triennium a podle řádových pravidel byl 14. března 1636 pověřen novými povinnostmi. Odchází do jezuitské koleje u sv. Klimenta, kde se stává regentem jezuitského konviktu a konzultorem dvou po sobě následujících klementinských rektorů a současně Ferdinandovy akademie – P. Martina Středy (Stredonia) a P. Jana Molitorise. V roce 1638 je o Slaninovi zmínka jako o superiorovi jezuitské rezidence v Ústěku na Litoměřicku.

Český provinciál P. Martin Středa jej 10. 12. 1639 jmenoval rektorem klementinské koleje a akademie, což vykonával do 29. 10. 1643. Poté byl spirituálem profesního domu u sv. Mikuláše v Praze na Malé Straně a provinciálovým zpovědníkem a konzultorem. V roce 1642 byl Slanina zvolen prokurátorem (zástupcem) zdejší provincie u generalátu TJ v Římě (odcestoval za něj náhradník). V roce 1644 se opět vrací do Jičína jako rektor koleje a vedl ji do 27. srpna 1647.

---

⁵¹¹ Viz: Zápis z jednání Sněmu království českého dne 18. května 1905 [on line], [cit. 5. 1. 2012]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/eknih/1901skc/2/stenprot/005schuz/s005005.htm>>

⁵¹² Srov. MUK, J. *Ph.Dr. Ant. Rezek ve svém rodišti Jindřichově Hradci*. s. 25.

⁵¹³ Srov. FIALA, J. Rektoři olomoucké univerzity v letech 1573–1860 13. SLANINUS (Slanina) Blasius (Blažej), S. J., Phil. Dr., Theol. Dr. [on line] *Žurnál UP*, 1913, č. 31, roč. 14, s. 9. [cit. 8. 1. 2012], dostupné na <<http://www.upol.cz/fileadmin/zuparchiv/XIV/cislo31.pdf>>

⁵¹⁴ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 243.

⁵¹⁵ Srov. FIALA, J. Rektoři olomoucké univerzity v letech 1573–1860 13. SLANINUS (Slanina) Blasius (Blažej), S. J., Phil. Dr., Theol. Dr. [on line] *Žurnál UP*, 2005, č. 31, roč. 14, s. 9. [cit. 8. 1. 2012], dostupné na <<http://www.upol.cz/fileadmin/zuparchiv/XIV/cislo31.pdf>>

Generál TJ Vincent Caraffa jej jmenoval od 26. 7. 1649 představeným české provincie TJ, v jejímž čele byl do 26. července 1652. Poslední měsíce svého života strávil na odpočinku v jičínské koleji TJ, kde 5. 5. 1653 zemřel.⁵¹⁶

Jan Karel Jáchym Felix Slavata narozen v Jindřichově Hradci, v letech 1648–1654 studoval, stejně jako dalších devět příslušníků jeho rodu, na zdejším gymnáziu. Rull uvádí z Claudia příběh o tom, jak 13. 10. 1662 při honu u vesnice Vanova na Telčsku spadl do vlčí jámy a slíbil, že bude-li zachráněn, vstoupí do kláštera.⁵¹⁷ Stal se generálem karmelitánů.⁵¹⁸ Později odmítl návrh, aby se dispensem vzdal celibátu a údajně prohlásil: „I když rod Slavatů vymře, proto svět přece nezahyne“ a tímto svým rozhodnutím nezabránil vymření slavatovského rodu. Zemřel v Římě 21. 7. 1712.⁵¹⁹

JUDr. Jan Slavík. Narodil se 13. září 1846 v Novém Etyнку (nyní Nová Včelnice) jako nejmladší syn (měl pět dalších sourozenců) hostinského Václava Slavíka, který byl do roku 1848 starostou obce.⁵²⁰

V roce 1859 přišel Jan Slavík na jindřichohradecké gymnázium. Po jeho absolvování studoval v Praze na právnické fakultě a po absolvování praxe u advokáta JUDr. Girzikovského si v listopadu 1878 otevřel v Jindřichově Hradci vlastní advokátní praxi. Projevil se i jako podporovatel umění – finančně pomohl Hanuši Schweigerovi.⁵²¹

Byl členem mladočeské strany a po odstoupení staročechů se dostal do čela politického hnutí v Jindřichově Hradci.⁵²² Od roku 1890⁵²³ do roku 1901 byl zemským poslancem.⁵²⁴ Současně v letech 1890–1898 zasedal i v Říšské radě.⁵²⁵ Zde podal v roce

⁵¹⁶ Srov. FIALA, J. *Rektoři olomoucké univerzity v letech 1573–1860* [on line], tamtéž č. 32, s. 11, [cit. 8. 1. 2012], dostupné na <<http://www.upol.cz/fileadmin/zuparchiv/XIV/cislo32.pdf>>

⁵¹⁷ RULL, F. 1817–1883. *Monografie města Hradce Jindřichova*, s. 103.

⁵¹⁸ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 342.

⁵¹⁹ Srov. BAJER, K. *Poutní místo Kostelní Vydří a Jindřichův Hradec*, [on line] [cit. 8. 1. 2012], dostupné na <<http://proboststvi-jh.cz/clanky/Poutni%20misto%20Kostelni%20Vydri%20a%20Jindrichuv%20Hradec.pdf>>

⁵²⁰ V roce 1848 se jeho otec přidal na stranu revoluce a chtěl vyslat z N. Etyнку gardu proti generálu Windischgrätzovi a byl následně zbaven starostování. Brzy nato vlastní spekulací přišel o majetek. Zemřel, když syn Jan byl v šesté třídě gymnázia. Ten byl na studiích částečně podporován svou tetou paní Dvořáčkovou (když hrdě odmítl pomoc další tety) a přivydělával si kondicemi. Srov. ŠÍMA, O. *Významné osobnosti Novovčelnicka, elektronická verze sborníku*. [online]. [cit. 5. 1. 2012]. Dostupné na: <<http://www.vcelnice.cz/old/osobnosti/slavik.html>>

⁵²¹ V jeho tísnivé situaci nechal na sebe přepsat malířovy dluhy. Srov. GRYGAROVÁ, L. *Bystřice pod Hostýnem a okolí v životě a díle malíře Hanuše Schwaigera*. [online]. [cit. 2012-01-13]. Brno: Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Aleš Filip. Dostupné na: <http://is.muni.cz/th/217499/ff_b/>.

⁵²² Autor neuveden. *JUDr. Jan Slavík*. Internetové stránky Nové Včelnice [online]. [cit. 2012-01-13]. Dostupné na: <<http://www.vcelnice.cz/vyznamne-osobnosti/judr-jan-slavik-10.html>>.

⁵²³ Srov. Autor neuveden *Zprávy domácí a z venkova. Ohlas od Nežárky*, 1890, č. 40, roč. 20, s. 320.

⁵²⁴ Na parlamentních stránkách můžeme nalézt doklad o tom, že ve volbách 22. listopadu 1895 byl

1893 i první návrh zákona na zřízení všeobecného volebního práva v Rakousku.⁵²⁶ Po svém odchodu z nejvyšší politiky zůstal činný v životě města a angažoval se např. i v Sokole. Od roku 1907 až do své smrti byl ve funkci okresního starosty. Publikoval články o politice, v roce 1903 vydal jedinou monografii nazvanou Slované a Němci.⁵²⁷ Zemřel v Jindřichově Hradci 11. 10. 1910.⁵²⁸

Ondřej František Trilsamb (někdy psán i Trillsam), narozen 24. 8. 1695 v Německém Rychnově (dnešní Rychnov u Nových Hradů). Studoval u jezuitů nejprve v Českém Krumlově, pak v Jindřichově Hradci (v letech 1679–1683).⁵²⁹ Poté studoval teologii ve Vídni, kde promoval 28. 7. 1718 jako doktor teologie. Teplý ho uvádí i jako vratislavského kanovníka, nicméně je pravděpodobné, že si ho plete s jeho strýcem Ondřejem Františkem Trillsamem, který je uváděn jako kanovník ve Vratislavi.⁵³⁰ Svátost kněžství přijímá 30. 3. 1720⁵³¹ a 9. 11. 1731 je jmenován dvorním a hradním farářem. Roku 1735 se stává děkanem filosofické fakulty vídeňské univerzity a v akademickém roce roku 1737–1738 jejím rektorem. Zemřel 13. 9. 1724,⁵³² nebo 10. 10. 1724.⁵³³

---

zvolen za okresy Jindřichův Hradec a Nová Bystřice poslancem Sněmu Království českého. Srov. Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. Digitální knihovna. Sněm království Českého 1895–1901, 1. zasedání – stenoprotokoly, 2. schůze, Pondělí 30. prosince 1895 [online]. [cit. 2012-01-13]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/eknih/1895skc/1/stenprot/002schuz/s002005.htm>>.

⁵²⁵ Srov. Autor neuveden Zprávy domácí a z venkova. *Ohlas od Nežárky*, 1934, č. 33, roč. 64, s. (1)

⁵²⁶ Autor neuveden. *JUDr. Jan Slavík*. Internetové stránky Nové Včelnice [online]

⁵²⁷ Srov. GRYGAROVÁ, L. *Bystřice pod Hostýnem a okolí v životě a díle malíře Hanuše Schwaigera*. [online]. [cit. 2012-01-13].

⁵²⁸ Jako příčinu jeho smrti uvádí ohledávající lékař MUDr. Hrdlička „Krvácení do mozku“. Viz zápis v matrice zemřelých: *Digitální archiv. SOA Třeboň. Kniha zemřelých za léta 1903–1911*, kniha č. 65, s. 242 [online]. [cit. 30. 12. 2011] Dostupné na internetu: <<http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=4402>>

⁵²⁹ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*, s. 244.

⁵³⁰ Srov. ŠUPLER, J. ml. *Historie* in: oficiální internetové stránky obce Rychnov u Nových Hradů. [online]. [cit. 6. 12. 2011]. Dostupné na internetu: <<http://rychnov-u-novych-hradu.cz/historie.html>>

⁵³¹ Srov. tamtéž.

⁵³² Srov. RULL, F. Životopisný nástin Bartoloměje Josefa Trilsamba, někdy chovance zdejšího semináře. *Ohlas od Nežárky*, 1878, roč. 8, č. 18, s. (141).

⁵³³ Toto datum je uvedeno na internetových stránkách archivu vídeňské univerzity. [online]. [cit. 6. 12. 2011]. Dostupné na internetu: <<http://scopeq.cc.univie.ac.at/query/deskriptordetail.aspx?ID=123346>>

Závěr

Zvolením tématu jsem si kladla za cíl vytvořit přehled o vzniku a vývoji školství ve městě Jindřichův Hradec. Diplomová práce tak má dokumentovat tu část kulturního života tohoto města, kterou v jeho dějinách představovala výchova a vzdělávání mládeže. Pokouší se zachytit historický obraz jednotlivých stupňů zdejších škol od jeho počátků ve středověku až do současné doby. V takto ucelené přehledné podobě nebylo toto téma dosud zpracováno.

Při zvolené šíři tématu je v souladu s názvem „Počátky a vývoj vzdělávání v Jindřichově Hradci“ věnována největší pozornost vzniku jednotlivých typů škol a jejich rozvoji, zejména do konce 19. století. Jejich další vývoj bývá již v řadě novějších publikací a příležitostných zprávách podrobněji zpracován, a proto je pro úplnost uvádím pouze v přehledu.

Při zpracování tohoto tématu byly využity jak publikované texty, tak i archivní prameny. Snažila jsem se pomocí studia dostupné literatury, dobového, zejména lokálního tisku i badatelskou činností v archiváliích, zmapovat studovanou problematiku. Toto představuje největší část diplomové práce. Vyžádalo si to poměrně obtížné a časově náročné získávání informací.

Možnou výtkou by mohly být ne zcela rovnoměrně podané zprávy o jednotlivých typech uvedených škol. Je to dáno především skutečností, že písemné informace o některých školách, paradoxně i z nepříliš vzdáleného období, jsou mnohdy velmi kusé. Přesto se domnívám, že se podařilo vytvořit obraz o vzniku, rozsahu a vývoji drtivé většiny škol, které se na katastru města v průběhu staletí objevily. Nejvíce prostoru jsme věnovala vzniku a vývoji chlouby jindřichohradeckého školství – gymnáziu s jeho čtyřistaletou historií. O jeho činnosti se také zachovalo nejvíce materiálů jak literárních, tak i archivních.

O některých dalších školách by bylo možno pojednat jistě do větších podrobností, přesahovalo by to však rozměry diplomové práce a bylo by to spíše námětem pro jednotlivé další navazující samostatné studie o těchto vzdělávacích institucích. V dalších pracích by bylo možné věnovat se například podrobněji

statistickému a demografickému výzkumu frekventantů jednotlivých typů jindřichohradeckých škol ve zvoleném časovém období. Předkládaná práce by mohla sloužit jako výchozí podklad pro takovéto studie.

Otevřené zůstávají otázky vzniku některých zdejších škol – speciální (pomocné) školy a překvapivě i zdravotnické školy. Dostupné informace o jejich vzniku a vývoji jsou mimořádně sporadické.

Aby nebyl vlastní text studie příliš tříštěn uváděním nezbytných souvislostí, je na počátku práce stručná informace o dějinách města a kapitoly se stručným přehledem vývoje školství v evropském a českém prostoru. Umožňuje to i lépe pochopit všechny důležité souvislosti v širším časovém a prostorovém rozsahu.

K přehledu jindřichohradeckých škol jsem v závěrečných kapitolách připojila i několik stručných podobizen některých významných postav zdejšího školství a také absolventů jindřichohradeckých škol z doby zhruba do konce 19. století, kteří svým významem přesáhli hranice regionu.

Pro ilustraci jsou v následující kapitole uvedeny i některé zajímavosti ze života škol. V přílohách jsem pro ilustraci připojila i několik vybraných dobových dokumentů a fotografií nejzajímavějších školních budov.

Jindřichův Hradec byl, jak je i ze studie zřejmé, v průběhu staletí významným centrem školství a vzdělanosti nejen v bezprostředním okolí města, ale i v celém regionu. Jeho význam dokonce mnohdy přesahoval i regionální rámec. Bylo to jak v dobách jezuitského gymnázia, tak i nyní prostřednictvím fakulty Vysoké školy ekonomické. Tato zjištění jsou i pro mne osobně velmi potěšující, protože jde o město, v kterém jsem vyrostla, studovala a i nyní žiji.

Seznam literatury

Prameny

Kronika obecní: 1826 – 1938

Kronika obecní 1836 – 1928

Pamětní kniha chlapecká škola obecná a měšťanská J. Hradec 1900-1924

Kronika Základní hudební školy Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci

Zápisy kuratoria pomocné třídy v J. Hradci

Pamětní kniha měšťanské dívčí školy J. Hradec 1918 – 1927

Výroční zprávy škol:

LX Výroční zpráva stát. Gymnasia v J. Hradci za školní rok 1919 20

Výroční zpráva obchodní školy 1914/1915

Výroční zpráva Zimní hospodářské školy 1892/93

82. výroční zpráva gymnasia Vítězslava Nováka v J. Hradci, 1971

Monografie:

BĚHALOVÁ, Š., FÜRBAACH, F. *Vlastivědná a historická literatura o Jindřichově Hradci*. Jindřichův Hradec: Muzeum Jindřichohradecka, 2004. (Acta historica novodomensia III). ISBN 80-86227-19-7

BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, K. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. Praha: Univerzita Karlova v Praze Nakladatelství Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1082-5

BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích I. díl. Řády rytířské a křížovníci*. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-085-3

BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích III. díl/I. svazek. Žebravé řády*. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-088-8

BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích III. díl. 3. svazek. Řeholní klerikové*. Praha: Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-357-2

- CACH, J. *Dějiny české pedagogiky I. Díl*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956, ISBN neuvedeno.
- CIPRO, M. *Průvodce dějinami výchovy*. Praha: Panorama, 1984, ISBN neuvedeno
- ČORNEJOVÁ, I. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 80-204-0471-6
- HEŠ, G. *Gymnasium jindřichohradecké za tři sta let svého trvání*. Jindřichův Hradec: Nákladem vlastním 1895 ISBN neuvedeno.
- HEŠ, G. *Stručné životopisné črty prefektů do r. 1848 a od r. 1848 ředitelů ústavu*. Zvláštní otisk výroční zprávy r. 1901–1902. Jindřichův Hradec: 1902, ISBN neuvedeno
- Jindřichův Hradec 1293–1993: sborník statí k dějinám města*. České Budějovice: Inpress, 1992. ISBN neuvedeno.
- JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991. ISBN 80-85245-11-6
- JIRÁSKO, L. *Jindřichův Hradec*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2007. ISBN 978-80-7185-878-2.
- JŮVA, V. sen., JŮVA, V. jun. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-062-X
- KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*. České Budějovice: Sdružení sv. Jana Neumanna, 1995, ISBN 80-901602-3-9.
- KADLEC J. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-003-6

- KASPER, T., KASPEROVÁ, D. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008, ISBN 978-80-247-2429-4
- KUČERA, J. P., RAK, J. *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*, Praha: Vyšehrad, 1983, ISBN neuvedeno
- MEDEK, V. *Cesta české a moravské církve staletími*. Praha: Česká katolická charita, 1982. ISBN neuvedeno
- MUK, J. Okolo pruské okupace Hradce r. 1866. *Jihočeská jednota*. 1939, č. 36, s. 4
- MUK, J. 1901–1980. *Památník oslavy 150. výročí obnovení jindřichohradeckého gymnasia*. Jindřichův Hradec: Gymnázium V. Nováka, 1957. ISBN neuvedeno
- NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2006. ISBN 80-7040-883-9.
- Osmdesát let zemědělské školy v Jindřichově Hradci 1888/89-1968/69*. Jindřichův Hradec: Střední zemědělská škola, 1968, ISBN neuvedeno.
- PACHTLER S.J. *Ratio Studiorum et Institutiones Scholasticae Societatis Jesu per Germaniam olim vigentes collectae concinnatae dilucidatae. Tomus II*. Berlin: A. Hoffmann & comp. 1887, ISBN neuvedeno.
- PROKOP, R. *390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595–1985)*. Jindřichův Hradec: Gymnázium Vítězslava Nováka, 1984. ISBN neuvedeno.
- PROKOP, R. Z historie jindřichohradeckých škol. In *Jindřichův Hradec 1293–1993: sborník statí k dějinám města*. České Budějovice: Inpress, 1992. ISBN neuvedeno.
- PRŮCHA, J. (ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009 ISBN 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, J. a kol. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001 ISBN 80-7178-579-2

RULL, F. *Monografie města Hradce Jindřichova*. Jindřichův Hradec: A. Landfras a syn, 1875. ISBN neuvedeno.

ŠTVERÁK V. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, ISBN neuvedeno.

TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce. Díl 1, svazek 1* : Od nejstarší doby až do vymření rodu pánů z Hradce. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1927. ISBN neuvedeno.

TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce. Díl 1, svazek 4* : Hradec za vlády Černínů z Chudenic. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1936. ISBN neuvedeno

TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1929. ISBN neuvedeno.

TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce: část kulturní. Díl 2/2*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1936. ISBN neuvedeno.

TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce. Díl 2/3*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1934. ISBN neuvedeno.

TISCHER, F. *Paměti fary jindřichohradecké*. V Jindř. Hradci: František Tischer, [po 1908]. Nákladem vlastním. Dostupné: Muzeum Jindřichohradecka JK 2324 ISBN neuvedeno

WINTER, Z. *Zlatá doba měst českých*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-0244-X

Dobový tisk:

Blahověst

Budivoj

Národní listy

Neuhauser allgemeiner Anzeiger

Ohlas od Nežárky

internetové zdroje:

Národní knihovna – digitální knihovna Kramerius:

<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/Welcome.do>

Oficiální stránky Gymnázia V. Nováka Jindřichův Hradec:

http://www.jh.cz/cz/_nase_mesto/historie/zalozeni.html

The Original Catholic Encyclopedia.:

http://oce.catholic.com/index.php?title=Synodal_Examiners

Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna:

<http://snemovna.cz/eknih/1872skc/1/stenprot/020schuz/s020001.htm>

Digitální archiv. Státní oblastní archiv v Třeboni. Kniha narozených, Knihy zemřelých

<http://digi.ceskearchivy.cz>

Wikipedie. Otevřená encyklopedie:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana

archivní materiál:

SOkA J. Hradec: Fond Gymnázium

                            Fond Kulturně historický

                            Fond Archiv města J. Hradec

                            Fond I. střední škola J. Hradec

SOA Třeboň (oddělení J. Hradec): Fond Velkostatek J. Hradec

Digitální archiv. Státní oblastní archiv v Třeboni. Kniha narozených, Knihy zemřelých
Dostupné na internetu: <http://digi.ceskearchivy.cz>

Seznam zkratk

Inv. č.:	Inventární číslo
JU	Jihočeská univerzita
kr.	krejcar (drobná mince) v Rakousko-Uhersku
KNV	Krajský národní výbor (orgán tzv. „lidosprávy“ na území kraje)
KSČ	Komunistická strana Československa
MŠ	Ministerstvo školství
OA	Obchodní akademie
OM	Okresní muzeum v Jindřichově Hradci
ONV	Okresní národní výbor (orgán tzv. „lidosprávy“ na území okresu)
P.	pater (lat.) – Otec (titul katolických duchovních)
s. (n):	označení čísla strany periodika, která není vytištěna (analogicky jako v digitalizovaném tisku „Kramerius“)
Sign.:	Signatura
SOkA JH:	Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci
SOA Třeboň:	Státní oblastní archiv v Třeboni
TJ	Tovaryšstvo Ježíšovo
VŠE	Vysoká škola ekonomická Praha
zl.	zlatý – jednotka měny v Rakousko-Uhersku
ZDŠ	Základní devítiletá škola
ZŠ	Základní škola
ZUŠ	Základní umělecká škola

Seznam příloh:

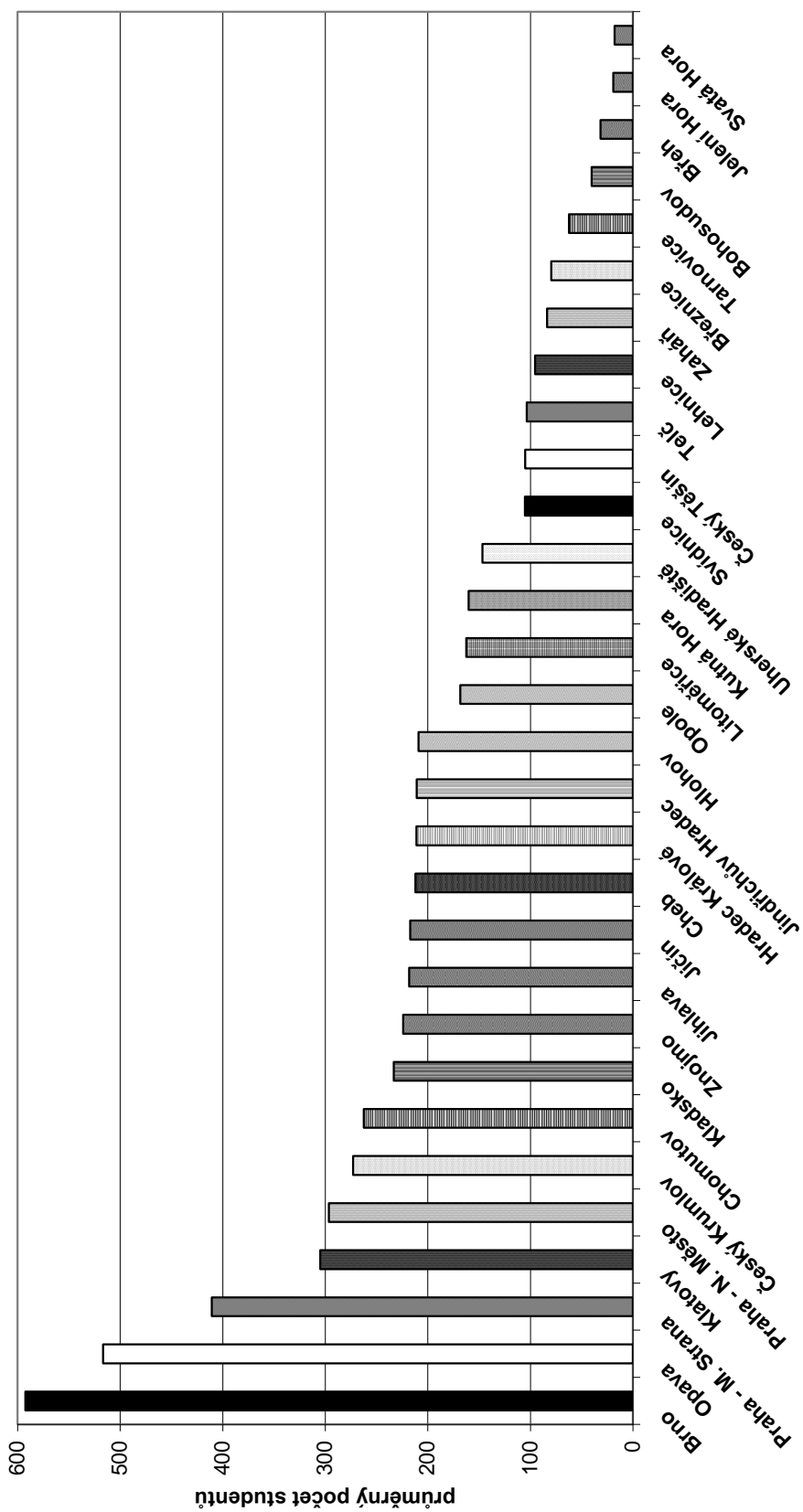
- Příloha I.: Tab. č.1: Přehled názvu tříd jezuitských gymnázií
- Příloha II.: Obr. 1: Stvrzenka za oblečení pro mendíky z r. 1592
- Příloha III.: Graf č.1: Průměrné počty studentů jezuitských neakademických gymnasií v zemích Koruny České 1710 – 1749
- Příloha IV.: Graf č.2: Vývoj počtu studentů gymnázia v letech 1810–1900
- Příloha V.: Graf č.3: Počty studentů v J. Hradci roku 1876 a 1938/39
- Příloha VI.: Obr. 2: Mapa německé jezuitské asistence a ve výřezu české provincie s J. Hradcem
- Příloha VII.: Obr. 3: Záznam o Pešinovi v kronice gymnázia
- Příloha VIII.: Obr. 4: Titulní stránka Kroniky gymnázia – německé
- Příloha IX.: Obr. 5: Titulní stránka Výroční zprávy gymnázia (1. česká)
- Příloha X.: Obr. 6: Gymnaziální vysvědčení z roku 1814
- Příloha XI.: Obr. 7: Rozvrh hodin první třídy měšťanské školy podle Allgemeine Schulordnung
- Příloha XII.: Obr. 8: Oznámení o založení tkalcovské školy v roce 1846
- Příloha XIII.: Obr. 9: Inzerát na otevření průmyslové školy
- Příloha XIV.: Obr. 10: Fotografie některých jindřichohradeckých bývalých i současných škol
- Příloha XV.: Obr. 11: Přípis ředitele Ortha místní školní radě pro zajištění školní docházky.
- Příloha XVI.: Obr. 12: Pochvala vzornému žákovi
- Příloha XVII.: Obr. 13: Školní trest

Přílohy:

dnešní číslování	názvy dle <i>Ratio studiorum</i>	názvy užívané v české a rakouské provincii
1.	infima classis	rudimentistae
2.	grammatica	principistae
3.	media classis grammatica	grammatica, gramatistae
4.	suprema classis grammatica	syntax, syntaxeos
5.	humanitas	poetica, poeseos
6.	rethorica	rethorica, classis orathoria, rhetores

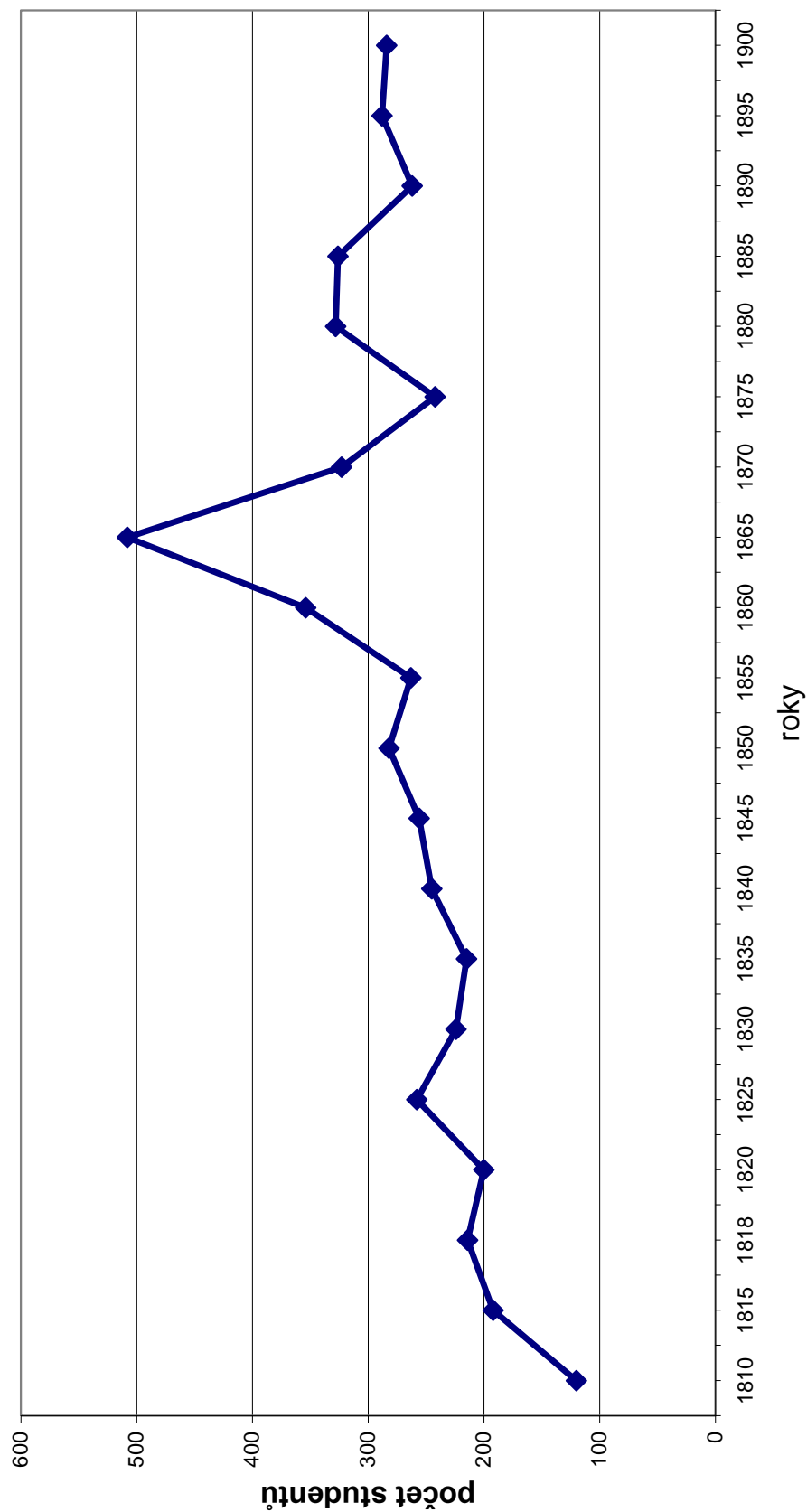
Příloha I.: Tab.č.1: Přehled názvů tříd jezuitských gymnázií

Graf. č. 1 Průměrné počty studentů jesuitských neakademických gymnasií v zemích Koruny České 1710-1749 (dle Bobkové-Valentové)

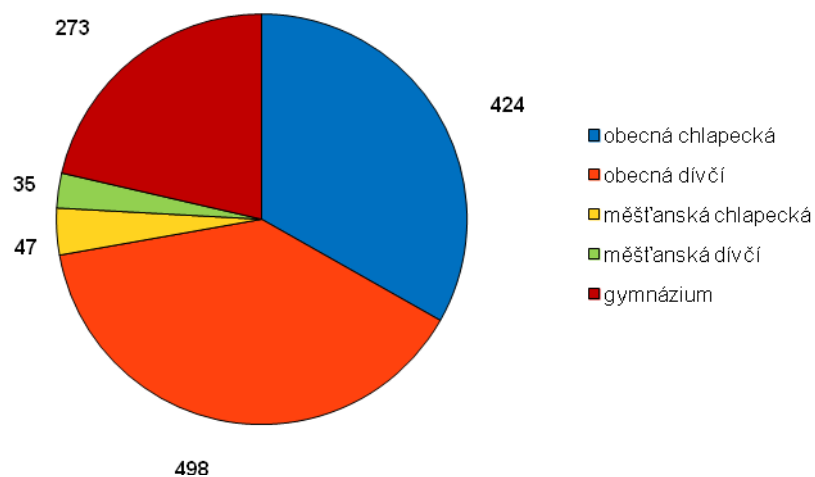
Počet studentů jindřichohradeckého gymnázia v I. 1810-1900

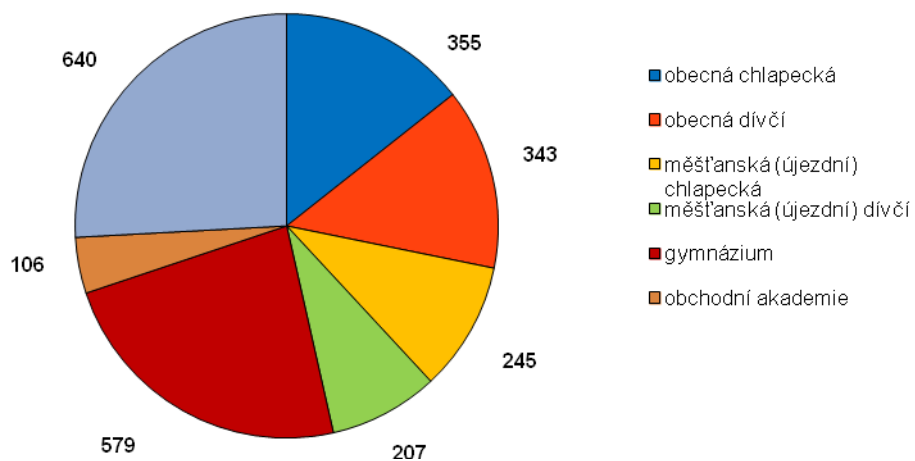
Příloha IV.: Graf 2: Počet studentů jindřichohradeckého gymnázia v letech 1810–1900 (dle výročních zpráv gymnázia)

Žáci jindřichohradeckých škol v roce 1876

Žáci jindřichohradeckých škol v roce 1938

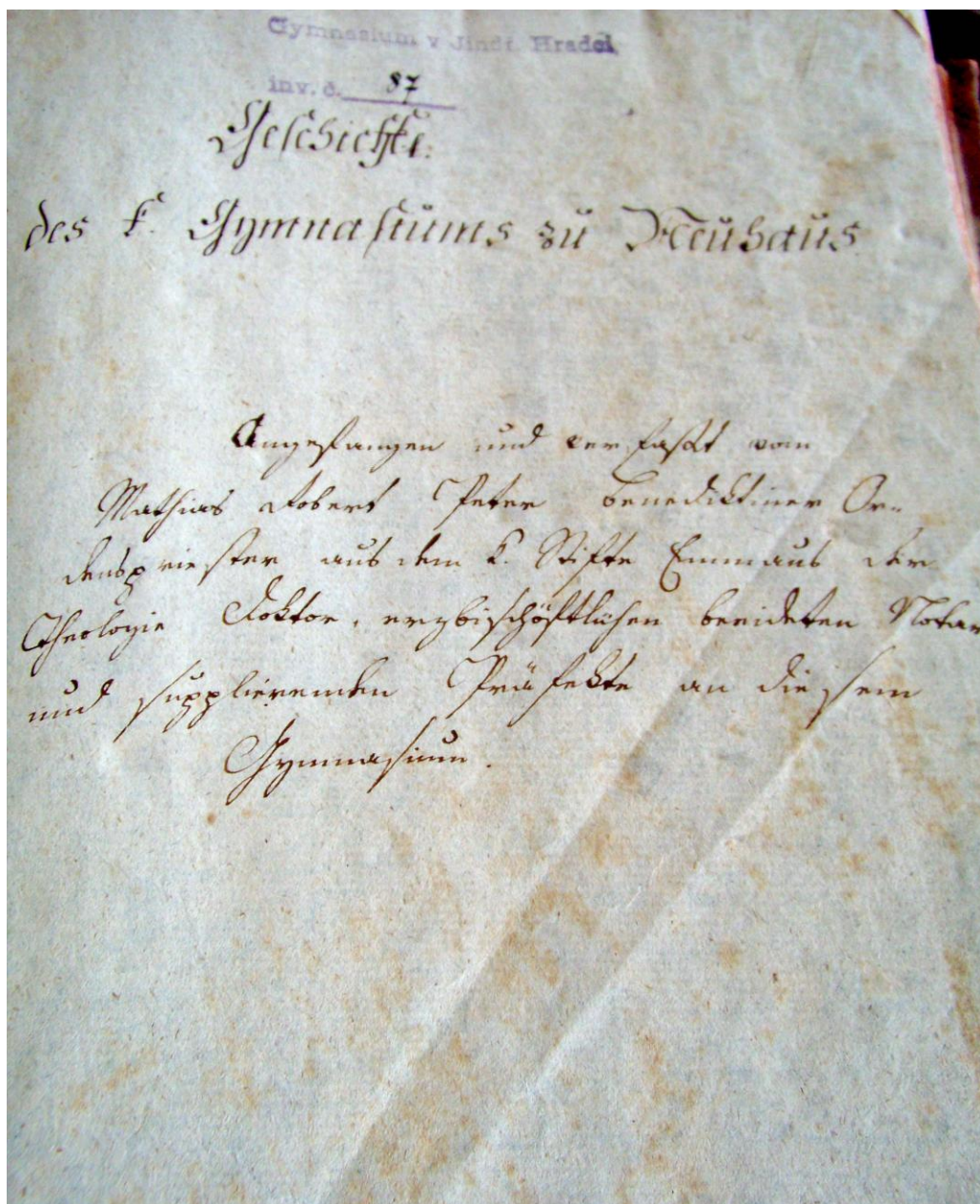

Příloha V.: Graf č. 3: Počet žáků jednotlivých škol v J. Hradci v roce 1876 a 1938/39 (dle výroční zprávy gymnázia a Kroniky obecní: 1826 – 1938)

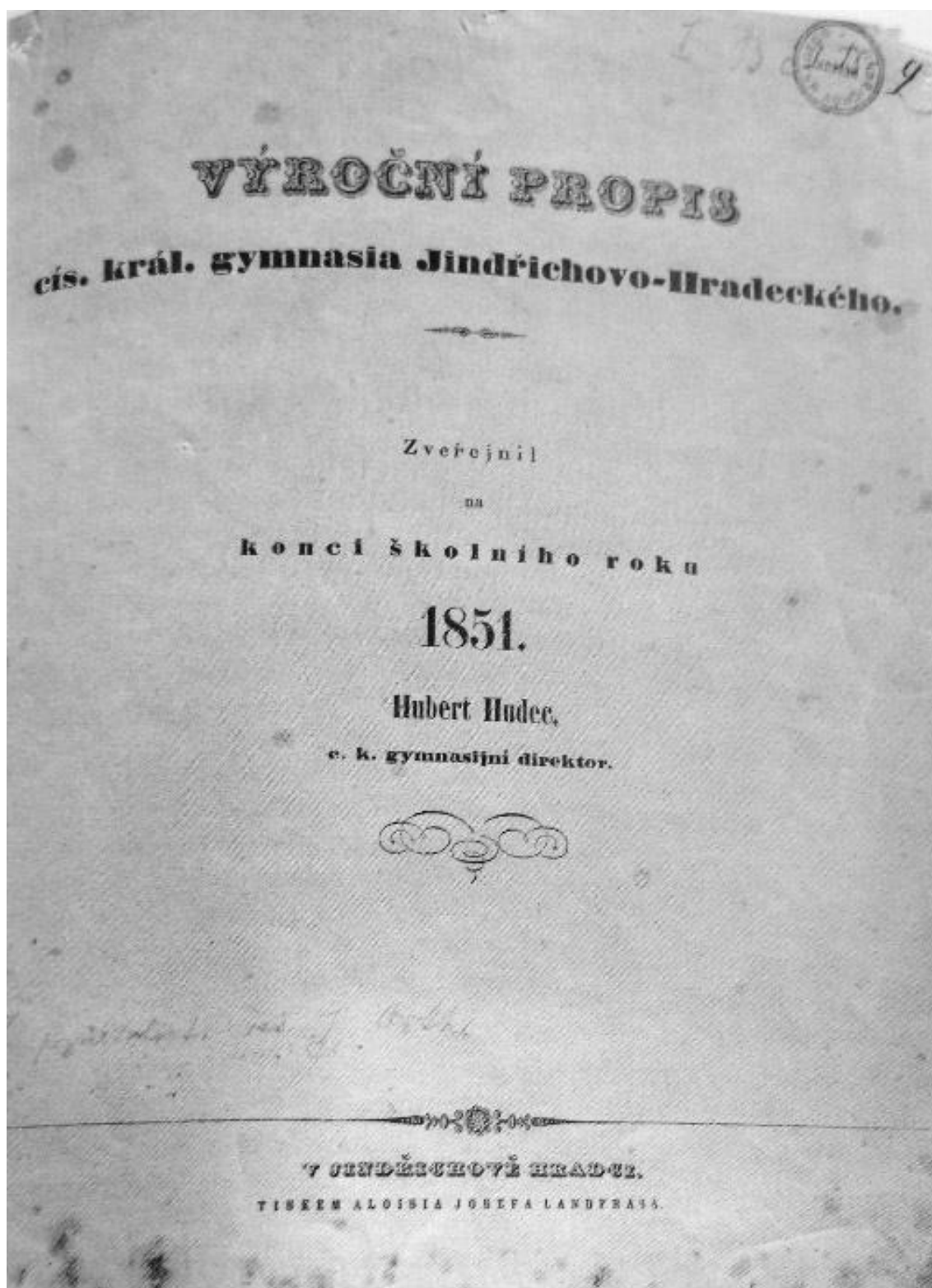

Příloha VI.: Obr. 2: Mapa německé jezuitské asistence a ve výřezu české provincie s J. Hradcem

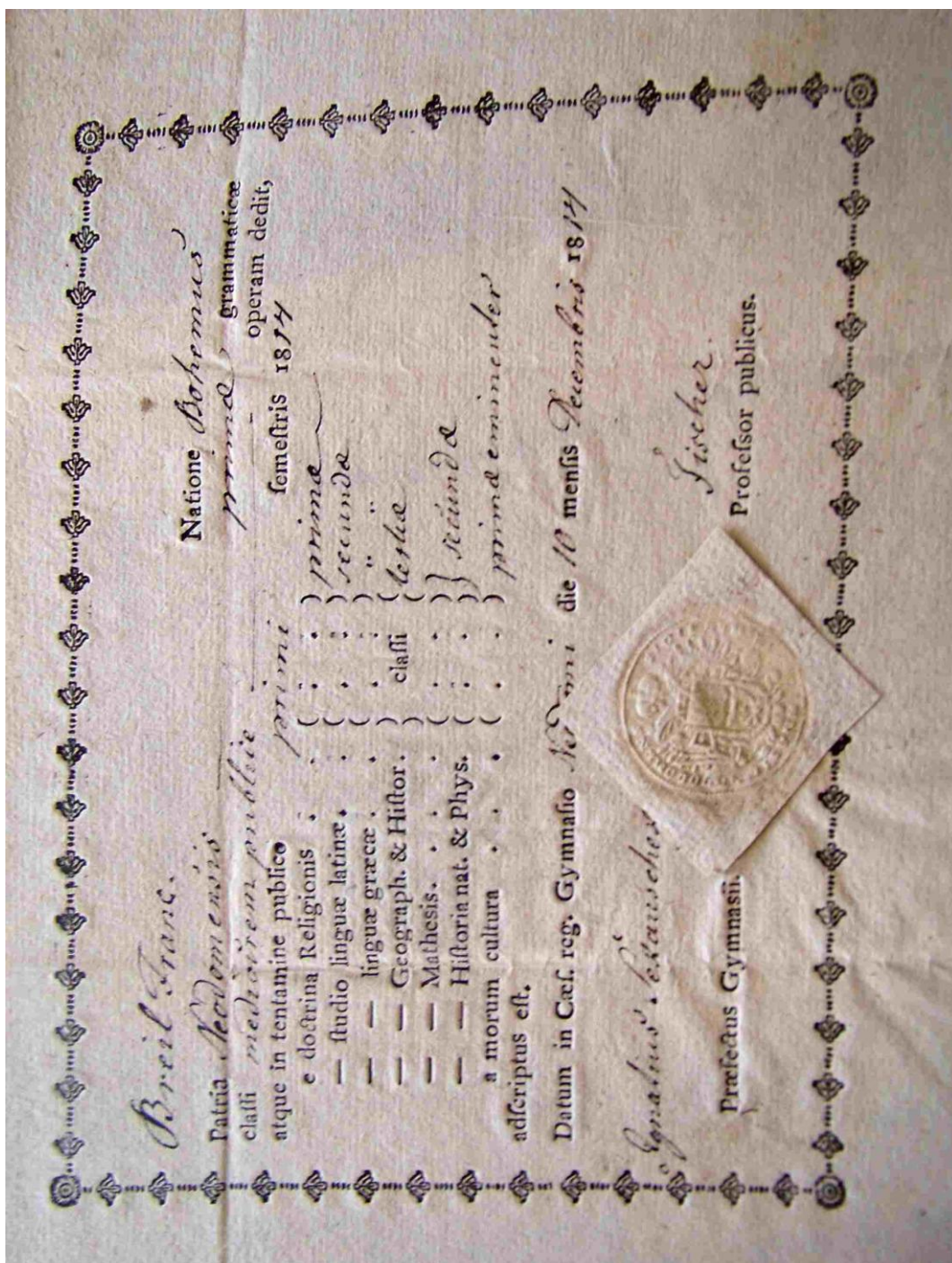

Příloha VIII.: Obr. 4: Titulní list Pamětní knihy gymnasia 1807 - 1927 (německo - latinsky- česky psané) kroniky gymnázia. SOKA JH, fond Gymnásium, kniha 5/I.

Příloha IX.: Obr. 5: Titulní strana první česky vydané výroční zprávy gymnázia z r.1851. BĚHALOVÁ, Š. *Výroční zprávy gymnázia v Jindřichově Hradci: s bibliografickým soupisem příspěvků z let 1851-1986*. Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska, 2007, sv. 19, s. 191.

Příloha X.: Obr. 6: Gymnaziální vysvědčení z roku 1814, SOA Třeboň (oddělení J. Hradec), fond Velkostatek J. Hradec, karton 110, Sign. III Ke – 11d, nečíslováno.

III.

Schemen zur Stundenvertheilung für Bürgerschulen.

Erste Klasse.

Vormittags.

Montag.	Dienstag.	Mittwoch.	Donnerstag.	Freitag.	Samstag.
Religionslehre.	Rechenkunst in Hinsicht auf den Kaufmann.	Technische Geometrie.	Les.	Religionslehre.	Rechenkunst.
Geographie mit Hinsicht auf Geschichte.	Übung im Lesen nach den Regeln der Deklamation, und Anleitung zur Auswahl der Lektur.	Geographie.	es.	Geographie.	Zeichnen.
Naturgeschichte.	Zeichnen.	Naturgeschichte.	als.	Zeichnen.	Naturgeschichte.
Nachmittags.					
Technische Geometrie erweitert.	Schreiben.	Rechenkunst.	Tag.	Schreiben.	Sprachlehre.
Sprachlehre mit Entwickelung.	Naturgeschichte.	Schreiben.	„	Rechenkunst.	Sprachlehre.
Französische Sprache.	Französische Sprache.	Sprachlehre.	„	Französische Sprache.	Französische Sprache.

Anmerkung. Diesem Schema zu Folge, erhalten die Schüler den Unterricht in der Religion 2 Stunden; in der Geographie 3 —; in der Sprachlehre 3 —; in der Naturgeschichte 4 —; in der Rechenkunst 4 —; in der technischen Geometrie 3 —; im Schreiben 3 —; in der französischen Sprache 4 —; im Zeichnen 3 —; Übung im Lesen 1 Stunde.

Příloha XI.: Obr. 7: Rozvrh hodin první třídy měšťanské školy podle Allgemeine Schulordnung, SOA Třeboň (oddělení J. Hradec), fond Velkostatek J. Hradec, Školství na jindřichohradeckém panství všeobecně - instrukce a nařízení 1674 - 1893, 1926, karta 109, Sg. III Ke\ 11.

Neuhauser allgemeiner Anzeiger.

Nr. 35.

Sonntag den 30. August

1846.

Seine Excellenz, der Hochgeborne Herr Eugen Graf Sernin, von und zu Ghudenitz, Regierer des Hauses Neuhaus und Ghudenitz, zc. zc. haben Sich bewogen gefunden: zu einer neuen Erwerbsquelle für die Stadt, und Herrschaft Neuhaus, und die Umgegend, eine Flachs-Spinn-Lehranstalt, nach der zu Adersbach, bestehenden, im Lerenhofe errichten zu lassen.

Der Unterricht wird ganz unentgeltlich erteilt, und so auch das erforderliche Geräthe dargeliehn.

Der zu Unterrichtende hat einige Pfund Flachs mitzubringen, und das daraus gewonnene Gespinnste zu behalten.

Wer keinen Flachs mitzubringen vermag, erhält ihn von der Lehranstalt, der dann das Gespinnste verbleibt.

Zur Aufnahme in den Unterricht, hat man sich bei der Direction, in der Kastenamts-Kanzlei zu melden, und seinen Vor- und Zunamen anzugeben.

Wer ein Spinnergeräthe zu eigen haben wünscht, dem wird es von der Lehranstalt, zu festgesetztem Preise, und von bewährter Güte, besorgt.

Mit Ausnahme der Sonn- und Feiertage, wird der Unterricht täglich, von 8 bis 12 Uhr Vor-, und von 2 bis 6 Uhr Nachmittags, Samstaas Nachmittags jedoch, nur von 2 bis 4 Uhr erteilt.

Den 1. September, um 9 Uhr, wird die Lehranstalt, in kirchlicher Weise feierlich, eröffnet, und der Unterricht beginnt.

Schloß Neuhaus den 21. August 1846.

Franz Schmalfuß, Dirigent.

187

Ad Nrum. Exh. 1800 jud.

Verpachtung

der, zu dem Pupillarhause Nr. C. 18. im Dorfe Rothmurst gehörigen Grundstücke.

Vom Ortsgerichte der Herrschaft Neuhaus wird hiemit bekannt gemacht: Daß die zu dem Pupillarbauernhause Nr. C. 18 zu Rothmurst gehörigen Acker, Wiesen und Zeiche am 7. September d. J. auf 8 nach einander folgende Jahre öffentlich werden verpachtet werden.

Pachtlustige haben am obbesagten Tage Vormittags um 9 Uhr in dem Bauernhause Nr. C. 18 zu Rothmurst zu erscheinen.

Neuhaus am 27. August 1846.

W. Bartunek, Gerichtsverwalter.

188

Verschwendungserklärung

des Mathias Hirsch, Hausbesizers aus Nr. C. 7 im Markte Schammerß.

Vom Ortsgerichte der Herrschaft Neuhaus wird hiemit bekannt gemacht:

Es sei für nöthig befunden worden, dem Mathias Hirsch, Hausbesizer aus dem Markte Schammerß Nr. C. 7, wegen seiner erwiesenen Verschwendung die freie Verwaltung seines Vermögens abzunehmen, denselben als Verschwender unter Kuratel zu setzen, und zu seinem Kurator den Augustin Traxler, Schammerßer Hausbesizer, auf bestimmte Zeit zu bestellen.

35

Příloha XII.: Obr. 8: Oznámení o založení tkalcovské školy v roce 1846 (Dostupné v systému Kramerius Národní knihovny)

Otevření

nové průmyslové školy v Jindřichově Hradci.

1) V Jindřichově Hradci bude zřízena a již 9. říjnem 1865 v život uvedena skutečná průmyslová škola. Tato se poskytuje nastávajícímu řemeslníku a průmyslníku možnost, získati si v krátké době vědomostí takových, jakých mu k snadnějšímu a výnosnějšímu provozování jeho řemesla neb obchodu jest nevyhnutelně zapotřebí.

2) Tato škola má sice jenom jeden ročník, buď však co do rozdělení jednotlivých předmětů tak zavržena, aby se některým předním každoročně, jiným ien ob jeden rok střídavě vyučovalo, čímž by se tato škola vlastně stala školou dvouletou, tak že by jí žáci třeba i po dvě léta navštěvovali a přec každoročně novým věcem se přičiití mohli.

3) Do průmyslové školy nepřijímají se za žáka nikdo, nežli ten, kdo aspoň 4 hlavní třídy s dobrým prospěchem již odbyl.

4) Zároveň s touto průmyslovou školou zřídí se a úzce spojí opakovaná řemeslnická pro mládež. Tato opakovaná bude míti též účel ten, aby se bývalí žáci průmyslné školy ve svých vědomostech utvrdili.

- 5) Aby vyučování množivím žáků netrpklo, hledí se přsně k tomu, aby průmyslová škola nebyla nikdy nepřiplněna.
- 6) Školní plat platí se měsíčně do obecní pokladnice. Tento plat buď pro syny měšťanů a příslušníků obce na 80 kr., pro každého jiného žáka na 1 zl. 20 kr. vypočten.
- Právo, vypostití někoho od školního platu má jediné zastupitelstvo obce.
- Mimo školní plat platí každý žák hned při prvním zápisu svým přijímací taxu, která pro syny ušňanů a příslušníků obce 2 zl. r. č., pro všechny jiné žáky však 4 zl r. č. dělá a nikomu prominuta býti nemůže. — Tato taxa se platí jednou pro vždy a výřezek její slouží výhradně jen k tomu, by si škola mohla zakoupiti potřebná potřeby pro vyučování stroje a sbírky.
- 7) Přihlašování žáků na tuto školu děje se zde na městské radnici a jest k tomu lhůta od 28. září do 8. října t. r. každého dne od 10 hodin ráno do 4 odpoledne ustanovena.
- 8) Vyučování jednotlivým předmětům děje se dle následujícího učebního plánu.

Týhodně odpadá hodin na:

Náboženství 1.	Čestina 2.	Němčina 3.	Zemědělpis 3.	Počítařství 4.	Přirodnictví 5.	Rejsování a kreslení 6.	Účetnictví a směn. 2.
Může se rozdělit na 2 roky	Může se rozdělit na 2 roky	Opakuje se každoročně.	Rozdělí se vždy na 2 roky.	Rozdělí se na 2 roky.	Rozdělí se vždy na 2 roky.	Opakuje se každoročně.	Rozdělí se vždy na 2 roky.
Obsahuje některé úvahy z dogmatiky, zůstává se ale zvláště s morálkou, majíc vždy nepřímé poměry řemeslnické a obecně lidské. Vyučování nejdě se abstraktně, nýbrž na příkladech vybraných ze života a zasnubuje se s poměry a potřebami průmyslníků.	Z gramatiky se bere jen tolik, jako k běžnému právo-pisu jest nevyhnutelně zapotřebí; v ústě se bere každoročně asi dva neb tři měsíce na poslední rok. Ostatních sedm neb 8 měsíců se věnuje písničkovému a složenému básnickému, historickému a zeměpisnému vyučování, které se dělí na tři části: 1) zeměpis, 2) dějiny, 3) zeměpisná opakování.	V prvním pololetí mluvíme, v druhém pololetí čítáme. S tím zároveň se čítá i přehled zeměpisných, zeměpisných a složených vět. S tím zároveň se čítá i přehled zeměpisných, zeměpisných a složených vět. S tím zároveň se čítá i přehled zeměpisných, zeměpisných a složených vět.	Dvě hodiny zeměpisu, jednu hodinu dějepis. Každoročně se bere v první pololetí úvod a zeměpisná opakování, v druhé pololetí zeměpisná opakování a dějepis. V druhém pololetí zeměpisná opakování a dějepis. V druhém pololetí zeměpisná opakování a dějepis.	V pololetí prvním berou se vždy čtyři splosoby počít v celostech a ve zlomcích a přitom se ku srovnalostem, které se v pololetí druhém v počtech ústních o spojitosti a o teplotě, v druhém pololetí zeměpisná opakování a dějepis. V druhém pololetí zeměpisná opakování a dějepis.	Čtyři hodiny má fyzika, jednu hodinu technický přirodnictví. V pololetí prvním se bere fyzika, v pololetí druhém zeměpisná opakování a dějepis. V druhém pololetí zeměpisná opakování a dějepis.	V pololetí prvním rejsování geometrické, projekce a konstruktivní podyvat a nárys. V pololetí druhém die rozličného povahy, kreslení o strojnické a stavitel-ské, kde možná dle modelů. Počet těchto hodin bude podle teorie, potřeby rozmožen aby se několik hodin modelování, kteréž má pro řemesla zvláštní důležitost, věnovati mohlo.	Řebem jedním se vezme vedení knih, rokem druhým směn- kářství. Současně s tímto vědo- mostmi by si osvojovali žáci při každé vhodné příležitosti, pod- mínky a poměry řemeslnictví průmyslného vůbec.

V Jindřichově Hradci, dne 2. září 1865.

MORAVEC,
pukmistr.

Tiskem Dra. Ed. Grégra v Praze.

Majitel Julius Grégr.

2961—8

Příloha XIII.: Obr. 9: Inzerát na otevření průmyslové školy (Národní listy z 25. 9. 1865)

Původní budova gymnázia

Moderní budova gymnázia V. Nováka

„Khunova“ městská škola

Zeissův dvůr – dnes ZUŠ

Učňovská škola

Fakulta managementu VŠE

Příloha XIV.: Obr. 10: Fotografie některých jindřichohradeckých bývalých i současných škol.

Hlavní místní školní rada!

Vítěz podpsaný dovoluje si v známost uvést, že následující školou povinní žáci:

Dub Ondřej (otec: František, čeledín u p. Eka) ve škole škol

Hůlka Šabian (otec: Jan, kovář, č. 54-III) 29 let

Neumann Jindřich (Jirí, hostinský č. 52-II) ve škole škol

Nový Josef (Josef, krejčí)

Perhil Josef (Josef, barvíř) + Terezi

Šlypha Jindřich (Karel, sluha) 29 let

Sáška Václav (Pavel, zedník) 29 let

Dosud do školy se nedostavili, a proto snažně žádá, aby Hlavní místní školní rada vyšetřila, proč, aby nepřišel-li některý z nich na některou třídní školu, tak aby při sdělení seznamu pro M. okr. škol. radu zmatek nepovstal.

V Jindř. Hradci, 25. září 1877.

Jan Orth,
prov. ředitel měst. chl. školy.

Příloha XV.: Obr. 11: Přípis ředitele Ortha místní školní radě pro zajištění školní docházky. SOKA JH, fond Kulturně-historický, karton 112, inv. č. 880, nečíslováno.

Příloha XVI.: Obr. 12: Pochvala vzornému žákovi, SOkA JH, fond Kulturně-historický, karton 316, inv. č. 1601, nečíslováno.

19
1. ^{rest} Budoucně chci si své tělesné potřeby doma řádně uspo-
řádat.
2. Budoucně chci si své tělesné potřeby doma lépe
uspořádat.
3. Budoucně chci si své tělesné potřeby doma lépe
uspořádat.

Mouška
I. p.

Příloha XVII.: Obr. 13: Školní trest, SOKA JH, fond Kulturně-historický, karton 316,
inv. č. 1601, nečíslováno

Abstrakt

ŠIMKOVÁ, L. *Počátky a vývoj vzdělávání v Jindřichově Hradci*. České Budějovice 2012. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce. PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D.

Klíčová slova: Jindřichův Hradec, počátky školství, vývoj školství, dějiny města, farní škola, klášterní škola, městská škola, hlavní škola, gymnázium, jezuité, odborné školy, Fakulta managementu Vysoké školy ekonomické

Práce se zabývá vznikem a vývojem školství ve městě Jindřichův Hradec. Krátce popisuje dějiny města a zmiňuje rozvoj školské soustavy v českých zemích. Sleduje vznik školských zařízení v Jindřichově Hradci od jeho počátků ve středověku až po vyvrcholení v podobě vysokoškolského učiliště. Největší pozornost je sice věnována chloubě zdejšího školství – gymnáziu s jeho čtyřistaletou historií, snažím se však při tom nevynechat žádnou ze škol, které v průběhu staletí ve městě vznikly. Studie dokládá důležitost Jindřichova Hradce jako školského centra nadregionálního významu.

Abstrakt

The beginnings and development of education in Jindřichův Hradec

Key words: Jindřichův Hradec (Neuhaus, Nova Domus), origin of education, development of education, history of the town, parish school, convent school, primary school, grammar school, Jesuits, professional school, The Faculty of Management of University of Economics, Prague.

The work deals with the origins of development of education in the town of Jindřichův Hradec (Neuhaus, Nova Domus). It briefly describes the history of the city, and it mentions the development of the school system in Bohemia. The study follows the development of educational facilities in Jindřichův Hradec from its beginnings in the Middle Ages up to the climax in the form of the University. The greatest attention is paid to the local pride of education – “grammar school“ with its more than four hundred-year-old history – while trying not to miss any of the schools that arose in the town over the centuries. The study demonstrates the importance of Jindřichův Hradec as the school centre of more than regional significance.